

Onderzoek naar Kleuterparticipatie Eindrapport

Departement Onderwijs en Vorming

juli 2016

Vlaanderen
is onderwijs & vorming

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding	5
1.1 <i>Situering</i>	5
1.2 <i>Positie van Vlaanderen en cijfers</i>	6
1.3 <i>Onderzoeksvragen</i>	8
2. Meta-onderzoek literatuur kleuterparticipatie	10
2.1 <i>Algemene bevindingen uit nationaal en internationaal onderzoek</i>	10
Effecten	10
Drempels.....	11
Hefbomen	13
2.2 <i>Lopend onderzoek naar transitie</i>	14
3. Kwantitatief onderzoek: kleuterparticipatie vanuit de Vlaamse datagegevens..	16
3.1 <i>Bronnen van de kwantitatieve analyse en beperkingen van administratieve data</i>	
16	
Populatiegegevens (dwarsdoorsnede, foto).....	16
Geboortecohorte (kleutertraject, film):.....	18
Een analyse van de niet-inschrijving in het kleuteronderwijs op basis van de toestand van deze kleuters op het moment dat ze leerplichtig worden.	18
3.2 <i>Wanneer is wie ingeschreven?</i>	19
Op basis van de geboortecohorte °2006	19
Grootte en profiel van de groep niet-ingeschrevenen in het Vlaams Gewest op basis van populatiegegevens.....	20
Een analyse van de niet-inschrijving in het kleuteronderwijs op basis van de toestand van deze kleuters op het moment dat ze leerplichtig worden.	21
3.3 <i>Wanneer is wie aanwezig?</i>	22
Op basis van geboortecohorte °2006	22
Grootte en profiel van de groep onvoldoende aanwezige kleuters in het Vlaams Gewest en in het BHG volgens populatiegegevens	24
3.4 <i>Wat is het profiel van de niet-ingeschreven en niet-aanwezige kleuters in Vlaanderen op basis van multivariaat analyses?</i>	28
Kans op niet-inschrijving	28

Kans op onvoldoende aanwezigheid	31
<i>3.5 Wat zeggen de cijfers over verschillen tussen gemeenten in Vlaanderen inzake onvoldoende aanwezigheid?</i>	<i>34</i>
<i>3.6 Wat zeggen de cijfers over het Brussels Nederlandstalig onderwijs?</i>	<i>37</i>
Hoge capaciteitsdruk	37
Aanwezigheid	37
<i>3.7 De schoolse achterstand van niet-ingeschreven en onvoldoende aanwezige kleuters.....</i>	<i>38</i>
Gevolgd kleutertraject	38
Bivariaat Nationaliteit-leerlingenkenmerken + aanwezigheid	40
Multivariaat: leerlingenkenmerken en kleutertraject	43
<i>3.8 Specifieke doelgroep: Rom.....</i>	<i>47</i>
Hoofdstuk 4: Inventaris van bestaande instrumenten en acties ter bevordering van kleuterparticipatie.....	49
<i>4.1 Bestaande instrumenten en acties omtrent inschrijvingen.....</i>	<i>50</i>
4.1.1. AgODI	50
4.1.2. Kind en Gezin	52
4.1.3. LOP	54
4.1.4. Capaciteit wordt uitgebreid	56
4.1.5. Fedasil	57
4.1.6. Het Agentschap Integratie en Inburgering	57
4.1.7. Beleidsoverschrijdende samenwerking rond transitie	58
<i>4.2 Bestaande instrumenten en acties omtrent aanwezigheden.....</i>	<i>58</i>
4.2.1. AgODi	58
4.2.2. Ondersteuning van de kleuterschool via omkadering.....	59
4.2.3. Zorg voor kleuterparticipatie op het niveau van de scholengemeenschap.....	59
4.2.4. Een actief en geïntegreerd beleid op niveau van de school	60
4.2.5. Schooltoelage gekoppeld aan aanwezigheid	60
4.2.6. CLB.....	62
4.2.7. Starterspakket van het departement onderwijs.....	63
<i>4.3. Good practices vanuit de focusgroepen.....</i>	<i>64</i>
5. kwalitatief onderzoek: raadpleging van veld en experts	67
<i>5.1. Aanpak.....</i>	<i>67</i>
<i>5.2. Bevindingen omtrent drempels en hefboomen van kleuterparticipatie.....</i>	<i>68</i>

5.2.1. Drempels	68
5.2.2. Hefbomen	72
6. Conclusies en aanbevelingen.....	76
6.1 <i>Inleiding</i>	76
6.2 <i>Conclusies met betrekking tot inschrijvingen van kleuters</i>	76
6.2.1 Verband tussen inschrijving en schoolloopbaan	76
6.2.2 Analyses tonen aan dat het aantal niet-ingeschreven kleuters zowel absoluut als relatief zeer beperkt is in het Vlaamse Gewest.	77
6.2.3. Over sommige kleuters hebben we geen informatie.	77
6.2.4. Kinderen van ouders met bepaalde socio-economische kenmerken zijn minder vaak ingeschreven	78
6.2.5. Het moment van inschrijven verschilt ook naargelang de nationaliteit van de leerling.	79
6.2.6. De Rom.....	79
6.2.7. Sommige ouders zijn niet vertrouwd met het concept kleuteronderwijs	79
6.2.8. Ouders van instappers zitten met heel wat zorgvragen.....	79
6.2.9. De inschrijfmodaliteiten vormen voor bepaalde ouders een drempel	80
6.2.10. Het capaciteitsgebrek zorgt er voor dat sommige kleuters in hun buurt geen school vinden.....	80
6.2.11. Het gebrek aan een op de kleuter afgestemde schoolinfrastructuur op sommige plaatsen.....	80
6.3 <i>Conclusies met betrekking tot aanwezigheden van kleuters</i>	80
6.3.1. Verband tussen aanwezigheid en schoolloopbaan	80
6.3.2. Ruim 1/5 van de onvoldoende aanwezige kleuters heeft een vreemde nationaliteit	81
6.3.3. Lage SES.....	81
6.3.4. Grootstad	81
6.3.5. Scholen in het BHG met een hoge OKI-index	81
6.3.6. Anderstalige niet-Belgen.....	82
6.3.7. Belgen met een migratieachtergrond en niet-Belgen	82
6.3.8. Hoogopgeleide ouders.....	82
6.3.9. ROM	82
6.3.10. De overgang van opvang of thuis naar de kleuterschool	82

6.3.11 Het capaciteitsgebrek	82
6.3.12. (Startende) kleuteronderwijzer	83
6.3.13. De opdracht van het CLB om de aanwezigheid van kinderen uit kwetsbare gezinnen te verhogen	83
6.3.14. De Vlaamse overheid heeft onvoldoende zicht op de zorgmiddelen die scholen en scholengemeenschappen inzetten voor kleuterparticipatie.....	83
6.4. Aanbevelingen m.b.t. inschrijvingen.....	84
6.4.1 Aanbevelingen aan de Vlaamse overheid.....	84
6.4.2. Aanbevelingen aan lokale partners.....	89
6.4.3. Aanbevelingen aan scholen.....	90
6.5. Aanbevelingen m.b.t. aanwezigheden.....	91
6.5.1. Aanbevelingen aan de Vlaamse overheid	91
6.5.2. Aanbevelingen aan scholen en leerkrachten	94
Bijlagen.....	97
<i>Bijlage 1: Literatuurstudie.....</i>	<i>98</i>
<i>Bijlage 2: Kwantitatieve analyse.....</i>	<i>98</i>
<i>Bijlage 3: Inventaris acties omtrent kleuterparticipatie.....</i>	<i>98</i>
<i>Bijlage 4: Kwalitatieve analyse.....</i>	<i>98</i>
<i>Bijlage 5: Afkortingen.....</i>	<i>98</i>

1. INLEIDING

1.1 Situering

Begrip

Met kleuterparticipatie bedoelen we niet alleen de inschrijving in het kleuteronderwijs, maar ook een zo groot en zo regelmatig mogelijke aanwezigheid. In voorliggend rapport wordt de term kleuterparticipatie gehanteerd om inschrijvingen én aanwezigheden aan te duiden. Wanneer slechts één van beide aspecten wordt belicht, wordt de term participatie niet gebruikt.

Historiek

Vlaanderen heeft een sterke **traditie** van kleuteronderwijs en de meeste kinderen nemen er, ondanks het feit dat het geen leerplichtonderwijs is, ook aan deel. Toch participeert een kleine hardnekkige groep niet, weinig of onregelmatig. Onderzoek toont nochtans aan dat zo vroeg mogelijke intensieve begeleiding in een georganiseerde structuur (zoals de kleuterschool) vooral voor de sociaal zwakkeren belangrijke positieve effecten heeft, en het risico op achterstand en de achterstand zelf verkleinen¹².

Het verhogen van kleuterparticipatie is een doelstelling die gekaderd wordt in het **verhogen van gelijke onderwijskansen** van leerlingen en het verhogen van de slaagkansen van kinderen in hun verdere schoolloopbaan. Het streven naar een maximale kleuterparticipatie is **sinds 2007** een belangrijk aandachtspunt in het Vlaams onderwijsbeleid.

Het verhogen van de kleuterparticipatie kent een grote gedragenheid, zowel bij beleidsmakers als in het onderwijsveld.³ Over de manier waarop deze doelstelling gerealiseerd kan worden, zijn er verschillende visies, waarbij het debat vaak draait rond het al dan niet verlagen van de leerplichtleeftijd.

Huidige legislatuur

In de huidige legislatuur is het belang van kleuterparticipatie opgenomen in het regeerakkoord 2014-2019 en de beleidsnota's Onderwijs, Welzijn, Inburgering en Integratie. In het regeerakkoord en de beleidsnota van minister Crevits ligt het accent op een vroege en hoge kleuterparticipatie vanaf drie jaar met de bedoeling de schoolloopbaan positief

¹ Bellens, K. & De Fraine, B. (2012). Wat werkt? Kenmerken van effectief basisonderwijs. Acco Leuven.

² Roose, I., Pulinx, R., & Van Avermaet, P. (2014). Kleine kinderen, grote kansen. Hoe kleuterleraars leren omgaan met armoede en ongelijkheid. Brussel: Koning Boudewijnstichting in samenwerking met de Vlaamse overheid.

³ Vlaamse Onderwijsraad, Raad Basisonderwijs (2012), *Beleidsinitiatieven kleuterparticipatie: een balans*, 7 november 2012.

te beïnvloeden en de taalverwerving van het Nederlands te stimuleren. De minister wil daarvoor samenwerken met nieuwe voorzieningen zoals de Huizen van het Kind die op hun beurt nauw dienen samen te werken met de CLB. Om de niet-ingeschreven kleuters naar de kleuterschool toe te leiden, en dit bij alle bevolkingsgroepen, moet ook de samenwerking met K&G worden gestimuleerd. De piste van leerplichtverlaging is niet opgenomen in het regeerakkoord, in dit rapport wordt deze piste dan ook niet verder verkend.

De minister bevoegd voor welzijn en de minister bevoegd voor integratie en inburgering vermelden in hun beleidsnota's dat zij via een vroege kleuterparticipatie de taalontwikkeling van anderstalige kinderen willen stimuleren.

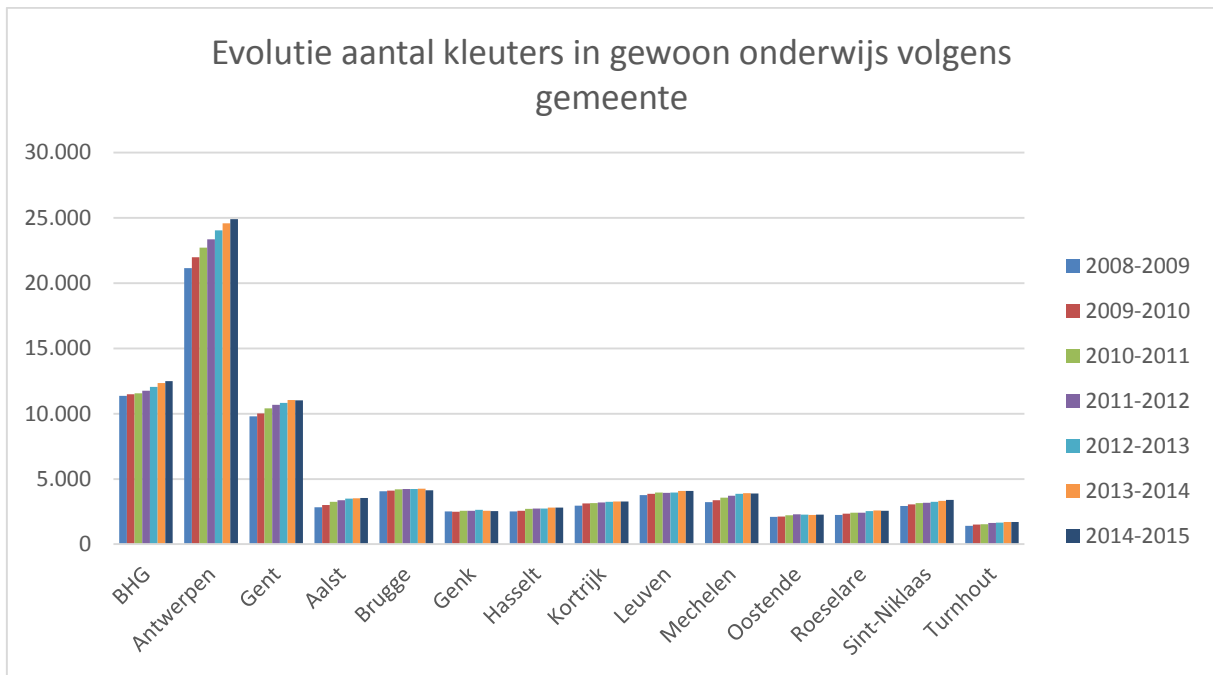
1.2 Positie van Vlaanderen en cijfers

Vlaanderen t.o.v. de wereld

Binnen de OESO landen zien we dat meer dan 95% kleuters zijn ingeschreven op 5-jarige leeftijd in Frankrijk, Duitsland, Japan, Nederland, Noorwegen en ook in Vlaanderen. Leerplichtonderwijs start in de OESO landen gemiddeld op 6 jaar maar vele landen zien een vroegere verplichte start als tool om de participatie te verhogen. Zo start het leerplichtonderwijs in Nederland op 5 jaar, in Luxemburg op 4 jaar en in Mexico op 3 jaar. In landen zoals Japan (1%), Liechtenstein (1%) en Hongarije (1%) genoot slechts een heel kleine minderheid van de leerlingen geen kleuteronderwijs. Vlaanderen sluit nauw bij deze groep aan: 3% van de Vlaamse 15-jarigen hebben nooit kleuteronderwijs gevolgd en 2% heeft 1 jaar of minder op de kleuterschool gezeten. Gemiddeld ging 8% van de geteste leerlingen van de OESO-landen nooit naar het kleuteronderwijs en 21% 1 jaar of minder.

Cijfers

In het Vlaamse onderwijs bezochten, in het schooljaar 2014-2015, bijna 270.500 kleuters 2.310 kleuterscholen. Voor het eerst in acht jaar is er een daling van de leerlingenpopulatie in het kleuteronderwijs. Ten opzichte van het schooljaar 2012-2013 steeg het aantal kleuters in het schooljaar 2013-2014 nog met 3.263 (+ 1,22%). Ten opzichte van het schooljaar 2013-2014 daalt het aantal kleuters in het schooljaar 2014-2015 met 786 (-0,29%). Deze daling vinden we terug in het gewoon en buitengewoon kleuteronderwijs (respectievelijk -744 of 0,28% en -42 of -2,06%).

Bron: AgOD; Bewerking: Departement

Zowel het percentage in het kleuteronderwijs ingeschreven vijfjarigen als de effectieve aanwezigheid van de ingeschreven vijfjarigen is (zeer) hoog (zie tabel 1).

Tabel 1: Deelname van 5-jarigen aan het kleuteronderwijs⁴

Schooljaar	% in het kleuteronderwijs ingeschreven vijfjarigen	% ingeschreven vijfjarigen die minimum 220 halve dagen aanwezig waren
2009-2010	99,10%	97,30%
2010-2011	99,10%	97,39%
2011-2012	99,00%	97,50%
2012-2013	97,76%	97,00%
2013-2014	98,60%	96,20%
2014-2015	98,68%	96,88%

Bron: AgOD, Bewerking: Departement

Tabel 2: Deelname volgens leeftijd (schooljaar 2014-2015)

Leeftijd	% in het kleuteronderwijs ingeschreven	Verwachte 1/2 dagen aanwezigheid	% ingeschreven kleuters die voldoende aanwezig waren
3 jaar	98,5%	150	96,4%
4 jaar	98,6%	185	96,9%
5 jaar	98,7%	220	96,9%

Bron: AgOD, Bewerking: Departement

In tegenstelling tot de absolute aantallen, daalt het aandeel van de ingeschrevenen en aanwezigen, ondanks alle inspanningen om alle kleuters te bereiken.

Zorgwekkend is dat bij de 5-jarige kleuters die niet aan 220 halve dagen aanwezigheid komen het percentage GOK-leerlingen opmerkelijk hoger ligt dan het Vlaamse gemiddelde. Het gaat hier dus om de meest kansarme leerlingen.

1.3. Onderzoeksvragen

Om de kleuterparticipatie, zowel inschrijving als aanwezigheid, te verhogen, dienen we vooreerst een scherp zicht te krijgen op de restgroep; met andere woorden wat is het profiel van de kleuter die niet is ingeschreven of onvoldoende aanwezig is? Daarnaast trachten we een volledig overzicht te geven van de implementatie van de verschillende maatregelen, acties en instrumenten die sedert het Jaar van de Kleuter (2006-2007) werden genomen en ingezet om de kleuterparticipatie te verhogen en benoemen we de sterktes en de zwaktes van de verschillende maatregelen. Een raadpleging van het veld en experts

⁴ VRIND, 2015, Vlaamse Regionale Indicatoren, p. 89 (<http://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/vrind-2015-vlaamse-regionale-indicatoren>)

moet ons toelaten zinvolle maatregelen, efficiënt beleid, good practices en nieuwe ideeën in kaart te brengen.

Voorliggend onderzoek resulteert in conclusies en aanbevelingen naar beleid en scholen om in de toekomst de kleuterparticipatie te verhogen.

Onderzoeksvragen

In dit onderzoek werden volgende **onderzoeksvragen** gesteld:

- (1) Wat leren we uit het literatuuronderzoek over effecten, hefboomen en drempels?
- (2) Wat leren we uit de kwantitatieve analyse over het profiel van de kleuter die niet is ingeschreven of onvoldoende aanwezig is? Waar vinden we die kleuters? Kunnen we iets zeggen over de gevolgen van onvoldoende participatie op deze doelgroep?
- (3) Welke maatregelen, acties en instrumenten werden sedert het jaar van de kleuter (2007) genomen en ingezet om de kleuterparticipatie te verhogen en wat leren we daaruit?

We hebben daarbij

- (1) maximaal gebruik gemaakt van het reeds gevoerde onderzoek omtrent kleuterparticipatie;
- (2) maximaal gebruik gemaakt van de bestaande administratieve bronnen onder andere data omtrent kleuterparticipatie en analyse van de bestaande acties;
- (3) een multi-perspectieve aanpak gehanteerd door kleuterparticipatie te bekijken vanuit verschillende hoeken. Zo betrokken we wetenschappelijke experts, medewerkers K&G, vertegenwoordigers van steden, het kinderrechtencommissariaat, verenigingen waar armen het woord nemen, als vanuit het onderwijslandschap waaronder medewerkers scholen (kleuteronderwijzers, zorgmedewerkers en directie), CLB's, LOP's en onderwijsinspectie

2. META-ONDERZOEK LITERATUUR KLEUTERPARTICIPATIE

Eind 2015 werd een meta-onderzoek uitgevoerd aangaande bestaande literatuur omtrent de effecten, drempels en hefboomen van kleuterparticipatie. Dit onderzoek vindt u terug in bijlage 1. Hieronder worden de voornaamste conclusies bondig herhaald.

2.1 Algemene bevindingen uit nationaal en internationaal onderzoek

Effecten

Er is een ruime lijst van nationaal en internationaal onderzoek naar kleuters en kleuterparticipatie. Internationaal vergelijkend onderzoek is niet altijd even makkelijk toepasbaar. Immers, opvang en onderwijs voor de start van de leerplicht worden in elk land anders ingericht en gepercipieerd. Vrijwilligheid is een kenmerk van alle systemen. Toch staat vast dat de effecten van kleuterparticipatie eensluidend positief zijn.

Positieve effecten op voorwaarde van voldoende participatie en kwaliteit

Kleuterparticipatie **bevordert latere leerresultaten** in positieve zin. Zo leert PISA-onderzoek over Vlaanderen⁵ dat leerlingen die **langer dan één jaar** participeren aan het kleuteronderwijs betere resultaten op wiskunde en leesvaardigheid behalen op 15-jarige leeftijd dan leerlingen die maximum 1 jaar of geen kleuteronderwijs genieten. Ook PIRLS⁶ toont voor alle deelnemende landen aan dat leerlingen die langere periodes opvang en kleuteronderwijs genieten **beter zijn voorbereid op de start en het welslagen in het lager onderwijs**. Het grootschalige EPPSE-onderzoek⁷ in het Verenigd Koninkrijk bevestigt dit wederom en stelt een belangrijke nuance vast n.l. **niet per se volle maar ook halve dagen aanwezigheid in kwaliteitsvolle opvang en kleuteronderwijs**, genereren positieve effecten voor de latere schoolloopbaan.

⁵ PISA 2012: <http://www.pisa.ugent.be/uploads/assets/106/1396273183438-KORTE%20BROCHURE%20PISA2012.pdf>

⁶ PIRLS 2011: http://www.iea.nl/pirls_2011.html

⁷ EPPSE onderzoek (effective pre-school, primary and secondary education project) : <http://www.ioe.ac.uk/research/153.html>

Grotere positieve effecten voor sociaal achtergestelde kinderen

Vooraf sociaal achtergestelde kinderen ervaren de grootste positieve effecten van kleuteronderwijs⁸. Het effect van nationaliteit, waar vaak de nadruk op wordt gelegd, is ondergeschikt aan beroepsstatus en opleidingsniveau van de ouders⁹. Het zijn dus niet specifieke groepen, maar **bepaalde socio-economische eigenschappen** die de invloed van kleuterparticipatie op de latere schoolloopbaan het sterkst beïnvloeden, al zijn bepaalde socio-economische eigenschappen wel vaak gecorreleerd met nationaliteit.

Drempels

Onvoldoende, niet-nabije of onaangepaste infrastructuur

Onderzoek¹⁰ leert dat er een grote verscheidenheid is aan drempels. Zo is het belangrijk dat er **voldoende infrastructuur** en **lokale beschikbaarheid** van kleuteronderwijs is. Dit is vandaag niet altijd het geval. Hierdoor wordt de toegankelijkheid tot kleuteronderwijs beperkt en worden wachtlijsten gecreëerd. Scholen met een **onaangepaste infrastructuur** (bv. voor kleine kinderen) en met **openingsuren** die niet steeds zijn afgestemd op het moeilijk te realiseren werk-privé-evenwicht van ouders worden ook als drempels ervaren.

Gebrek aan vertrouwen

Ouders, als belangrijke partner in het bevorderen van kleuterparticipatie, zijn ook niet steeds geneigd jonge kleuters in het niet-verplichte kleuteronderwijs in te schrijven. Soms ontbreekt het hen aan **vertrouwen in het onderwijssysteem** mede door misinformatie of onvoldoende informatie omtrent het schoolgebeuren.

⁸ Bennett, J. (2012). ECEC for children from disadvantaged backgrounds: findings from a European literature review and two case studies. Final Report. SOFRECO & EIESP, Commissioned by the European Commission. http://ec.europa.eu/education/policy/school/doc/ecec-report_en.pdf

⁹ Roose, I., Pulinx, R., & Van Avermaet, P. (2014). Kleine kinderen, grote kansen. Hoe kleuterleraren leren omgaan met armoede en ongelijkheid. Brussel: Koning Boudewijnstichting in samenwerking met de Vlaamse overheid. <http://www.diversiteitenleren.be/sites/default/files/Kleine%20kinderen%20grote%20kansen.pdf>
<http://www.vbjk.be/files/Accessibility%20of%20ECEC%20in%20EU%20for%20children%20from%20ethnic%20minority%20and%20low%20income%20families.pdf>

¹⁰ Roose, I., Pulinx, R., & Van Avermaet, P. (2014).

Meer drempels voor sociaal achtergestelde kinderen

Gunstige leefomstandigheden hebben een positieve impact op de ontwikkeling van kinderen en impliceren dat ondersteunende investeringen in hun ontwikkeling op jonge leeftijd een verschil maken op lange termijn. Met andere woorden, kinderen uit kansarme gezinnen hebben meer baat bij kleuterparticipatie. Echter, het internationaal literatuuronderzoek¹¹ leert ons dat kleuteronderwijs onbedoeld meer drempels bevat voor kinderen uit sociaal zwakkere doelgroepen. Beleidskeuzes zijn dan wel gericht op een universeel recht op kleuterparticipatie en betaalbaarheid, toch ondervinden socio-economisch zwakkere ouders meer nadelige effecten van **capaciteitsdruk**¹². Dit komt onder meer door de aanwezigheid van **kleinere netwerken** en **minder toegang tot informatie**. Ook de **taal en culturele factoren** kunnen bijkomende hinderpalen zijn. **School- en thuiscultuur** zijn vaak niet geïntegreerd.

Kritische opmerkingen over het Vlaams kleuteronderwijs

Enkele studies¹³ formuleerden specifiek over het Vlaamse kleuteronderwijs een aantal kritische opmerkingen. Zo zouden er te weinig gerichte acties zijn voor **specifieke doelgroepen** (bv. Roma), sturen ouders hun kinderen soms later naar school omdat zij niet het gevoel hebben dat hun kind **schoolrijp** is en zijn er heel wat **drempels voor ouders in armoede** om kinderen in het kleuteronderwijs in te schrijven. Ondanks heel wat

¹¹ Bennett, J. (2012)

¹² Lazzari, A., & Vandenbroeck, M. (2012). Literature Review of the Participation of Disadvantaged Children and families in ECEC Services in Europe. In J. Bennett (Ed.), *Early childhood education and care (ECEC) for children from disadvantaged backgrounds: Findings from a European literature review and two case studies*, Study commissioned by the Directorate general for Education and Culture. Brussels: European Commission.

<http://www.vbjk.be/files/Impact%20of%20ECEC%20on%20%20cognitive%20and%20non-cognitive%20development%20in%20EU.pdf>

¹³ Vandenbroeck, M., De Stercke, N., & Gobeyn, H. (2013). What if the Rich Child has Poor Parents? The relationship from a Flemish perspective. In P. Moss (Ed.), *Early Childhood and Compulsary Education. Conceptualising the relationship.* (pp. 174-192). London: Routledge

Levrain, F. (2010). De hinkstapsprong naar gelijke onderwijskansen. Over het uitblijven van sociaal-etnische gelijkheid in de schoolprestaties. *Ethische perspectieven* 20 (4), 354-373.

Campagne rond verplichte kleuterparticipatie (2012): <http://www.communicerenmetarmen.be/sites/default/files/Verplichte%20kleuterparticipatie%20-%20Focusgroepen.pdf>

Advies VLOR kinderen in armoede (6 november 2013) http://www.vlor.be/sites/www.vlor.be/files/rbo-rbo-adv-001_2.pdf

inspanningen wordt het bindingsproces tussen school en kind/ouder bemoeilijkt door een **gebrek aan kennis en appreciatie van de cultuur van kansarme gezinnen**¹⁴.

Hefbomen

Kwaliteit

Kwaliteitsvolle participatie kan langdurige positieve effecten hebben voor de cognitieve, sociale en emotionele ontwikkeling van jonge kinderen en deze effecten zijn groter voor kwetsbare kinderen dan voor kinderen die opgroeien in middenklasse-gezinnen. Dit alles gaat echter ook gepaard met de conclusie dat kleuteronderwijs van lage of matige kwaliteit een negatieve invloed kan hebben op de ontwikkeling¹⁵.

Zowel de OESO als de Europese Commissie¹⁶ onderscheiden een aantal niveaus waarop gewerkt moet worden om de **kwaliteit te verbeteren**:

- kwaliteitsdoelstellingen bepalen;
- curriculum implementeren;
- kwalificatie, opleidingen, arbeidsomstandigheden verbeteren;
- families en gemeenschappen betrekken;
- data, onderzoek en monitoring verbeteren.

Ouderbetrokkenheid

Het betrekken van ouders¹⁷ bij de ontwikkeling en het leerproces van hun kinderen is doorslaggevend voor de participatie van hun kinderen. Het succes van kleuterparticipatie is immers een gedeelde verantwoordelijkheid van ouders en scholen. Scholen en leerkrachten moeten **ouders meer informeren** om hun betrokkenheid te verhogen en kinderen een **positieve band met de school** te laten ontwikkelen. Een **intensere samenwerking tussen school en ouders** biedt de kans om de kloof tussen school en

¹⁴ Vettenburg, N., & Walgrave, L. (2009). Maatschappelijke kwetsbaarheid op school. Welwijs.

¹⁵ Roose, I., Pulinx, R., & Van Avermaet, P. (2014).

¹⁶ [Key principles of an quality framework, report of the working group on ECEC under the auspices of the European Commission: http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/archive/documents/ecec-quality-framework_en.pdf](http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/archive/documents/ecec-quality-framework_en.pdf)

Starting Strong III, A Quality Toolbox for Early Childhood Education and Care <http://www.oecd.org/edu/school/49325825.pdf>

¹⁷ Syntheseverslag van het transatlantic forum on inclusive early years, 2014, Lissabon: <http://en.calameo.com/read/001774295ea69dfdb1486?authid=fA64GCz22S42>

thuismilieu te verkleinen. Schoolexterne organisaties kunnen daarbij een cruciale **brugfunctie** opnemen.

Inclusieve aanpak door voldoende gekwalificeerd personeel

Onderzoekers¹⁸ prefereren een **inclusieve aanpak met bijzondere aandacht voor de ondersteuning van kwetsbare gezinnen** boven een doelgroepenwerking.

Dit kan alleen met **voldoende gekwalificeerd personeel** dat in dialoog treedt met scholen, kinderen, ouders en de gemeenschap (**outreaching werken met lokale verenigingen**)¹⁹ en dat aandacht heeft voor **differentiatie in tutoring, reflexie en uitwisseling** via een individuele en directe aanpak²⁰.

2.2 Lopend onderzoek naar transitie

Momenteel lopen er in Vlaanderen en Brussel drie onderzoeksprojecten die de impact van transitie van thuis en kinderopvang naar kleuterschool op kinderen en ouders bestuderen. De onderzoeken willen diepgaand de ervaringen van kinderen, ouders, kleuteronderwijzers en begeleiders uit de kinderopvang in beeld brengen.

- Katrien Van Laere van VBJK (Vernieuwing in de basisvoorzieningen voor jonge kinderen) werkt momenteel aan een doctoraatstudie aan de UGent over hoe ouders en professionelen in het kleuteronderwijs betekenis geven aan zorg en educatie van de jongste kinderen tussen 2,5 en 4 jaar in het kleuteronderwijs.

¹⁸ Bennett, J. (2012)

Roose, I., Pulinx, R., & Van Avermaet, P. (2014).

¹⁹ Bennett, J. (2012)

CoRe - Competence Requirements in Early Childhood Education and Care (2011). A Study for the European Commission Directorate-General for Education and Culture. London & Ghent: University of East London, Cass School of Education & University of Ghent, Department for Social Welfare Studies. <http://www.vbjk.be/files/CoRe%20Final%20Report%202011.pdf>

²⁰ CoRe - Competence Requirements in Early Childhood Education and Care (2011). A Study for the European Commission Directorate-General for Education and Culture. London & Ghent: University of East London, Cass School of Education & University of Ghent, Department for Social Welfare Studies. <http://www.vbjk.be/files/CoRe%20Final%20Report%202011.pdf>

Ouders en professionelen worden apart in groep bevraagd via de bespreking van een film over een dag in de instapklas.

- In een samenwerking tussen het Steunpunt Diversiteit en Leren (Reinhilde Pulinx) en de UGent, vakgroep Sociaal Werk en Sociale Pedagogiek (Brecht Peleman) worden diepgaand de eerste schoolervaringen van acht kinderen in een maatschappelijk kwetsbare positie geobserveerd. De kinderen worden gedurende hun eerste schooljaar geobserveerd en ouders en schoolpersoneel worden op verschillende momenten geïnterviewd over deze transitie.
- In opdracht van de Vlaamse Gemeenschapscommissie voert VBJK (Jan Peeters, Katrien Van Laere, Brecht Peleman, Hester Hulpia en Caroline Boudry) een onderzoek naar transitiemomenten van thuis en kinderopvang naar kleuterschool in Brussel. Meer bepaald wordt onderzocht hoe dit verloopt voor kinderen, ouders en medewerkers, wat het voor hen betekent en wat knelpunten, spanningsvelden en kansen zijn om een warme transitie te realiseren.

In 2017 zullen deze onderzoekers praktijk- en beleidsaanbevelingen formuleren die we kunnen meenemen om bestaande acties te verfijnen en/of nieuwe acties te initiëren.

3. KWANTITATIEF ONDERZOEK: KLEUTERPARTICIPATIE VANUIT DE VLAAMSE DATAGEGEVENS

Om zicht te krijgen op de problematiek van kleuterparticipatie in Vlaanderen, werd eind 2015 door het departement onderwijs en vorming een kwantitatief onderzoek afgerond. Het gehele rapport kunt u terugvinden in bijlage 2. Hieronder vindt u de belangrijkste conclusies.

3.1 Bronnen van de kwantitatieve analyse en beperkingen van administratieve data

Onderzoek met administratieve data is niet altijd even makkelijk. Data zijn nooit volledig en kennen beperkingen. Vooraf de beperkingen kennen, zorgt voor meer genuanceerde analyses en conclusies. Vandaar dat we ze graag even op een rijtje zetten.

In deze kwantitatieve analyse wordt nagegaan hoe het gesteld is met:

- de inschrijvingen van kleuters in Vlaanderen;
- de aanwezigheid van kleuters in Vlaanderen en het BHG.

Dat doen we aan de hand van de beschikbare gegevens in Vlaamse onderwijsdatabanken, die beheerd worden door AgODi, meer bepaald het aantal kleuters die wel/niet ingeschreven zijn, het aantal halve dagen dat kleuters op school aanwezig zijn en de kenmerken van de kleuters.

We maken hiervoor gebruik van drie soorten gegevens/methodes:

Populatiegegevens (dwarsdoorsnede, foto)

Deze gegevens gebruiken we voor het bepalen van het aantal en het leerlingenprofiel van alle inschrijvingen (Vlaanderen; schooljaar 2008 tem 2014) en aanwezigheden (Vlaanderen en Brussel, schooljaar 2008 tem 2013). We vergelijken de inschrijvingen en aanwezigheid van deze kleuters t.o.v. hun geslacht, nationaliteit en SES-kenmerken (schooltoelage, buurt, thuistaal en diploma moeder).

Beperkingen van populatiegegevens:

- Wat de **gegevens rond inschrijvingen** betreft is het zo dat we vanuit de populatiegegevens **geen zicht hebben op kinderen die niet geregistreerd staan in het Rijksregister**. Dat blijkt ook uit gegevens van K&G. Het geboortecijfer van K&G ligt meestal hoger dan het officiële geboortecijfer dat op basis van het rijksregister

gepubliceerd wordt door de federale overheid. Het officiële geboortecijfer bevat enkel de geboorten bij de 'de jure'-bevolking²¹.

- De groep van niet-ingeschreven kinderen omvat verschillende categorieën, kinderen die wel onderwijs volgen (maar niet in de databanken geregistreerd staan):
 - o kinderen die volgens het Rijksregister nog wel gedomicilieerd zijn in Vlaanderen, maar daar in werkelijkheid niet meer verblijven;
 - o kinderen die in het buitenland naar school gaan (Nederland, Frankrijk of Duitsland);
 - o kinderen die naar privéscholen gaan, waar AgODi geen zending (van niet-leerplichtigen) van krijgt;
 - o kinderen die wel naar school gaan, maar waarvan AgODi geen geldig rijksregisternummer heeft.
- Door een wijziging aan de regelgeving m.b.t. huisonderwijs, ontvangt AgODi sinds schooljaar 2013-2014 minder gegevens van privéscholen waardoor het aantal niet-teruggevonden kleuters toegenomen is. (OD 26 zal hierin terug wijzigingen aanbrengen. Privéscholen zullen een collectieve verklaring van huisonderwijs kunnen indienen, maar deze is enkel bedoeld voor leerplichtigen en niet voor kleuters).

- Wat de gegevens omtrent aanwezigheden betreft zijn er een aantal beperkingen:

-De **registratieplicht** werd ingevoerd vanaf schooljaar 2008-2009. Voor de kwaliteit van de gegevens blijft men afhankelijk van de schoolsecretariaten en/of leerkrachten; (menselijke) fouten blijven mogelijk. Dit kan voor sommige scholen leiden tot een onder- of overschatting van de cijfers (zie verder 4.2.1).

-In dit onderzoek wordt een kleuter als voldoende aanwezig beschouwd als hij het minimum aantal halve dagen aanwezig²² is die nodig zijn om een schooltoelage te ontvangen n.l.

Nog geen 3 jaar op 31/12: minstens 100 halve dagen op school

3 jaar op 31/12: minstens 150 halve dagen op school

4 jaar op 31/12: minstens 185 halve dagen op school

5 jaar op 31/12 minstens 220 halve dagen op school

6 jaar of ouder op 31/12: maximaal 29 halve dagen ongewettigd afwezig

²¹K&G [Website] . (z.j). Geraadpleegd op 3 maart 2016 via <http://www.kindengezin.be/cijfers-en-rapporten/cijfers/geboorte/#Geboortecijfer>

De jure-bevolking: wettelijke bevolking zoals geregistreerd in de registers van de burgerlijke stand van de gemeenten

²² Er zijn ongeveer 182 schooldagen en 340 halve schooldagen op een jaar.

Een deel van de 2-jarige kleuters kunnen dat aantal halve dagen niet bereiken omdat zij pas laat op het jaar kunnen instappen. Hun onvoldoende aanwezigheid moet niet als problematisch worden beschouwd.

Ondanks de beperkingen, kunnen we wel iets leren uit het beschikbare cijfermateriaal. We vermelden in de bespreking steeds over welke gegevens het gaat.

Geboortecohorte (kleutertraject, film):

Namelijk leerlingen geboren in 2006 en op 01/02/2015 ingeschreven in het Vlaams onderwijs. De geboortecohorte bevat wel gegevens van kinderen zonder rijksregisternummer.

Op deze manier krijgen we zicht op het afgelegd 'kleutertraject' en het verband met de schoolloopbaan. We nemen hiervoor alle kleuters met geboortjaar 2006 die op 2,5- jarige leeftijd kunnen instromen vanaf het schooljaar 2008. Dit is meteen ook het schooljaar waarin we voor het eerst beschikken over de leerlingenkenmerken (SES). We bekijken de schoolse vertraging van deze groep aan de hand van de meest actuele cijfers nl. schooljaar 2014-2015 (01/02/2015). Een 'normaal gevorderde' kleuter zal dan in het 3e jaar lager onderwijs vertoeven. De kans op schoolse achterstand beperkt zich noodgedwongen tot deze korte schoolloopbaan. Relevant is wel dat de kans op zittenblijven gradueel/exponentieel afneemt per leerjaar. M.a.w. het gros van het zittenblijven in het basisonderwijs situeert zich in de eerste 2 leerjaren.

Beperkingen van een geboortecohorte: een geboortecohorte bevat ook de zij-instroom nl. kleuters die zich na hun geboorte in Vlaanderen vestigden. Sommigen onder hen konden eenvoudigweg niet ingeschreven zijn voor het kleuteronderwijs omdat ze zich nog niet in ons land bevonden. We maken hier deels abstractie van door de zij-instromers (bv. anderstalige nieuwkomers) in het lager onderwijs niet op te nemen in onze geboortecohorte. Momenteel laten de onderwijsdatabanken ons niet toe om de groep van 'anderstalige nieuwkomers' af te zonderen van andere soorten zij-instromers (bv. leerlingen die de overgang maken van het Franstalig naar het Vlaams onderwijs).

Een analyse van de niet-inschrijving in het kleuteronderwijs op basis van de toestand van deze kleuters op het moment dat ze leerplichtig worden.

AgODi bekeek de toestand van kleuters die in 2011-2012 niet waren ingeschreven op het moment dat ze leerplichtig werden (dat is in 2014-2015 voor de driejarigen, in 2013-2014 voor de vierjarigen en in 2012-2013 voor de vijfjarigen) Die acties

en analyses van AgODi geven meer informatie over de reden van niet-inschrijving. Daaruit blijkt dat van een groot aantal kinderen de **niet-inschrijving** in een kleuterschool **ten onrechte als problematisch** wordt **beschouwd**. Uit deze analyses blijkt dat op het moment dat die leerlingen leerplichtig worden ongeveer één op vijf verhuisd is (buiten het Vlaams Gewest), één op vier naar een gewone Vlaamse school gaat, een kleine minderheid (1 à 2 procent) niet in orde is met de leerplicht en dat ongeveer de helft in het “alternatieve circuit” zit (vrijgesteld van leerplicht, huisonderwijs, verblijf in het buitenland, ...).

De cijfers omtrent de kleuterparticipatie verdienen dus wel de nodige nuancering. Deze beperkingen leiden tot zoveel ruis op de data, dat we ze niet meer als valide indicator beschouwen.

3.2 Wanneer is wie ingeschreven?

Op basis van de geboortecohorte °2006

Met betrekking tot inschrijvingen geldt (op basis van gegevens uit de geboortecohorte 2006°): **hoe ouder de kleuter, hoe hoger het % ingeschreven kleuters**. Dit loopt van 82,2% op 2-jarige leeftijd tot 99% van de 5-jarigen.

Het **moment van inschrijven** (leeftijd) **verschilt naargelang de nationaliteit** van de leerling. Op 5-jarige leeftijd is dit verschil nagenoeg helemaal weggewerkt maar bij de leeftijdsgroepen ervoor zien we aanzienlijke verschillen voor de leerlingen met vreemde nationaliteit. Het kleutertraject van leerlingen met vreemde nationaliteit is m.a.w. (veel) minder lang dan dit van leerlingen met Belgische nationaliteit.²³ Zoals gezegd kan deze analyse op basis van geboortecohorte, de kleuters met vreemde nationaliteit die zich niet konden inschrijven omdat ze eenvoudigweg nog niet in ons land verbleven, er niet uit filteren. Leerlingen met Belgische nationaliteit vormen veruit de grootste groep n.l. 93,2% van de kleuters in geboortecohorte 2006°. De groep van ‘Belgische’ kleuters is echter ook geen homogene groep. We denken hierbij aan een verschillende herkomst²⁴ of sociaaleconomische status. **Hoe meer een leerling aantikt op de SES-kenmerken²⁵, hoe later deze wordt ingeschreven**. Kleuters die aantikken op drie van de vier kenmerken n.l. ‘buurt’,

²³ Verdere analyses tonen wel verschillen naar het ‘soort van nationaliteit’. Bv. het onderscheid ‘EU’ en ‘niet-EU’ blijkt wel relevant. Maar binnen deze groep zijn er ook nog verschillen vast te stellen. In absolute aantallen blijft het een beperkte groep (zie hiervoor bv. de cijfers in het integraal rapport onder titel 1.13 ‘Volgens soort gemeente, leeftijd, geslacht, nationaliteit & leerlingenkenmerken’).

²⁴ Herkomst wordt niet geregistreerd in de gebruikte databanken

²⁵ Buurt, thuistaal, opleiding moeder, studietoelage

'thuis taal niet Nederlands' en 'opleiding moeder' zijn beduidend minder ingeschreven. Ook deze verschillen zijn weggewerkt op het moment dat de kleuters vijf jaar zijn.

Tabel 3 duurtijd: Ingeschreven leerlingen volgens leeftijd met geboortjaar 2006 en zich op 01/02/2015 in het lager onderwijs bevinden (gegevens geboortecohorte).

		2 jaar	3 jaar	4 jaar	5 jaar	Aantal	Kolom %
Geslacht	M	81,9%	97,2%	98,5%	99,1%	35992	51,0%
	V	82,5%	97,3%	98,7%	98,9%	34605	49,0%
Nationaliteit	Belg	84,3%	98,8%	99,4%	99,0%	65788	93,2%
	Niet-Belg EU	55,7%	76,7%	89,0%	98,5%	2528	3,6%
	Niet-Belg niet-EU	50,5%	73,5%	86,3%	98,6%	2281	3,2%
#aantickers	0	86,3%	99,2%	99,5%	98,8%	38558	54,6%
	1	81,5%	97,2%	98,6%	99,1%	16084	22,8%
	2	74,9%	94,0%	96,8%	99,3%	8113	11,5%
	3	72,3%	91,2%	96,2%	99,4%	5053	7,2%
	4	71,6%	93,4%	98,5%	99,5%	2696	3,8%
	nb	12,9%	9,7%	7,5%	81,7%	93	0,1%
Aantikker STT	Ja	80,2%	93,8%	99,2%	99,5%	14246	20,2%
	Nee	82,7%	98,1%	98,5%	98,9%	56351	79,8%
Aantikker Buurt	Ja	76,2%	94,8%	97,8%	99,1%	17931	25,4%
	Nee	84,3%	98,1%	98,9%	98,9%	52666	74,6%
Aantikker TNN	Ja	68,5%	89,2%	95,1%	99,2%	12060	17,1%
	Nee	85,0%	98,9%	99,3%	98,9%	58537	82,9%
Aantikker OPLM	Ja	75,5%	93,8%	97,3%	99,4%	14016	19,9%
	Nee	83,9%	98,1%	98,9%	98,9%	56581	80,1%
Totaal		82,2%	97,2%	98,6%	99,0%	70597	100,0%

Bron: AgOD, bewerking: Departement

Grootte en profiel van de groep niet-ingeschrevenen in het Vlaams Gewest op basis van populatiegegevens

In 2014 zijn er in totaal 3 291 of 1,4% van alle kleuters niet ingeschreven. De **grootste groep** hiervan zijn de **driejarigen**. Het gros van de niet-ingeschreven kleuters zijn woonachtig in de grootsteden **Antwerpen en Gent** (1403 in 2014 of 43%).²⁶ Dit aantal **neemt** in absolute aantallen **in de grootsteden ook toe met de jaren** (van 970 in 2008 tot 1078 in 2012 of een

²⁶ Terwijl een kleine 14% van de ingeschreven kleuters woonachtig is in Antwerpen of Gent (schooljaar 2014, dd. 01/02/2015).

stijging van 11%).²⁷ Maar **in relatieve termen** zien we in dezelfde periode **in de grootsteden Antwerpen & Gent een daling** van het aantal niet-ingeschreven kleuters van 3,6% naar 3,4%.

Voor de niet-ingeschrevenen in het Vlaams Gewest zien we in de periode 2008-2012 een status quo (1,3%), om nadien licht te stijgen.²⁸ **De Belgen** vormen relatief **de kleinste groep** van niet-ingeschrevenen, nl. 1% in 2014. Terwijl het percentage niet-ingeschrevenen bij de niet-Belgen rond de 5,5% ligt. De plaats waar men woont is van belang, zo scoren niet-ingeschreven Belgen in de grootstad aanzienlijk hoger (4% in 2014). Het verschil met de EU- en de niet-EU onderdanen is daar eerder klein (nl. 5,2% en 5,9%). Het **hoge aandeel niet-ingeschreven EU en niet-EU onderdanen in de rand- en taalgrensgemeenten** valt op (13,8% en 10,1% in 2014).

Een analyse van de niet-inschrijving in het kleuteronderwijs op basis van de toestand van deze kleuters op het moment dat ze leerplichtig worden.

De kwantitatieve analyse, op basis van de geboortecohorte °2006 van de op 01/02/2015 ingeschreven leerlingen in het Vlaams onderwijs, toont aan dat er in **het Vlaams Gewest** een beperkt aantal kleuters niet inschrijven: 17,8% of 11.561 op 2 jaar, 2,8% of 1.818 op 3 jaar, 1,4% of 909 op 4 jaar en 1% of 649 op 5 jaar. Kleuters die niet zijn ingeschreven worden snel opgevolgd door AgODi die, na vergelijking van het rijksregister met de inschrijvingen, lijsten van de driejarige kleuters die niet zijn ingeschreven doorgeeft aan Kind en Gezin dat op basis van deze lijsten de ouders tracht te bereiken. De LOP's kunnen actie ondernemen naar de vier- en vijfjarige niet-ingeschreven kleuters. AgODi bekeek de toestand van de kleuters die in 2011-2012 niet waren ingeschreven op het moment dat ze leerplichtig werden (dat is in 2014-2015 voor de driejarigen, in 2013-2014 voor de vierjarigen en in 2012-2013 voor de vijfjarigen). Die acties en analyses van AgODi geven meer informatie over de reden van niet-inschrijving:

- a) een deel is verhuisd en woont niet meer in het Vlaams Gewest (21%)
- b) een deel gaat naar een Vlaamse school (24%)
- c) een deel is niet in orde met de leerplicht (2%)

²⁷ In 2014 stijgt dit tot 1403 leerlingen (of 45%), maar deze stijging wordt wellicht grotendeels veroorzaakt door een gewijzigde regelgeving m.b.t huisonderwijs. Wegens de nieuwe regelgeving omtrent huisonderwijs, ontvangt AgODi sinds schooljaar 2013-2014 minder gegevens van privéscholen waardoor het aantal niet-terugggevonden kleuters toegenomen is. (OD 26 zal hierin terug wijzigingen aanbrengen zodoende dat de privéscholen hun leerlingengegevens kunnen doorsturen naar AgODi).

²⁸ Andermaal wellicht grotendeels veroorzaakt door de gewijzigde regelgeving m.b.t huisonderwijs.

d) een deel was wel in orde met de leerplicht maar is niet ingeschreven in een Vlaamse school. Het gaat hier bv. om kinderen die vallen onder het stelsel huisonderwijs of vrijstelling van de leerplicht genieten (53%).

De kinderen die verhuisd zijn (a) en de leerlingen die huisonderwijs volgen of vrijstelling van leerplicht kregen (d) worden aangeduid als achteraf teruggevonden. Zij vormen 75% van de niet-ingeschreven kleuters en bevonden zich als kleuter wellicht in dezelfde toestand.

De kinderen die niet voldoen aan de leerplicht (2%) en de kinderen die naar een Vlaamse school gaan (24%) worden aangeduid als effectief niet ingeschreven als kleuters en vormen wellicht een zorgwekkende groep.

In 2011-2012 zijn dat 353 driejarige kleuters (of 1/3 van de niet-ingeschreven driejarige kleuters), 203 vierjarige kleuters (of 1/4 van de niet-ingeschreven vierjarige kleuters) en 110 vijfjarige kleuters (of 1/6 van de niet-ingeschreven vijfjarige kleuters).

Voor de vier- en vijfjarigen bekeek AgODi de regionale spreiding van deze (313) niet – ingeschreven kleuters: 112 bevonden zich in Antwerpen, 15 in Gent, 9 in Leuven en de rest was erg verspreid terug te vinden.

De restgroep bevindt zich dus voornamelijk in Antwerpen en in mindere mate in Gent. In Antwerpen behoort de 1/4 van die kleuters wellicht tot de trekkende bevolking (op basis van adres).

De bevindingen van deze analyse komen overeen met de bevindingen van K&G en de LOP's die over een grote groep kleuters geen of weinig gegevens kunnen verzamelen ook niet nadat zij hun acties om kinderen naar de kleuterschool toe te leiden hebben uitgevoerd.

Deze analyse toont aan dat het aantal niet-ingeschreven kleuters zowel qua aandeel als aantal zeer beperkt is in het Vlaamse Gewest.

3.3 Wanneer is wie aanwezig?

Op basis van geboortecohorte °2006

De cijfers geven weer dat **kleuters op tweejarige leeftijd veel minder aanwezig** zijn dan op drie-, vier- en vijfjarige leeftijd. Dit is niet zo verwonderlijk gezien kleuters pas op 2,5-jarige leeftijd kunnen instappen. Er zijn hierbij echter **grote verschillen tussen Belgen en niet-Belgen**. Zo zijn er bij de instappers 46,9% Belgen onvoldoende aanwezig t.o.v. 69-71% niet-Belgen²⁹. Deze verschillen nemen af met het vorderen van de leeftijd van de kleuters, maar

²⁹ Zoals gezegd kan deze analyse op basis van geboortecohorte, de kleuters met vreemde nationaliteit die niet aanwezig konden zijn omdat ze eenvoudigweg nog niet in ons land verbleven, er niet uit filteren.

toch blijven ze bestaan. Wat betreft de leerlingenmerken zien we vooral **meer afwezigheden bij kleuters met kenmerken 'thuis taal niet Nederlands' en 'opleiding moeder'**.

Tabel 4 intensiteit: 'Onvoldoende aanwezige' leerlingen volgens leeftijd met geboortjaar 2006 en zich op 01/02/2015 in het lager onderwijs bevinden.

		2 jaar	3 jaar	4 jaar	5 jaar	Aantal	Kolom %
Geslacht	M	49,3%	5,9%	3,5%	2,5%	35992	51,0%
	V	47,7%	5,5%	3,2%	2,5%	34605	49,0%
Nationaliteit	Belg	46,9%	3,6%	2,0%	2,0%	65788	93,2%
	Niet-Belg EU	69,3%	31,6%	19,3%	8,4%	2528	3,6%
	Niet-Belg niet-EU	70,8%	36,3%	24,2%	10,0%	2281	3,2%
#aantickers	0	46,0%	2,4%	1,2%	1,7%	38558	54,6%
	1	48,7%	5,9%	3,2%	2,4%	16084	22,8%
	2	53,9%	11,5%	7,5%	4,1%	8113	11,5%
	3	54,3%	15,4%	9,7%	4,7%	5053	7,2%
	4	54,3%	13,4%	5,7%	2,7%	2696	3,8%
	nb	100,0%	97,8%	100,0%	60,2%	93	0,1%
Aantikker STT	Ja	49,9%	7,1%	3,4%	1,9%	14246	20,2%
	Nee	48,2%	5,3%	3,3%	2,6%	56351	79,8%
Aantikker Buurt	Ja	51,2%	9,9%	5,9%	3,4%	17931	25,4%
	Nee	47,6%	4,3%	2,5%	2,2%	52666	74,6%
Aantikker TNN	Ja	56,6%	17,1%	10,3%	4,7%	12060	17,1%
	Nee	46,9%	3,4%	1,9%	2,0%	58537	82,9%
Aantikker OPLM	Ja	53,8%	12,5%	7,4%	4,3%	14016	19,9%
	Nee	47,2%	4,0%	2,3%	2,0%	56581	80,1%
Totaal	Totaal	48,5%	5,7%	3,3%	2,5%	70597	100,0%

Bron: AgOD, bewerking: Departement

Tabel 5: Overzicht gevolgd kleutertraject van geboortecohorte 2006 in schooljaar 2014-2015 (excl. leerlingen in BuLO & methode-onderwijs. Va = Voldoende aanwezig; Oa = Onvoldoende aanwezig; Ni = Niet-ingeschreven)

Traject	Totaal		Belg		Niet-Belg EU		Niet-Belg niet-EU	
	#	%	#	%	#	%	#	%
0.VaVaVaVa	33056	50,9%	31828	52,5%	673	29,4%	555	27,5%
1.OaVaVaVa	18709	28,8%	17848	29,4%	499	21,8%	362	18,0%
1. NiVaVaVa	8594	13,2%	7908	13,0%	364	15,9%	322	16,0%
2.NiOaVaVa	576	0,9%	415	0,7%	81	3,5%	80	4,0%
2.NiNiVaVa	567	0,9%	260	0,4%	159	6,9%	148	7,3%
2.OaOaVaVa	515	0,8%	446	0,7%	39	1,7%	30	1,5%
3.NiNiNiVa	498	0,8%	184	0,3%	155	6,8%	159	7,9%
3.NiNiOaVa	270	0,4%	80	0,1%	87	3,8%	103	5,1%
4.NiNiNiOa	219	0,3%	47	0,1%	77	3,4%	95	4,7%
Andere	1946	3,0%	1627	2,7%	157	6,9%	162	8,0%
Eindtotaal	64950	100%	60643	100%	2291	100%	2016	100%

Bron: AgOD; Bewerking: Departement

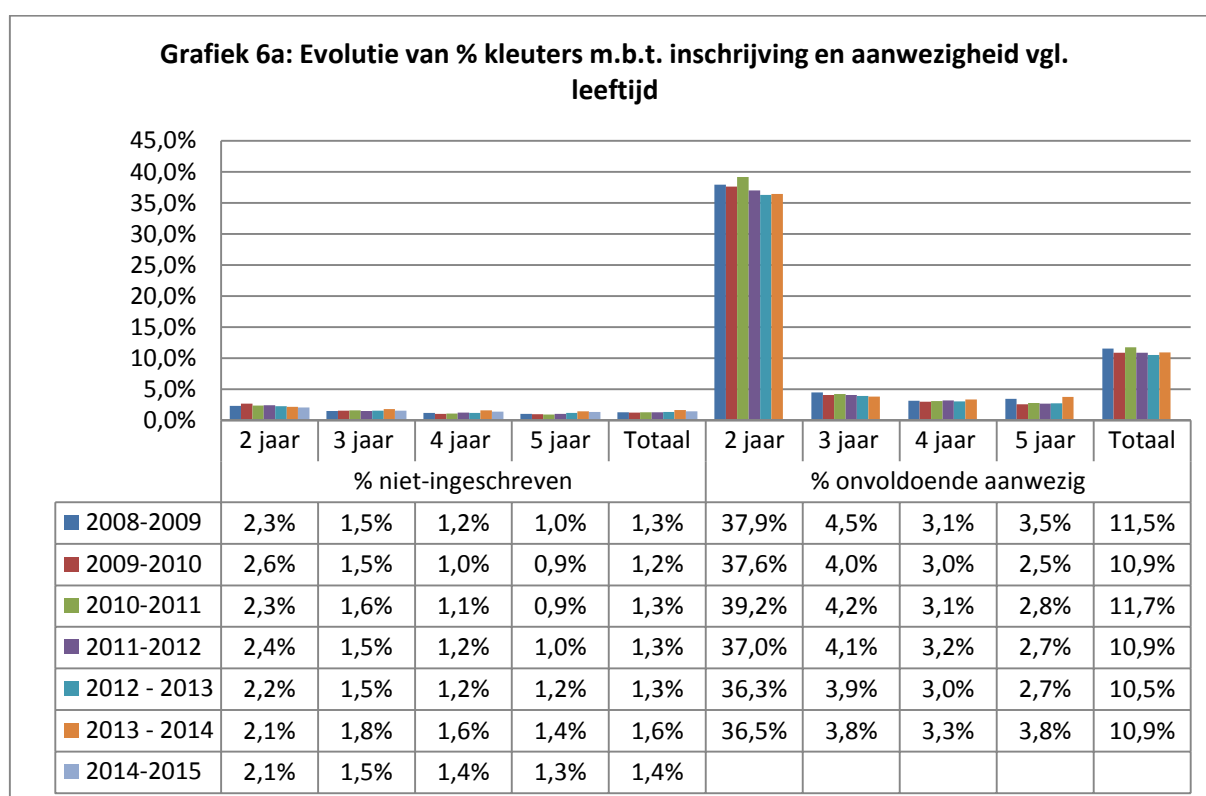
Grootte en profiel van de groep onvoldoende aanwezige kleuters in het Vlaams Gewest en in het BHG volgens populatiegegevens

In het schooljaar 2013- 2014 zijn er 31.722 onvoldoende aanwezige kleuters of 10,9%. 74% daarvan zijn 2-jarigen.

De niet-aanwezige kleuters vinden we vooral bij de twee- en driejarigen, bij niet-Belgen, bij kinderen waarvan de thuistaal niet het Nederlands is en bij kinderen waarvan het opleidingsniveau van de moeder lager is dan een diploma of getuigschrift van het hoger secundair onderwijs. We vinden de niet-aanwezige kleuters voornamelijk terug **in de grootsteden, maar ook in andere steden & gemeenten** (waarbij er grote verschillen zijn tussen gemeenten). Opvallend is dat ondanks de hoge OKI-scores (Onderwijskansarmoede-index)³⁰, **Brusselse gemeenten weinig onvoldoende aanwezige kleuters** hebben. Kleuters met een **vreemde nationaliteit scoren in alle leeftijdsgroepen slechter** dan de Belgische kinderen. Voornamelijk de onvoldoende aanwezige kleuters vanuit de **MOE-landen** stijgen in

³⁰ De OKI in het gewoon lager onderwijs is de verhouding van het aantal leerlingenkenmerken waarop de leerlingen van het gewoon lager onderwijs met woonplaats in de stad aantikken, gesommeerd over deze leerlingen (teller), en het totaal aantal leerlingen van het gewoon lager onderwijs met woonplaats in de stad (noemer). Als een leerling aantikt op geen enkel kenmerk wordt hij in de teller niet meegeteld, als hij aantikt op 1 kenmerk eenmaal in de teller, als hij aantikt op 2 kenmerken tweemaal, enzovoort. Aangezien er vier leerlingenkenmerken zijn, is de OKI een getal tussen 0 (geen kansarmoede) en 4 (extreme kansarmoede).

absolute termen.³¹ Het aantal onvoldoende aanwezigen MOE-kleuters met een **Bulgaarse of Roemeense** nationaliteit stijgt van 227 in 2008 naar 611 in 2013. Voor de andere MOE-kleuters zien we, in dezelfde periode, een stijging van 297 naar 589. **Deze veeleer grote stijging in absolute aantallen vertaalt zich niet in een relatieve stijging van het aandeel onvoldoende aanwezige MOE-kleuters.** In tegendeel zien we een sterke daling van 36,2% naar 25,3% (van 42,4% naar 29,5% voor de MOE-Bulgaren & Roemenen en van 32,5% naar 22,0% voor de andere MOE-kleuters). **In relatieve termen scoren de kleuters met Indische nationaliteit, de ex-Joegoslaven³², Russen en MOE-kleuters slecht.**

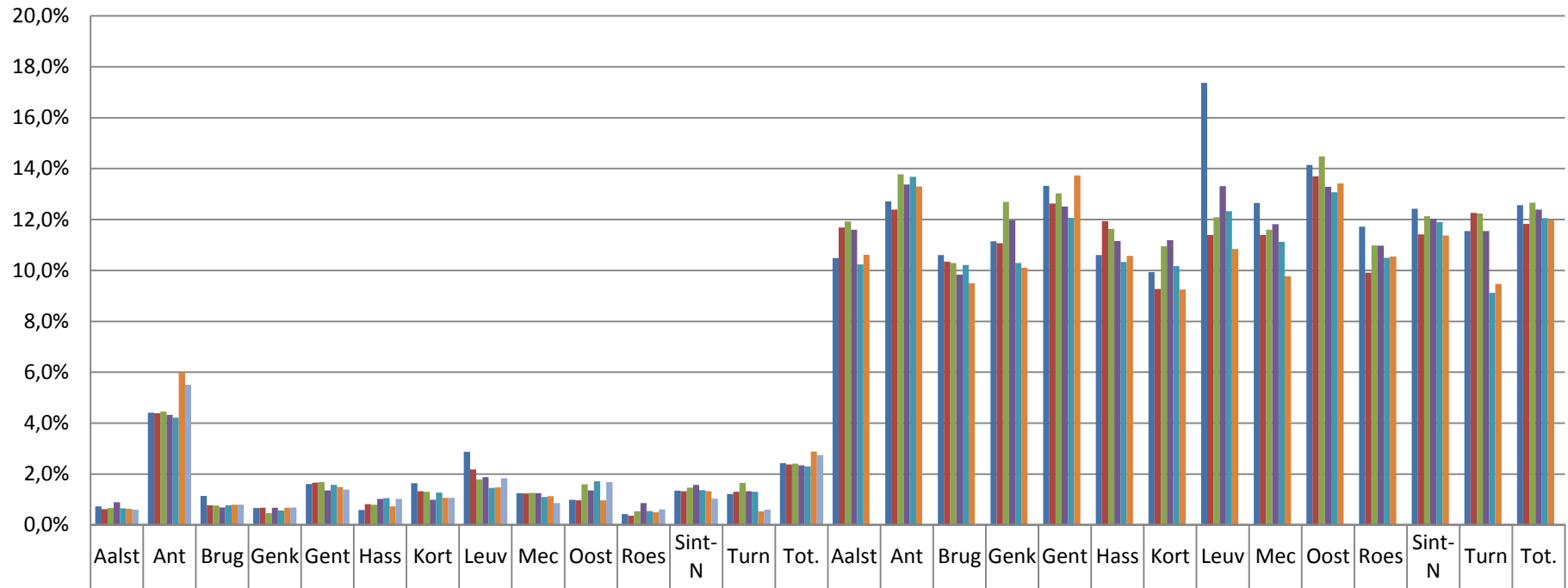

Bron: AgOD; Bewerking: Departement

³¹ De MOE-landen zijn: Bulgarije, Estland, Hongarije, Letland, Litouwen, Polen, Roemenië, Slovenië, Slowakije en Tsjechië.

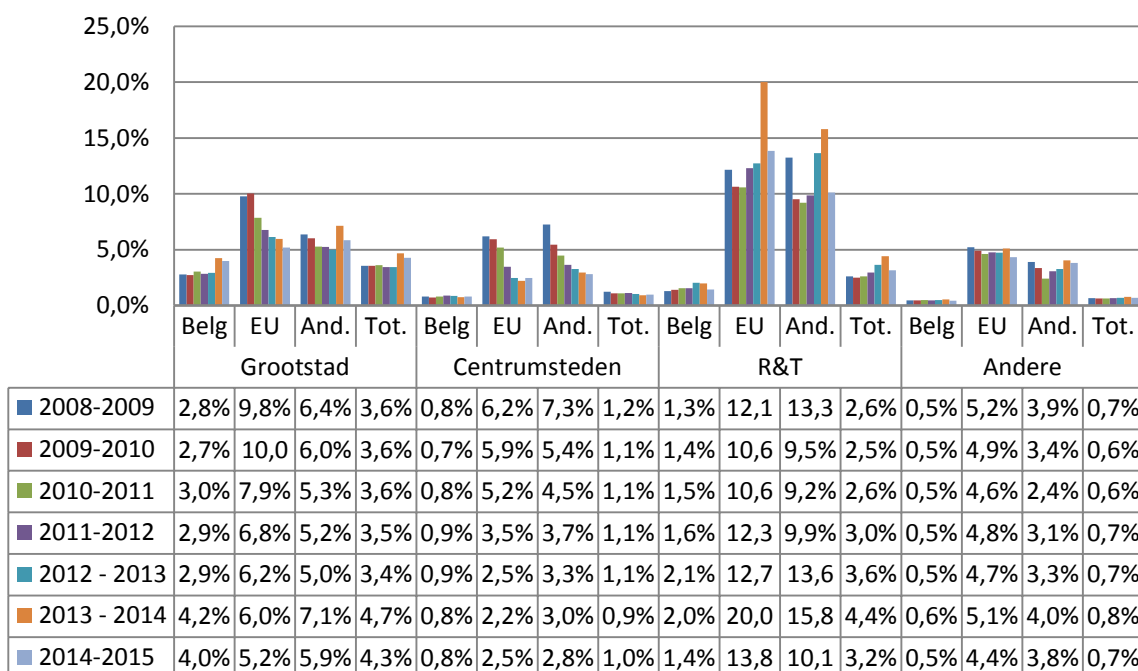
³² Deze groepering omvat de volgende nationaliteiten: Bosnisch-Herzegovinese, Kosovaarse, Kroatische, Macedonische, Montenegrijnse, Servische, Servisch-Montenegrijnse.

Grafiek 6b: Evolutie van % kleuters m.b.t. inschrijving en aanwezigheid per groot- en centrumstad

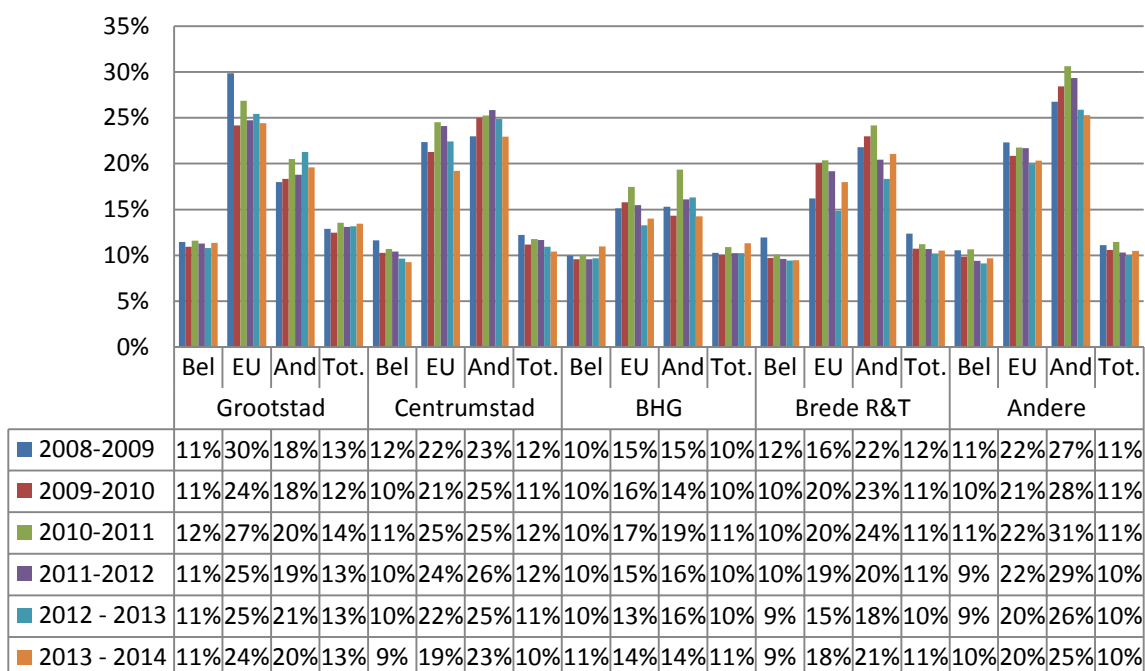

	% niet-ingeschreven													% onvoldoende aanwezig														
	Aalst	Ant	Brug	Genk	Gent	Hass	Kort	Leuv	Mec	Oost	Roes	Sint-N	Turn	Tot.	Aalst	Ant	Brug	Genk	Gent	Hass	Kort	Leuv	Mec	Oost	Roes	Sint-N	Turn	Tot.
■ 2008-2009	0,7%	4,4%	1,1%	0,7%	1,6%	0,6%	1,6%	2,9%	1,2%	1,0%	0,4%	1,3%	1,2%	2,4%	10,5	12,7	10,6	11,1	13,3	10,6	9,9%	17,4	12,7	14,1	11,7	12,4	11,6	12,6
■ 2009-2010	0,6%	4,4%	0,8%	0,7%	1,7%	0,8%	1,3%	2,2%	1,2%	1,0%	0,4%	1,3%	1,3%	2,4%	11,7	12,4	10,3	11,1	12,6	11,9	9,3%	11,4	11,4	13,7	9,9%	11,4	12,3	11,8
■ 2010-2011	0,7%	4,5%	0,8%	0,5%	1,7%	0,8%	1,3%	1,8%	1,3%	1,6%	0,5%	1,5%	1,7%	2,4%	11,9	13,8	10,3	12,7	13,0	11,6	11,0	12,1	11,6	14,5	11,0	12,1	12,2	12,7
■ 2011-2012	0,9%	4,3%	0,7%	0,7%	1,4%	1,0%	1,0%	1,9%	1,3%	1,4%	0,9%	1,6%	1,3%	2,3%	11,6	13,4	9,8%	12,0	12,5	11,2	11,2	13,3	11,8	13,3	11,0	12,0	11,5	12,4
■ 2012 - 2013	0,6%	4,2%	0,8%	0,6%	1,6%	1,1%	1,3%	1,5%	1,1%	1,7%	0,5%	1,4%	1,3%	2,3%	10,2	13,7	10,2	10,3	12,1	10,3	10,2	12,3	11,1	13,1	10,5	11,9	9,1%	12,1
■ 2013 - 2014	0,6%	6,0%	0,8%	0,7%	1,5%	0,7%	1,1%	1,5%	1,1%	1,0%	0,5%	1,3%	0,5%	2,9%	10,6	13,3	9,5%	10,1	13,7	10,6	9,3%	10,8	9,8%	13,4	10,6	11,4	9,5%	12,0
■ 2014-2015	0,6%	5,5%	0,8%	0,7%	1,4%	1,0%	1,1%	1,8%	0,9%	1,7%	0,6%	1,0%	0,6%	2,7%														

Grafiek 7: Evolutie van % kleuters m.b.t. inschrijving vgl nationaliteit en soort gemeente

Grafiek 8: Evolutie van % kleuters m.b.t. aanwezigheid vgl nationaliteit en soort gemeente

Bron: AgOD; Bewerking: Departement

3.4 Wat is het profiel van de niet-ingeschreven en niet-aanwezige kleuters in Vlaanderen op basis van multivariaat analyses?

In de eerste reeks modellen becijferen we de kans om niet ingeschreven te zijn voor het schooljaar 2014.³³ We doen dit Vlaanderen-breed en afzonderlijk voor Antwerpen en Gent. In de tweede reeks modellen becijferen we de kans om onvoldoende aanwezig te zijn voor het schooljaar 2012. We doen dit gezamenlijk voor Vlaanderen en Brussel en afzonderlijk voor Antwerpen en Gent.

Kans op niet-inschrijving

Voor Vlaanderen valt op, telkens onder controle van alle variabelen in het model, dat:

- meisjes een hogere kans hebben om niet-ingeschreven te zijn dan jongens;
- de kans op niet-ingeschreven zijn **afneemt naarmate de kleuter ouder wordt;**

³³ De gehanteerde modellen betreffen hiërarchische logistische regressiemodellen waarbij de verschillende afhankelijke variabelen stap voor stap worden ingebracht. Deze variabelen zijn: Op individueel niveau: geslacht, leeftijd, nationaliteit, gecombineerde leerlingenkenmerken (alleen voor afwezigheden), schoolwijziging (alleen voor afwezigheden). Op schoolniveau (alleen voor afwezigheden): de onderwijskansarmoede-index ingedeeld volgens percentielgrenzen gaande van concentratiescholen van leerlingen met leerlingenkenmerken (P75) tot concentratiescholen van leerlingen zonder leerlingenkenmerken (P25), onderwijsnet. Op boven-schools niveau: LOP-gebied (ja/nee), soort gemeente.

Logistische regressie analyse wordt gebruikt om na te gaan of er samenhang is tussen één dichotome afhankelijke variabele en een aantal onafhankelijke variabelen, de voorspellers. Een dichotome variabele is een variabele die slechts twee verschillende waarden als uitkomst kan hebben, bijvoorbeeld "ja" of "nee" of ingeschreven in kleuteronderwijs of niet-ingeschreven in kleuteronderwijs of voldoende of onvoldoende aanwezig. Logistische regressiemodellen resulteren in odds-ratio's wat de verhouding is van de kans op het optreden van een bepaalde gebeurtenis en de kans op het niet-optreden ervan. De interpretatie van de odds-ratio's (nl. 'Exp(B)' in de tabel) is al volgt. Een odds van 1,75 betekent dat, onder controle van de onafhankelijke variabelen, de kans dat de gebeurtenis zich voordoet 1,75 of 75% hoger is dan de referentiegroep (waarmee men vergelijkt). Een ander belangrijk element in de interpretatie van de tabellen betreft de significantie (nl. 'Sig.' in de tabel). Dit betekent dat het onaannemelijk lijkt dat het effect of de correlatie op toeval berust. De meest gehanteerde significantiewaarde in sociaal wetenschappelijk onderzoek is tot op de ondergrens van 0,05. Maw waarden kleiner dan 0,05 zijn significant. Het 95% betrouwbaarheids interval van de odds ratio omschrijft hoe precies de schatting van de odds ratio is. Voor grootte steekproeven of nauwkeurig onderzoek (bv. medisch) waar men moeilijk met foutenmarges van 5% kan werken, worden hogere significantiewaarden gehanteerd (bv. 1% of 0,001 Indien de waarde 0,000 is betekent dit significant tot één duizendste). Een ander belangrijk element is de totaal verklaarde variantie ('pseudo R²' in de tabel). Dit is een maat voor het deel van de variabiliteit dat wordt verklaard door het statistisch model.

- kleuters met een **vreemde nationaliteit** algemeen gesproken meer kans maken om niet-ingeschreven te zijn. Dit geldt evenwel **niet voor kleuters met de Marokkaanse en Turkse nationaliteit** maar **des te meer voor kleuters met Indische en Chinese nationaliteit** (alhoewel numeriek minder belangrijk). Ook **kleuters met een niet-Belgische EU-nationaliteit** hebben 4 keer meer kans om niet-ingeschreven te zijn. Dit geldt in mindere mate voor Russische kleuters, kleuters van ex-Joegoslavië en de MOE-landen. De categorie vluchtelingen/staatlozen scoren het best bij de kleuters met een vreemde nationaliteit;

- een kleuter **die woont in een LOP-gebied**, heeft minder kans om niet-ingeschreven te zijn.

- van de groot- en centrumsteden hebben kleuters die wonen in **Antwerpen** de hoogste kans om niet-ingeschreven te zijn, gevolgd door de brede rand- en taalgrensgemeenten³⁴, Oostende en **Gent**.

Het model voor **Vlaanderen** verklaart 12,3% van de variantie ($R^2 = 0,123$). Het model voor Antwerpen en Gent verklaart 4% en 7,7% wat betekent dat er nog meer **ongemeten**, maar wel bepalende **factoren** zijn om 'niet-ingeschreven' te zijn (bv. huisonderwijs)³⁵.

Voor het **Antwerps** model (niet in tabel) valt op dat: meisjes, onder controle van alle variabelen in het model, een hogere kans hebben om niet-ingeschreven te zijn dan jongens en dat leeftijd niet langer significant is. Kleuters met de Marokkaanse en Turkse nationaliteit hebben een significant lagere kans om niet-ingeschreven te zijn dan kleuters met een andere vreemde nationaliteit (m.a.w. meer kans hebben om wél ingeschreven te zijn en het m.a.w. goed doen; kleuters met Turkse en Marokkaanse nationaliteit wijken significant niet af van Belgen). Dit geldt in mindere mate ook voor de vluchtelingen/staatlozen. Vooral de Indische en in mindere mate de kleuters met Chinese nationaliteit vallen in negatieve zin op.

Voor het **Gents** model (niet in tabel) valt op dat: geslacht niet langer significant is en dat de kans op niet-ingeschreven te zijn afneemt naarmate de kleuter ouder wordt. Wat eveneens opvalt is het slechter resultaat voor de MOE-onderdanen.

³⁴ Brede rand en taal = de rand- en taalgrensgemeenten en de gemeenten die grenzen aan de randgemeenten en / of grenzen aan de gemeenten van het Brussels hoofdstedelijk gewest. Dit zijn de volgende fusiegemeentes: Asse, Bever, Beersel, Dilbeek, Drogenbos, Grimbergen, Herstappe, Hoeilaart, Kraainem, Linkebeek, Machelen, Meise, Merchtem, Mesen, Overijse, Ronse, Sint-Genesius-Rode, Sint-Pieters-Leeuw, Spiere-Helkijn, Tervuren, Voeren, Vilvoorde, Wemmel, Wezembeek-Oppem, Zaventem.

³⁵ Een model dat 10% van de variantie verklaard, wordt als redelijk goed beschouwd (afhankelijk van het aantal variabelen dat wordt opgenomen ter verklaring. Hoe meer variabelen opgenomen hoe hoger de verwachte verklaarde variantie. Een model met bv. 5 onafhankelijke variabelen die samen 10% verklaren is beter dan een model met 6 onafhankelijke variabelen die dezelfde proportie verklaard.

Tabel 9: kans om **niet-ingeschreven** te zijn in Vlaams Gewest (schooljaar 2014)

		Vlaanderen (N=229319)		
		B	Sig.	Exp(B)
Geslacht	Jongen (Meisje= ref.)	-0,335	0,000	0,715
Leeftijd		0,090	0,000	1,095
Nationaliteit	Belg (=ref.)		0,000	
	Niet-Belg-EU	1,490	0,000	4,438
	Niet-Belg-niet-EU	1,106	0,000	3,021
	Chinees	1,824	0,000	6,194
	Ex-Joegoslavië	1,102	0,000	3,010
	Indisch	2,852	0,000	17,326
	Marokk. & Turk.	0,121	0,495	1,128
	MOE-andere	1,077	0,000	2,936
	MOE-Bulg. & Roem.	1,298	0,000	3,662
	Russisch	1,344	0,000	3,833
	Vluchtel./Staatsl.	0,808	0,000	2,245
LOP	Ja (nee= ref.)	-0,175	0,006	0,839
Soort gemeente (woonplaats)	Andere		0,000	
	Aalst	-0,058	0,814	0,944
	Antwerpen	1,988	0,000	7,304
	Brugge	0,318	0,117	1,375
	Genk	0,149	0,566	1,160
	Gent	0,726	0,000	2,067
	Hasselt	0,521	0,015	1,684
	Kortrijk	0,576	0,004	1,779
	Leuven	0,945	0,000	2,573
	Mechelen	0,279	0,144	1,322
	Oostende	0,959	0,000	2,608
	Roeselare	-0,027	0,924	0,973
	Sint-Niklaas	0,482	0,013	1,620
	Turnhout	-0,345	0,312	0,708
	R&T	1,401	0,000	4,061
Constant		-5,049	0,000	0,006
Pseudo R²		0,123		

Bron: AgOD; Bewerking: Departement

Kans op onvoldoende aanwezigheid

Voor **Vlaanderen** valt op, telkens onder controle van alle variabelen van het model, dat:

- geslacht niet significant is;
- de kans op onvoldoende aanwezigheid **afneemt met het ouder worden**;
- we met betrekking tot **nationaliteit** dezelfde tendensen zien als in het model om niet-ingeschreven te zijn;
- de aantickers op 'opleiding moeder' & 'thuis taal niet-Nederlands' de hoogste kans hebben op onvoldoende aanwezigheid en aantickers op schooltoelage de kleinste kans wanneer we rekening houden met de leerlingenkenmerken;
- hoe hoger de **OKI van de school**, hoe meer kans op onvoldoende aanwezigheid;
- het **onderwijsnet OGO** het minst goed scoort op onvoldoende aanwezigheid;
- een kleuter die school loopt in een **LOP-gebied** minder kans heeft om onvoldoende aanwezig te zijn.

Het model voor **Vlaanderen** verklaart 24,7% van de variantie. Het model voor Antwerpen en Gent verklaart 19,8% en 31,7%.

Voor het **Antwerps** model (niet in tabel) valt op dat het grosso modo overeenstemt met het Vlaams model, behalve voor de volgende variabelen: jongens hebben, onder controle van alle variabelen in het model, een hogere kans op onvoldoende aanwezigheid dan meisjes. De leerlingenkenmerken zijn minder doorslaggevend voor de kans op onvoldoende aanwezigheid.

Voor het **Gents** model (niet in tabel) valt op dat: het grosso modo overeenstemt met het Vlaams model maar nationaliteit een belangrijker element is in de kans op onvoldoende aanwezigheid dan elders (vooral in vergelijking met Antwerpen en in mindere mate met Vlaanderen-breed).

Tabel 10: logistische regressie van de kans om **onvoldoende aanwezig** te zijn (exclusief 2-jarigen; schooljaar 2012)

		VI & BHG (N=223860)		
		B	Sig.	Exp(B)
Geslacht	Jongen (Meisje= ref.)	0,042	0,115	1,043
Leeftijd		0,236	0,000	1,266
Nationaliteit	Belg (=ref.)		0,000	
	Niet-Belg-EU	1,142	0,000	3,133
	Niet-Belg-niet-EU	1,186	0,000	3,274
	Chinees	1,678	0,000	5,354
	Ex-Joegoslavië	1,739	0,000	5,694
	Indisch	1,84	0,000	6,294
	Marokk. & Turk.	0,591	0,000	1,806
	MOE-andere	1,251	0,000	3,493
	MOE-Bulg. & Roem.	1,518	0,000	4,563
	Russisch	1,51	0,000	4,525
	Vluchtel./Staatsl.	0,967	0,000	2,63
Aantikkker	Geen antikkker (=ref.)		0,000	
	Alleen BU	0,573	0,000	1,774
	Alleen OPLM	1,199	0,000	3,315
	Alleen STT	0,069	0,434	1,072
	Alleen TNN	1,462	0,000	4,315
	BU+TNN	1,463	0,000	4,317
	OPLM+BU	1,553	0,000	4,727
	OPLM+STT	0,63	0,000	1,878
	OPLM+STT+BU	0,83	0,000	2,293
	OPLM+TNN	2,062	0,000	7,864
	OPLM+TNN+BU	1,965	0,000	7,135
	OPLM+TNN+STT	0,645	0,000	1,905
	OPLM+TNN+STT+BU	0,919	0,000	2,506
	STT+BU	0,379	0,001	1,46
	STT+TNN	0,48	0,001	1,616
	STT+TNN+BU	0,637	0,000	1,89
	nb	5,879	0,000	357,458

Tabel: (vervolg)

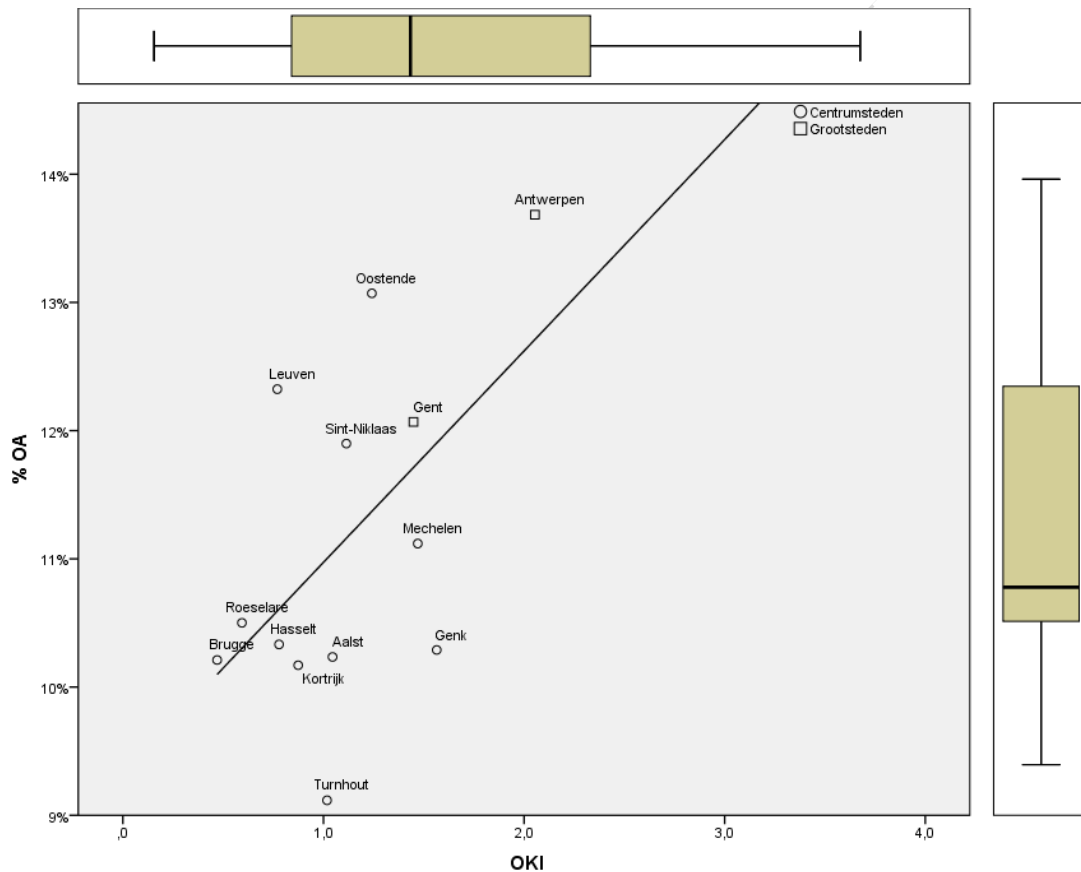
		VI & BHG (N=223860)		
		B	Sig.	Exp(B)
OKI-school	<P25		0,000	
	P25-75	0,168	0,000	1,183
	>P75	0,502	0,000	1,651
	Nb (BuO)	1,557	0,000	4,745
Net	VGO		0,000	
	GO!	0,147	0,000	1,159
	OGO	0,334	0,000	1,396
LOP	Ja (nee= ref.)	-0,239	0,000	0,787
Soort gemeente (school)	Andere		0,000	
	Aalst	-0,258	0,041	0,773
	Antwerpen	0,13	0,019	1,139
	Brugge	0,367	0,003	1,444
	Genk	-0,064	0,649	0,938
	Gent	0,215	0,002	1,239
	Hasselt	-0,1	0,474	0,905
	Kortrijk	-0,134	0,332	0,875
	Leuven	0,252	0,016	1,287
	Mechelen	-0,09	0,435	0,914
	Oostende	0,508	0,000	1,662
	Roeselare	0,29	0,034	1,336
	Sint-Niklaas	0,128	0,274	1,136
	Turnhout	-0,306	0,088	0,737
	R&T	-0,497	0,000	0,608
	BHG	-0,649	0,000	0,522
	Constant		-5,006	0,000
Pseudo R²		0,247		

Bron: AgOD, Bewerking: Departement

3.5 Wat zeggen de cijfers over verschillen tussen gemeenten in Vlaanderen inzake onvoldoende aanwezigheid?

Binnen het onderzoek werd op zoek gegaan naar gemeenten die een hoge OKI combineren met een laag percentage onvoldoende aanwezigheid. Hieruit blijkt dat de verhouding tussen OKI en percentage **onvoldoende aanwezigheid beter** ligt in de centrumsteden **Genk en Mechelen** dan in Gent. M.a.w. beiden centrumsteden hebben een hoger OKI en een lager percentage onvoldoende aanwezigheid dan Gent. **Antwerpen combineert de hoogste OKI met het hoogste percentage onvoldoende aanwezigheid.** **Vilvoorde, maar vooral Ronse** scoren van de brede Rand & Taalgrensgemeentes **hoog op OKI, maar laag op percentage onvoldoende aanwezigheid.**³⁶

Boxplot 11: OA volgens OKI in grootsteden en centrumsteden

Bron: AgODi; Bewerking: Departement

³⁶ Voor deze boxplots verwijzen we u naar het rapport, meer bepaald 2.1.1. Welke gemeentes met hoge OKI doen het goed.

Wat scholen met een hoge OKI-score betreft valt op dat **bij een toename van OKI in de Gentse scholen het percentage onvoldoende aanwezigheid ook sterker stijgt** dan in de Antwerpse scholen (zie hiervoor onderstaande tabel).

De reden hiervoor ligt, volgens de experts³⁷, bij de aanwezigheid van **Romakinderen en migratie uit de Midden- en Oost-Europese landen (de MOE-landen)**. In **Gent** zijn dit vooral **Slovaken** (ongeveer 50% van de anderstalige nieuwkomers in Gent) en **Bulgaren**, waarvan de instroom in 2010 een piek kende: zij scoren slecht qua aanwezigheid. Nu die groep is doorgestroomd naar het lager onderwijs en de instroom verminderd is, zijn de aanwezigheidscijfers verbeterd.

Veel wijken in het **Antwerpse** worden gekenmerkt door een diversiteit aan nationaliteiten, er is niet direct een concentratie van één of twee nationaliteiten die verantwoordelijk kan gesteld worden voor een lagere kleuterparticipatie. Voor onvoldoende aanwezigheid speelt de aanwezige diversiteit immers een grotere rol dan het aandeel van een bepaalde nationaliteit.

³⁷ Uit intern document stad Antwerpen. Voor meer info contacteer Filip Janssens, projectmedewerker Kleuterparticipatie, tel + 32 3 338 36 94 | filip.janssens@stad.antwerpen.be
Uit intern document stad Gent. Voor meer info contacteer Jean-Pierre Verhaeghe, LOP voorzitter basisonderwijs Gent, via de LOP-deskundige els.bertels@ond.vlaanderen.be

Tabel 12: OKI volgens soort gemeente (2012)

	Vlaanderen & BHG			Antwerpen			Gent			Centrumsteden		
OKI	Aantal lln. OA	% OA	Gem. aantal OA per school	Aantal lln. OA	% OA	Gem. aantal OA per school	Aantal lln. OA	% OA	Gem. aantal OA per school	Aantal lln. OA	% OA	Gem. aantal OA per school
<0,5	13452	9,40%	11,8	68	8,40%	8,5	81	7,20%	11,6	918	8,90%	11,2
>= 0,5 - < 1	6286	10,30%	13,5	102	10,80%	20,4	229	9,60%	14,3	1233	10,40%	16,4
>= 1 - < 1,5	3383	11,40%	14,8	591	10,50%	17,4	353	10,90%	16,0	812	11,80%	15,9
>=1,5 - <2	2386	11,60%	15,6	486	10,80%	17,4	258	10,80%	17,2	594	12,70%	17,0
>= 2 - <2,5	1985	13,40%	17,7	713	14,30%	23,0	93	15,40%	18,6	314	15,90%	18,5
>=2,5 - < 3	1632	13,60%	17,4	789	14,50%	23,2	286	20,80%	31,8	109	13,40%	13,6
>=3	1001	19,20%	27,8	774	23,20%	40,7	92	22,80%	23,0	40	10,60%	20,0
Totaal	30125	10,50%	13,5	3523	13,70%	22,2	1392	12,10%	17,8	4020	10,90%	14,9
	BHG			Rand & Taal			Andere					
OKI	Aantal lln. OA	% OA	Gem. aantal OA per school	Aantal lln. OA	% OA	Gem. aantal OA per school	Aantal lln. OA	% OA	Gem. aantal OA per school			
<0,5	1	2,80%	0,5	358	11,20%	14,9	12026	9,40%	11,8			
>= 0,5 - < 1	7	8,40%	7,0	709	9,10%	12,4	4006	10,50%	12,9			
>= 1 - < 1,5	87	8,00%	7,9	271	10,80%	14,3	1269	12,20%	13,8			
>=1,5 - <2	391	10,80%	12,6	283	10,40%	17,7	374	14,00%	13,4			
>= 2 - <2,5	378	11,20%	11,8	190	11,70%	21,1	297	13,40%	16,5			
>=2,5 - < 3	386	10,10%	10,2	44	13,80%	14,7	18	10,80%	9,0			
>=3	80	8,60%	8,9	8	8,20%	8,0	7	13,00%	7,0			
Totaal	1330	10,30%	10,7	1863	10,20%	14,4	17997	9,90%	12,2			

3.6 Wat zeggen de cijfers over het Brussels Nederlandstalig onderwijs?

Hoge capaciteitsdruk

De **capaciteitsdruk** in Brussel is hoog. Dit vertaalt zich in een hoog aantal kleuters dat geen school vindt in het Nederlandstalig onderwijs. Volgens experts is dit tekort aan plaatsen het grootst in de eerste kleuterklas waar er in schooljaar 2015-2016 1022 unieke aanmeldingen waren voor slechts 118 beschikbare plaatsen³⁸.

Het gevolg hiervan is dat Brusselse **ouders** wellicht **sterk gemotiveerd** zijn hun kinderen naar school te sturen, wat zich vertaalt in hoge aanwezigheidscijfers.

Het LOP Basisonderwijs Brussel maakte in februari 2016 een rapport³⁹ over het aantal aangemelde leerlingen in schooljaar 2015-2016 dat geen plaats vond in het Nederlandstalig onderwijs maar wel kon starten in het Franstalig onderwijs en het aantal leerlingen dat niet terecht kon in een door de Gemeenschappen erkende onderwijsinstelling. Het **aantal aangemelde leerlingen dat geen toegang vond tot het onderwijs verschilt sterk naargelang het geboortjaar of leerjaar**. Dit aantal ligt, de onthaalklas buiten beschouwing gelaten⁴⁰, met **75 kleuters** het hoogst in de **1ste kleuterklas**. In de **tweede kleuterklas** zijn er **20 kleuters** die noch in het Nederlandstalig, noch in het Franstalig onderwijs terecht konden, in de **derde kleuterklas** gaat het om **8 kleuters**.

De leerlingen die ondanks een tijdige aanmelding geen school vonden, zijn vooral kinderen uit de 1ste kleuterklas en niet-Nederlandstalige kinderen.

37

Aanwezigheid

Specifiek m.b.t. Brussel zijn er enkele heel eigen conclusies te trekken over aanwezigheden. De aanwezigheidscijfers werden ook hier vergeleken met de OKI-index. Opvallend is dat **ondanks de hoge OKI-scores, Brusselse gemeenten niet hoog scoren op het percentage onvoldoende aanwezige kleuters**. Een voorbeeld: Sint-Jans-Molenbeek heeft een bijzonder hoge OKI (67,7%) maar heeft toch een relatief laag percentage onvoldoende aanwezige kleuters (9,9%). Oudergem daarentegen heeft een veel lager OKI% (36,2%) maar heeft toch een onvoldoende aanwezigheid van 14,7%. Uit de cijfers blijkt dat er behoorlijk wat

³⁸ Uit Rapport 'Inschrijven in een Nederlandstalige school in Brussel', 2015 van het LOP Brussel Basisonderwijs

³⁹ Rapport 'Aanmelden in het Nederlandstalig onderwijs in Brussel 2015-2016' en het addendum over de gegevensuitwisseling

⁴⁰ Op het moment van de gegevensuitwisseling moest de groep leerlingen die na februari 2013 geboren is nog instappen. Deze groep van 567 kinderen uit de onthaalklas werd daarom uit de analyse gelaten. Om ook een zicht te krijgen op deze groep waar net het capaciteitstekort het grootst is, vraagt het LOP om de gegevensuitwisseling niet alleen in oktober, maar ook eind juni te laten plaats vinden.

Brusselse scholengemeenschappen goed scoren ondanks een hoge OKI-score. De reden hiervoor is wellicht de combinatie van ‘aantikken op buurt’ (bijna iedereen die in het BHG woont, tikt aan op buurt wat resulteert in een hogere OKI) en ouders die veel moeite hebben gedaan om een stoeltje te vinden in het Brussels Nederlandstalig onderwijs. Ook de inspanningen van de Brusselse scholen en flankerende organisaties spelen hierin een rol.

3.7 De schoolse achterstand van niet-ingeschreven en onvoldoende aanwezige kleuters

Bepaalde kinderen starten met een surplus (qua onderwijstijd), andere met een achterstand in het 1^e leerjaar. We zien echter dat de leerlingen die starten met achterstand deze niet ‘automatisch’ inlopen gedurende het schooljaar, maar daarentegen vóór het bereiken van het 3e leerjaar, al schoolse vertraging oplopen.

Gevolgd kleutertraject

Gemiddeld heeft een kind uit de cohorte ‘geboortejahr 2006’ **11,2% kans om op 8-jarige leeftijd (één of meerdere jaren) schoolse achterstand op te lopen**. Leerlingen die het **meest optimale kleutertraject** hebben gevolgd, hier begrepen als alle kleuterjaren ‘voldoende aanwezig’ (nl. 0.VaVaVaVa), hebben **7% kans om schoolse vertraging op te lopen**. Voor EU-onderdanen met een **gelijkaardig traject** loopt dit op tot **11%** en voor niet-EU-onderdanen tot **19%**. Een ideaal kleutertraject volstaat dus niet om schoolse achterstand te verhinderen. Deze achterstandskloof loopt alleen maar op naarmate de participatiekloof groter wordt.

Indien een **kleutertraject iets minder optimaal** is (nl. 1. NiVaVaVa), waarbij de kleuter niet-ingeschreven is op 2-jarige leeftijd en pas vanaf 3 jaar steeds voldoende aanwezig is, **stijgt de kans op schoolse vertraging** voor een Belgische kleuter tot **18%**. Voor EU-onderdanen met een **gelijkaardig traject** loopt dit op tot **22%** en voor niet-EU-onderdanen tot **24%**.

Tabel 13: Overzicht gevolgd kleutertraject van geboortecohorte 2006 van leerlingen met schoolse vertraging in schooljaar 2014-2015 (# & %)

Traject	Totaal		Belg		Niet-Belg EU		Niet-Belg niet-EU	
	# SV	% SV	# SV	% SV	# SV	% SV	# SV	% SV
0.VaVaVaVa	2296	7%	2118	7%	72	11%	106	19%
1.OaVaVaVa	2032	11%	1853	10%	76	15%	103	28%
1.NiVaVaVa	1615	19%	1458	18%	79	22%	78	24%
2.NiOaVaVa	193	34%	143	34%	22	27%	28	35%
2.NiNiVaVa	148	26%	62	24%	42	26%	44	30%
4.NiNiNiOa	137	63%	26	55%	42	55%	69	73%
3.NiNiNiVa	135	27%	36	20%	42	27%	57	36%
4.Andere	113	68%	62	63%	24	80%	27	73%
2.OaOaVaVa	108	21%	90	20%	6	15%	12	40%
3.NiNiOaVa	98	36%	27	34%	36	41%	35	34%
2.Andere	85	32%	59	29%	10	36%	16	53%
3.Andere	77	45%	57	45%	10	48%	10	48%
3.NiOaOaVa	52	48%	33	41%	10	91%	9	53%
4.OaOaOaOa	46	60%	34	53%	5	83%	7	100%
3.OaOaOaVa	39	31%	33	31%	5	45%	1	11%
Eindtotaal	7304	11%	6139	10%	496	22%	615	31%

Bron: AgOD; Bewerking: Departement

1.615 of **22%** van alle leerlingen met achterstand (# 7.304) met geboortjaar 2006 zijn ingestapt op de leeftijd van 3 jaar. De resterende 78% van de leerlingen met achterstand zitten verspreid over een 16-tal andere types van trajecten die resulteren in achterstandspercentages die oplopen tot 68% ('4.Andere')⁴¹.

Suboptimale kleutertrajecten die in absolute aantallen het vaakst resulteren in achterstand zijn het '1.OaVaVaVa-traject' (11% met achterstand, #2.032), het '1.NiVaVaVa-traject' (19% met achterstand, #1.615), het '2.NiOaVaVa-traject' (34% met achterstand; #193); het '2.NiNiVaVa-traject' (26%; #148); het '4.NiNiNiOa-traject' (23%; #137).

⁴¹ Het cijfer voor het traject verwijst naar het aantal lacunes in het kleutertraject nl. niet-ingeschreven of onvoldoende aanwezig. Zo verwijst het kleutertraject '4.andere' naar een traject met 4 lacunes bv. NiNiNiOa of OaOaOaOa of NiOaOaOa.

Bivariaat Nationaliteit-leerlingenkenmerken + aanwezigheid

Onderstaande tabel 14 geeft (bivariaat) de “samenhang” weer tussen nationaliteit, leerlingenkenmerken en de implicatie van aanwezigheid op (twee “afhankelijke variabelen”) nl. schoolse vertraging en doorverwijzing naar BuLO.

Kleuterparticipatie wordt hier uitgedrukt in het effectief aantal gevolgde halve dagen onderwijs wat bijkomende inzichten geeft in de grootte van de participatiekloof. Zo krijgen we zicht op hoeveel onderwijstijd bij wijze van spreken in het 1^e leerjaar al bij bepaalde leerlingen moet worden ‘goedgemaakt’. **De achterstandskans neemt toe naargelang vreemde nationaliteit, meer leerlingenkenmerken en minder aanwezigheid.** Bij wijze van voorbeeld: van de niet-Belgen niet-EU uit geboortjaar 2006 met 4 leerlingenkenmerken (schooltoelage, buurt, thuistaal niet Nederlands en diploma moeder) zijn er 29,4% die in het schooljaar 2014-2015 schoolse vertraging hebben opgelopen. Bij de Belgen met dezelfde kenmerken zijn dat er 24,6% en bij de Belgen die op geen enkel kenmerken aantikken slechts 5%.

Het aantal ‘halve dagen niet aanwezig’ is zonder meer sterk bepalend voor de kans op schoolse vertraging. Naarmate een kleuter meer ‘halve dagen’ afwezig is, vergroot de kans exponentieel op schoolse vertraging.

Tabel 14 : Gemiddelde aanwezigheid van geboortecohorte 2006 in kleuteronderwijs en aanwezig in Vlaams onderwijs in schooljaar 2014-2015 naar schoolse vertraging, overgang van gewoon naar buitengewoon lager onderwijs volgens nationaliteit en aantal leerlingenkenmerken (indien 'niet-ingeschreven' wordt het aantal halve dagen aanwezigheid gelijkgesteld met 0)

Nationaliteitsgroep	Aantal leerlingenkenmerken*	Aantal lln.	% schoolse vertraging	% overgang van 'gewoon' naar 'BuLO'***	Gem. # halve dagen aanw. 2 jaar	Gem. # halve dagen aanw. 3 jaar	Gem. # halve dagen aanw. 4 jaar	Gem. # halve dagen aanw. 5 jaar	Gem. # halve dagen (2j - 5j)	Gem. # halve dagen (3j - 5j)
Belg	0	37727	5,0%	3,2%	124	284	295	300	1003	879
	1	15066	10,2%	5,1%	120	273	288	297	978	858
	2	6926	19,2%	7,4%	112	260	277	292	940	828
	3	3919	23,2%	5,8%	112	250	270	291	922	810
	4	2111	24,6%	4,5%	110	248	272	291	921	812
	nb	39	20,5%	11,1%	8	14	6	118	146	138
Totaal		65788	9,4%	4,3%	121	276	289	297	983	862
Niet-Belg EU	0	735	9,0%	4,3%	83	217	261	290	851	769
	1	665	15,6%	4,1%	72	197	244	283	796	724
	2	513	23,4%	9,2%	66	174	221	274	736	669
	3	422	37,4%	8,1%	63	159	213	263	699	635
	4	163	24,5%	9,8%	73	189	252	283	797	724
	nb	30	26,7%	3,3%	0	0	0	218	218	218
Totaal		2528	19,6%	6,2%	72	189	237	279	777	705
Niet-Belg niet-EU	0	96	13,5%	24,7%	55	160	206	271	692	637
	1	353	22,1%	5,4%	57	161	218	278	715	658
	2	674	28,0%	6,2%	61	170	213	270	714	653
	3	712	28,9%	7,5%	71	179	226	276	752	681
	4	422	29,4%	8,8%	75	193	246	281	795	720

	nb	24	20,8%	17,4%	2	0	0	122	123	122
Totaal		2281	27,0%	7,70%	65	174	221	274	734	669

*leerlingenkenmerken: laag opleidingsniveau moeder, andere thuistaal dan onderwijstaal, wonen in buurt met veel schoolse vertraging en schooltoelage

**excl. lln. die in Buitengewoon kleuteronderwijs zaten en niet de overgang maakten naar gewoon (kleuter- of lager)onderwijs

nb= niet bekend

Bron: AgOD; Bewerking: Departement

De kans op achterstand bij het niet-ingeschreven en onvoldoende aanwezig zijn, neemt met stijging van de leeftijd sterk toe en dit ongeacht de nationaliteitsgroep waartoe het kind behoort. Het is m.a.w. nefaster om op 5-jarige leeftijd niet-ingeschreven of onvoldoende aanwezig te zijn dan op 2-jarige leeftijd. Maar voor de schoolloopbaan van kinderen heeft niet-ingeschreven zijn op 2-jarige leeftijd een grotere negatieve impact dan onvoldoende aanwezig zijn, en dit ongeacht de nationaliteitsgroep. Voor de oudere leeftijdsgroepen wordt afwezigheid een steeds sterkere voorspeller van achterstand. Een vijfjarige kleuter die onvoldoende aanwezig is, heeft 54% kans op achterstand t.o.v. 11% indien hij voldoende aanwezig is.

Kinderen met een niet-EU nationaliteit scoren systematisch slechter op achterstand ongeacht of ze voldoende dan wel onvoldoende aanwezig zijn. Toch zijn het bij de 2-jarigen net de kinderen met een niet-EU nationaliteit die het meeste baat hebben bij voldoende aanwezigheid, gevolgd door de EU- en Belgische kinderen. De achterstandskloof wordt bij deze groep immers meer gedicht door naar school te gaan.

Multivariaat: leerlingenkenmerken en kleutertraject

De bevindingen van de bivariaat analyses worden bevestigd met **multivariaat modellen** waar de unieke verklaringskracht van elke variabele naar voren komt. De (gecombineerde) **leerlingenkenmerken**, gevolgd door het **kleutertraject** blijken veruit de beste voorspellers voor schoolse vertraging (in vergelijking met andere variabelen zoals nationaliteit, geslacht, geboortemaand, schoolveranderingen en soort gemeente). Naar school gaan is een noodzakelijke, doch niet voldoende voorwaarde om een goede start te maken in het lager onderwijs. **Kenmerken zoals de buurt, het krijgen van een studietoelage en thuistaal maken een groot verschil. De meest bepalende kenmerken zijn een combinatie van een laag opleidingsniveau van de moeder en een andere thuistaal dan het Nederlands. Kleuters met deze kenmerken hebben een hogere kans op achterstand, ongeacht of ze al dan niet voldoende aanwezig zijn.**

M.b.t. het **kleutertraject** worden de resultaten zoals gevonden in bivariaat analyses grotendeels bevestigd. We zien dat **hoe vroeger** (vóór de overstap naar het lager onderwijs) **de onvoldoende aanwezigheid valt, hoe minder groot de consequenties.**

Het '0.VaVaVaVa-traject' blijft ook hier een ideaal traject; niet-ingeschreven zijn op 2 jaar (nl. 1.NiVaVaVa) heeft een veel grotere impact. Hun kans op schoolse vertraging verschilt significant en stijgt met 42%. Vanaf 2 of meer schooljaren 'Oa'

in het kleutertraject (bv. OaOaVaVa; OaOaOaVa) zijn de verschillen altijd significant en de kansen op schoolse vertraging uitgesproken hoger. Zo stijgt de kans op schoolse vertraging met 75% voor een leerling met het traject '2.OaOaVaVa'.

Tabel 15: Hiërarchische logistische regressie van de kans op schoolse vertraging, N= 64.950

		Aantal	Stap 9		
			B	Sig.	Exp(B)
Kleutertraject	0.VaVaVaVa (=ref.)	33056			
	1.VaVaVaNi	479	-1,489	0,001	0,226
	1.OaVaVaVa	18709	0,087	0,054	1,091
	1.Andere	24	0,311	0,629	1,365
	1.VaVaVaOa	102	0,482	0,087	1,619
	1.VaVaOaVa	91	0,494	0,079	1,64
	1. NiVaVaVa	8594	0,351	0,000	1,42
	1.VaOaVaVa	123	0,641	0,007	1,899
	2.OaOaVaVa	515	0,564	0,000	1,758
	2.OaVaOaVa	131	0,547	0,012	1,729
	2.NiNiVaVa	567	0,703	0,000	2,02
	3.NiNiNiVa	498	0,937	0,000	2,552
	3.OaOaOaVa	127	0,997	0,000	2,711
	2.Andere	265	1,106	0,000	3,021
	2.NiOaVaVa	576	0,856	0,000	2,354
	3.NiNiOaVa	270	1,098	0,000	2,999
	2.OaVaVaOa	83	1,359	0,000	3,892
	3.Andere	170	1,695	0,000	5,444
	3.NiOaOaVa	108	1,512	0,000	4,534
	4.OaOaOaOa	77	2,063	0,000	7,868
	4.NiNiNiOa	219	2,393	0,000	10,948
	4.Andere	166	2,515	0,000	12,362
Constant			-3,899	0,000	0,02
Pseudo R²			0,202		

Bron: AgOD; Bewerking: Departement

We zien dat in elke leeftijdsgroep leerlingen die minder dan 75% aanwezigheid (op een volledig schooljaar) lieten optekenen, significant meer kans hebben op schoolse vertraging. **Hoe dichter tegen de leerplichtleeftijd, hoe belangrijker het wordt om meer dan 75% te participeren.** Een leerling die tussen de 50% en <75% aanwezig is, heeft op drie- en vierjarige leeftijd een kleine 25% meer kans op schoolse vertraging, op vijfjarige leeftijd

loopt dit op tot boven de 90% wat nagenoeg een verdubbeling is van de kans op achterstand.

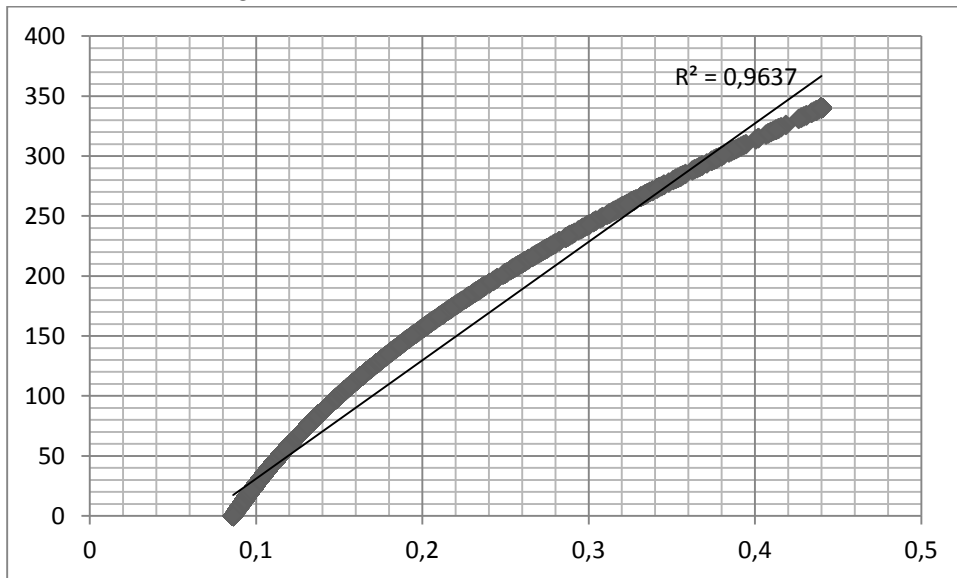
Tabel 16: kleutertraject - % aanwezigheid

		Stap 9		
		B	Sig.	Exp(B)
Kleutertraject 3 jarigen	tss 75% - 100% aanwezig (=ref.)		,000	
	tss 50% - 75% aanwezig	,222	,000	1,248
	tss 25% - 50% aanwezig	,472	,000	1,604
	< 25% aanwezig	,584	,000	1,793
Kleutertraject 4 jarigen	tss 75% - 100% aanwezig (=ref.)		,000	
	tss 50% - 75% aanwezig	,208	,000	1,231
	tss 25% - 50% aanwezig	,488	,000	1,629
	< 25% aanwezig	,563	,000	1,756
Kleutertraject 5 jarigen	tss 75% - 100% aanwezig (=ref.)		,000	
	tss 50% - 75% aanwezig	,651	,000	1,917
	tss 25% - 50% aanwezig	1,285	,000	3,616
	< 25% aanwezig	,562	,000	1,754
Constant		-3,977	0,000	,019
Pseudo R ²		0,204		

Bron: AgOD; Bewerking: Departement

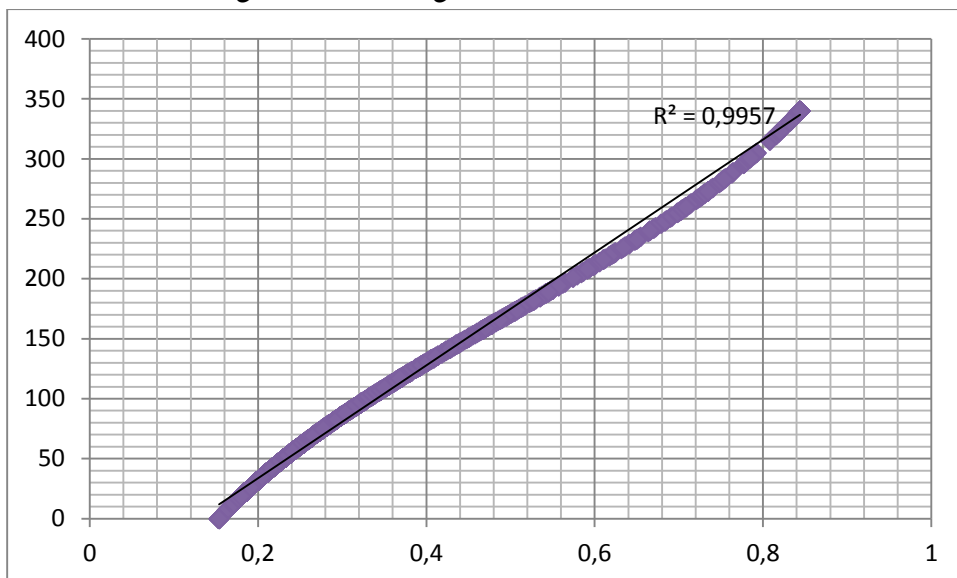
In onderstaande grafiek worden de **halve dagen** dat de kleuters **niet naar school** gingen afgezet tegen de **kans op achterstand** die hiertegenover staat. We beperken ons hier tot de leeftijdsgroep van 5-jarigen. Deze kansen op 'achterstand' zijn niet voor elk kind gelijk. **Eénzelfde aantal gemiste schooldagen resulteert in een hogere kans op schoolse vertraging voor kinderen met een vreemde nationaliteit. Bijkomend hebben kinderen met een vreemde nationaliteit, ongeacht het aantal dagen dat ze afwezig zijn, een hogere kans op schoolse vertraging.**

Grafiek 17: Kans op 'schoolse vertraging' volgens het aantal halve dagen dat een 5-jarige niet naar school gaat

Bron: AgOD; Bewerking: Departement

Grafiek 18: Kans op 'schoolse vertraging' volgens het aantal halve dagen dat een 5-jarige niet naar school gaat – niet-Belg

Bron: AgOD; Bewerking: Departement

3.8 Specifieke doelgroep: Rom

Een groep waarvan we weten dat ze niet of onvoldoende participeren zijn de Rom. In de kwantitatieve analyse kon over die groep onvoldoende informatie worden verzameld. In de startnota 'Onderwijs aan Rom' van het Kruispunt van migratie en integratie (2013)⁴² vinden we een stand van zaken over de Rom:

“De Rom vormen één van de drie groepen die traditioneel tot de woonwagengewoners behoren. De andere twee groepen zijn de Voyageurs en de Manoesjen (Sinti)⁴³.

Het aantal Rom-gezinnen dat in Vlaanderen of Brussel gedomicilieerd is, kan geraamd worden op meer dan 220 en bestaat uit meer dan 700 personen. Een aantal Rom trekt rond van het voorjaar tot het najaar in België of in de omliggende landen. Rom uit andere landen, vooral Frankrijk, trekken dan ook met hen mee in kleinere of grotere groepen (5-30 gezinnen, soms grote concentraties, bv. n.a.v. evangelische missies, huwelijken of overlijdens).

De Rom leven in Vlaanderen en BHG verspreid over verschillende woonwagenterreinen. Meer dan vijftig gezinnen verblijven permanent of voor langere periodes op gemeentelijke woonwagenterreinen in Leuven, Mortsel en Wilrijk. Een gemeentelijk woonwagenterrein voorziet in ondersteuning van de bewoners. Op deze 3 terreinen is er een goed zicht op onderwijsdeelname van de leerplichtige kinderen en jongeren.

Meer dan honderd gezinnen verblijven voor langere periodes van het jaar op private terreinen⁴⁴. Op deze private terreinen is geen ondersteuning vanuit de gemeente voorzien.

⁴² Beersmans, D., Laget, R. (2013). Startnota: onderwijs aan ROM. Kruispunt Migratie-Integratie

⁴³ De Rom kwamen in de 19de eeuw vanuit Oost-Europa naar België. Zij hebben een gelijkaardige migratiegeschiedenis als de Roma, maar met een eeuw verschil.

De Voyageurs hebben geen migratieachtergrond, hun ouders en grootouders trokken rond om de kost te verdienen, zij spreken doorgaans Nederlands.

Manoesjen of Sinti vormen één van de oudste migrantengroepen. In de 15de eeuw verplaatsten ze zich vanuit Indië, via Oost-Europa naar het Westen. Zij spreken Manoesj en Nederlands.

Om praktische redenen wordt in Vlaanderen de benaming 'Roma' gebruikt voor de gezinnen die eind 20ste - begin 21ste eeuw hier kwamen wonen. In tegenstelling tot Rom wonen Roma niet in woonwagens, wel in huizen.

⁴⁴ Anderlecht Asse, Beersel, Boortmeerbeek, Brussel, Erpe-Mere Halle, Heist o/d Berg, Kampenhout, Puurs, Roosdaal, Rotselaar Sint-Pieters-Leeuw, Vilvoorde, Willebroek, Wommelgem.

Enkele tientallen gezinnen circuleren van het ene terrein naar het andere, al dan niet gedwongen door een tekort aan standplaatsen.

Een beperkt aantal gezinnen woont in vaste huizen.

Voor Rom blijkt de onderwijsdeelname zeer problematisch te zijn. Dit weten we uit verschillende bronnen. Harde cijfers zijn er nauwelijks. Het maatschappelijk isolement van deze groep uit zich ook daarin: een beperkt aantal lokale mensen hebben contact met enkele gezinnen of terreinen, maar houden zich niet bezig met het secuur registreren van statistische gegevens. Bovenlokaal zijn de enkele contacten fragmentair en over de tijd gespreid, zodat ook op dat niveau weinig gegevens geregistreerd worden.

Illustratief voor de algemene scholingsgraad zijn de cijfers (op basis van interviews afgenomen eind 2008) over diploma's uit het HIVA rapport⁴⁵: 89% van de ondervraagde Rom, tussen 20 en 59, heeft geen diploma. De overige 11% heeft enkel een diploma lager onderwijs. Niemand uit die leeftijdscategorie had een diploma lager secundair of hoger.

Uit het HIVA onderzoek blijkt dat de participatie van Romkinderen aan het kleuteronderwijs zeer laag (58%) is, ook in vergelijking met Voyageurs- en Manoesjkinderen, resp. 90% en 93%.

Deze cijfers zijn gemiddelden. Op de drie gemeentelijke woonwagenterreinen is de kleuterparticipatie behoorlijk, dankzij jarenlange gerichte informatie en sensibilisatie naar de ouders. De instapleeftijd ligt evenwel hoog, met name 4 jaar. Op de private terreinen, waar de meeste gezinnen verblijven, is de kleuterdeelname aan het onderwijs nagenoeg verwaarloosbaar. “

⁴⁵Hiva (2009). Veldwerkrapport survey “Kwantitatieve bevraging van de maatschappelijke en economische positie van woonwagenbewoners”

HOOFDSTUK 4: INVENTARIS VAN BESTAANDE INSTRUMENTEN EN ACTIES TER BEVORDERING VAN KLEUTERPARTICIPATIE

In dit hoofdstuk worden diverse instrumenten die momenteel worden ingezet om inschrijvingen en aanwezigheden te bevorderen besproken. Ook acties opgezet door niet-onderwijspartners zijn opgenomen.

Van elk instrument zijn de sterke en zwakke punten opgenomen. De maatregelen zijn gerangschikt volgens de partner die ze onderneemt.

Een scharniermoment op het vlak van de kleuterparticipatie was het schooljaar 2007-2008, het Jaar van de Kleuter. Zeven werkingsassen werden toen ingevoerd om het kleuteronderwijs te versterken:

- een efficiënte gegevensverzameling;
- een sterke ondersteuning van de kleuterschool;
- het wegwerken van financiële drempels;
- een opdracht voor de Centra voor Leerlingenbegeleiding;
- een opdracht voor de Lokale Overlegplatforms;
- een naadloze overgang van opvang naar onderwijs;
- een motiverende sensibiliseringscampagne.

49

Wat inschrijvingen betreft werden K&G, AgODi en LOP belangrijke partners om kleuters de weg naar het onderwijs te doen vinden.

Via een aantal maatregelen werd de kleuteraanwezigheid gestimuleerd:

- scholen krijgen sindsdien sneller bijkomende lestijden voor de instappende kleuters en extra GOK-lestijden;
- scholengemeenschappen krijgen sindsdien extra zorguren om een actief beleid rond kleuterparticipatie uit te stippelen;
- een minimale aanwezigheid werd een voorwaarde voor het ontvangen van een schooltoelage;
- de aanwezigheid in de laatste kleuterklas wordt gestimuleerd door aan een voldoende aanwezigheid automatische toegang op leeftijd tot het gewoon lager onderwijs te koppelen (sinds 2010-2011).

Een uitgebreide weergave van alle acties die voortvloeiden uit het Jaar van de Kleuter vindt u in bijlage 5.

4.1 Bestaande instrumenten en acties omtrent inschrijvingen

4.1.1. AgODi

Vergelijking rijksregister – ingeschreven kleuters in Vlaams Gewest

Sinds 2007 maakt AgODi aan de hand van een vergelijking tussen de inschrijvingen die scholen doorgeven enerzijds en het Rijksregister anderzijds, een nominatieve lijst van niet-ingeschreven kleuters voor het **Vlaams Gewest**.

De lijst van **driejarige** niet-ingeschreven kleuters wordt doorgegeven aan K&G. De regioverpleegkundigen bezoeken de ouders van de niet-ingeschreven driejarigen om te peilen naar de reden van het niet-ingeschreven zijn en om de ouders aan te sporen hun kleuter in te schrijven. K&G bezorgt AgODi per kind feedback over het resultaat van de acties.

AgODi geeft deze gedetailleerde informatie aan de LOP deskundigen. Over **vier en vijfjarige** niet-ingeschreven kleuters zijn nominatieve lijsten beschikbaar.

In de **gemeenten waar er geen LOP is** kan de gedetailleerde info van Kind en Gezin gegeven worden aan werknemers die gebonden zijn door het beroepsgeheim.

50

Sterkte

AgODi heeft, wat het Vlaams Gewest betreft, een zicht op alle niet-ingeschreven kleuters die een rijksregisternummer hebben.

Zwaktes

1. Voor een **groot aantal niet-ingeschrevenen** die in de lijst zijn opgenomen, vormt het feit dat de kleuters niet zijn ingeschreven **geen probleem**. K&G die op basis van die cijfers actie onderneemt, stelt immers vast dat een aantal kinderen toch zijn ingeschreven, ziek zijn of in het buitenland verblijven. (zie verder 4.1.2). Op basis van een vergelijking tussen het rijksregister en de inschrijvingen kan de reden waarom de kleuter niet is ingeschreven, niet worden achterhaald.

2. Voor het **BHG** worden de **nominatieve lijsten van niet ingeschreven kleuters noch voor driejarigen, noch voor vier- en vijfjarigen** opgemaakt. AgODi gaat ervan uit dat een groot

deel van de kinderen die niet zijn ingeschreven in het buitenland verblijven, les volgen aan een privé school (in het BHG zijn er meer privéscholen) of verhuisd zijn (in het BHG zijn er meer verhuisbewegingen dan in Vlaanderen). Volgens AgODi zou de oefening een aantal gelijkaardige verklaringen voor niet-inschrijving als in het Vlaamse Gewest aan het licht brengen nl. de kleuters zijn toch ingeschreven of zijn ziek. Een dergelijke oefening zou, volgens AgODi, een te grote foutenmarge opleveren.

3. Kinderen die in het Vreemdelingen- of Wachtregister zijn ingeschreven, krijgen een rijksregisternummer en zitten vervat in de oefening die in het Vlaams Gewest gebeurt. **Kinderen die geen wettelijk verblijf hebben, hebben geen rijksregisternummer** en op die groep hebben we geen zicht. K&G heeft, via de verdeling van vaccinaties, een gedeeltelijk, maar nog onvoldoende zicht op die groep. Men gaat ervan uit dat kinderen zonder wettig verblijf vooral in de grootsteden Brussel, Gent en Antwerpen verblijven.

4. Binnen de administratie van de **gemeenten** zijn er geen werknemers gebonden aan het beroepsgeheim. Ambtenaren hebben immers geen beroeps- maar ambtsgeheim (discretieplicht). De gedetailleerde informatie kan om die reden niet doorgegeven worden aan gemeenten.

Uitwisseling gegevens kleuters in Vlaams Gewest en BHG tussen Franse en Vlaamse Gemeenschap

Sinds schooljaar 2015-2016 gebeurt er **een uitwisseling van gegevens tussen de Franse en de Vlaamse Gemeenschap** over niet leerplichtige leerlingen die zijn ingeschreven en over aangemelde leerlingen die niet werden ingeschreven. Deze uitwisseling is opgenomen in een samenwerkingsprotocol tussen de Vlaamse Gemeenschap en de Franse Gemeenschap⁴⁶.

Sterkte

Deze uitwisseling van gegevens zal er toe leiden dat de lijsten van de driejarigen die aan K&G worden bezorgd en de lijsten van de vier- en vijfjarigen die aan de LOP's worden bezorgd kwaliteitsvoller zijn. In principe zouden de kinderen die in het Vlaams Gewest of

⁴⁶ Samenwerkingsprotocol betreffende de gegevensuitwisseling tussen de Vlaamse Gemeenschap en de Franse Gemeenschap 25 maart 2015

BHG wonen maar ingeschreven zijn in een Franstalige school, niet meer in de lijsten mogen opduiken.

Een vergelijking tussen het rijksregister van alle kleuters in het BHG en de niet ingeschreven kleuters wordt mogelijk.

Zwakte

De vergelijking tussen het rijksregister van alle kleuters in het BHG en de niet-ingeschreven kleuters gebeurt niet.

Op het moment van de gegevensuitwisseling (oktober) moet de grootste groep leerlingen nog instappen.

Bij de uitwisseling van gegevens van niet aangemelde leerlingen die niet werden ingeschreven is het LOP betrokken. Omdat het LOP niet dezelfde privacy garanties kan bieden die een administratie kan bieden, gaf de Vlaamse Toezicht Commissie slechts voor één jaar de toelating om deze gegevens uit te wisselen. Om een nieuwe toelating te krijgen stelt de Vlaamse Toezicht Commissie als voorwaarde de aanstelling binnen het LOP van een veiligheidscoördinator en de opmaak van een veiligheidsbeleid. Omdat daar momenteel nog geen oplossing voor gevonden is, kan de uitwisseling van niet aangemelde leerlingen alvast in het schooljaar 2016-2017 niet doorgaan.

4.1.2. Kind en Gezin

Consultaties

Tijdens **consultaties** met **K&G** worden ouders rond kleuteronderwijs proactief geïnformeerd en gesensibiliseerd. Daar waar nodig, worden extra inspanningen m.b.t. aanmelden en inschrijven gedaan.

Ouderbijeenkomsten

Bij andere acties zoals **ouderbijeenkomsten** worden, per regio, veel meer actoren dan enkel ouders en regioverpleegkundigen van K&G betrokken. Andere partners zijn de opvoedingswinkel, het opvangcentrum voor asielzoekers, CKG (centrum voor kinderzorg en gezinsondersteuning), basisscholen, de integratiedienst, Inloopteams, buurtcentra, bibliotheken, LOP's, kinderopvang, steden, kinderdagverblijven, zorgcoördinatoren, buitenschoolse kinderopvang, schoolopbouwwerk, enz... In deze bijeenkomsten worden

de ouders geïnformeerd over de veranderingen van peuter naar kleuter en hoe zij deze kunnen ondersteunen. Thema's als taalontwikkeling, spelen, zindelijkheid... komen hier aan bod.

Ouders bezoeken

AgODi bezorgt nominatieve lijsten van niet-ingeschreven **driejarige kleuters** aan K&G zodat de **regioverpleegkundigen en gezinsondersteuners** op basis hiervan en reactief de ouders van niet-ingeschreven driejarigen kunnen **bezoeken** om te peilen naar de reden van het niet-ingeschreven zijn en hen aan te sporen hier verandering in te brengen. K&G bezorgt AgODi feedback over het resultaat van de acties per kind en deze gedetailleerde informatie wordt door AgODi bezorgd aan de LOP-deskundigen.

Sterkte

De acties van K&G leveren bijkomende informatie op zodat de cijfers van niet-ingeschrevenen genuanceerder kunnen bekeken worden. Uit de acties van K&G blijkt dat over de jaren heen (2007-2015) van de **driejarige niet-ingeschreven** kleuters op de nominatieve lijsten die zij van AgODi krijgen:

- ongeveer 1/3 toch is ingeschreven;
- 1/3 niet 'inschrijfbaar' is omwille van medische redenen, verblijf in het buitenland of thuisonderwijs.

In absolute cijfers gaat het in 2014-2015 over 422 (44,30%) kleuters die toch zijn ingeschreven en 329 (28,80%) die gemotiveerd niet zijn ingeschreven. De groep die toch is ingeschreven, is in de loop der jaren groter geworden.

Zwakte

Toch gebeurt het dat bepaalde ouders niet bereikt worden met deze acties en het contact vruchteloos blijft.

Over ongeveer 1/3 van de **driejarige niet-ingeschreven** kleuters op de nominatieve lijsten die K&G van AgODi krijgt, slaagt K&G er niet in informatie te verwerven omdat het kind niet langer op het adres woont of omdat de contactpogingen vruchteloos blijven.

In absolute cijfers gaat het in 2014-2015 over 332 (26,90%) kleuters waarover men geen informatie heeft.

4.1.3. LOP

Het is de decretale opdracht van de LOP's basisonderwijs om afspraken te maken over het verhogen van kleuterparticipatie. De LOP's brengen lokale actoren rond de tafel te met als doel de lokale samenwerking te bevorderen en tot lokale afspraken te komen. Ruwweg zijn er hier twee grote domeinen. Enerzijds acties rond niet-ingeschreven kleuters en anderzijds acties rond het frequenter en beter op tijd naar school komen.

Die afspraken rond niet-ingeschreven kleuters kunnen o.m. handelen over de toeleiding van kleuters, die niet ingeschreven zijn, naar het onderwijs. Ook hier onderscheiden we twee grote werkterreinen van de LOP's. Enerzijds gaat het om het goed informeren van ouders in de voorschoolse periode m.b.t. tijdig inschrijven en aanmelden en sommige LOP's participeren ook in voorschoolse programma's. Daarnaast zijn er initiatieven naar niet-ingeschreven kleuters, met een nadruk op de 4 en 5 jarige niet ingeschreven kleuters. Met uitzondering van LOP Brussel BaO zijn voor alle LOP's basisonderwijs nominatieve lijsten van de 4 en 5 jarige niet-ingeschreven kleuters beschikbaar.

De LOP's bespreken in de eerste plaats de geaggregeerde gegevens betreffende de niet-ingeschreven 4 en 5 jarige kleuters in de algemene vergadering en/of in het dagelijks bestuur. Daarnaast kunnen LOP's ook verdere acties naar die groep niet-ingeschreven kleuters ondernemen. Dat kan er o.m. uit bestaan dat het LOP één of meer organisaties, waarvan de medewerkers gehouden zijn aan een beroepsgeheim, engageert om die gezinnen van niet-ingeschreven kleuters verder te benaderen (vb. telefonisch of via een huisbezoek).

In 2014-2015 waren er 1011 of 1,4% **vierjarigen** en 964 of 1,3% **vijfjarigen** niet ingeschreven. Van die groep wonen er 1170 vier en vijfjarigen in een LOP werkingsgebied. De LOP's startten met deze specifieke acties naar de niet-ingeschreven 4- en 5-jarige kleuters in het schooljaar 2009-2010.

Sterktes

De acties van de LOP's leveren bijkomende informatie op, zodat de cijfers van niet ingeschrevenen genuanceerder kunnen bekeken worden. De resultaten van de acties lopen in grote lijnen gelijk aan de resultaten van K&G: heel wat kinderen blijken toch ingeschreven te zijn in een school, zijn verhuisd naar het buitenland of verblijven daar.

Zwakte

Net als bij K&G blijven ook heel wat pogingen vanuit het LOP tot contact vruchteloos.

Omdat de cijfers veel ruis bevatten, wordt er niet altijd tot verdere actie overgegaan na de bespreking van de geaggregeerde gegevens van de vier en vijfjarigen op een dagelijks bestuur van het LOP. Het aantal LOP's dat tot verdere acties (vb. via huisbezoeken) overgaat wordt kleiner, in 2013-2014 gingen slechts 14 van de 41 LOP's BaO over tot verdere acties. In 2014-2015 woonden er van de 1 975 niet ingeschreven vier en vijfjarigen 1 170 in een LOP gebied. Daarvan woonden er 272 in een LOP gebied waar men effectief bijkomende acties voor kleuterparticipatie opzet. T.a.v. 188 daarvan heeft een LOP effectief actie ondernomen. D.w.z. dat er in het schooljaar 14-15 slechts t.a.v. 16% van de niet ingeschreven 4 en 5 jarige kleuters een specifieke verdere actie werd ondernomen door een LOP.

Het LOP Antwerpen BaO zette de afgelopen jaren weinig acties op t.a.v. de vier en vijfjarige niet ingeschreven kleuters, vooral omwille van de **capaciteitsdruk**, (geen plaats) maar ook omdat er **geen partners** werden gevonden om de acties uit te voeren.

55

Soms besluit een LOP na een aantal jaren geen acties meer op te zetten omdat de **kwaliteit van de gegevens onvoldoende** is (veel kleuters blijken immers op het moment van de actie toch ingeschreven te zijn; de gegevens uit de rijksregister blijken niet in overeenstemming met de feitelijke situatie) ... Andere LOP's leggen, gezien de veelheid aan problematieken in hun regio, hun **prioriteiten** elders. Er zijn ook andere LOP's die lokaal **geen partners** vinden⁴⁷.

Ondanks deze belemmeringen zette AgODi het thema weer op de agenda. Het uitgewerkte verbetertraject omvat o.m. de herstart van de werkgroep kleuterparticipatie, waarin de LOP deskundigen informatie uitwisselen, inspirerende praktijkvoorbeelden krijgen, op werkbezoek gaan en verder worden ondersteund. Bijzondere aandacht is er daarbij voor het inwerken van nieuwe LOP-deskundigen in deze materie. Voor wat de opvolging van de niet-ingeschreven 4- en 5-jarige kleuters betreft richt de aandacht zich nu vooral op

⁴⁷ Het vinden van een partner is in veel LOP's niet zo evident omdat enkel partners die gehouden zijn door beroepsgeheim de nominatieve lijsten van de vier en vijfjarige niet ingeschreven kleuters mogen ontvangen.

Antwerpen en in mindere mate Gent, omdat er daar vooral nog enige groeimarge is. Enerzijds kan de feitelijke situatie er nog beter en met meer zin voor detail in kaart worden gebracht. Anderzijds kunnen er inspanningen gebeuren betreffende netwerking.

4.1.4. Capaciteit wordt uitgebreid

Een aantal recente beleidsmaatregelen pakken het capaciteitstekort aan. De capaciteitsmonitor brengt voor het basis- en secundair onderwijs een verfijnde prognose van de verwachte vraag aan plaatsen in de klassen samen met het verwachte toekomstige capaciteitsaanbod.

Over de geselecteerde capaciteitssteden en -gemeenten is 120 miljoen € aan capaciteitsmiddelen verdeeld, zoals meegedeeld door de Vlaamse Regering op 19 februari 2016 waarvan 43,3 miljoen voor de lokale taskforce in Antwerpen, 30 miljoen € aan de lokale taskforce in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en 9 miljoen € aan de lokale taskforce in Gent. Zo hebben de lokale taskforces capaciteit meteen een zicht op het beschikbare capaciteitsbudget voor hun gemeente voor de eerstvolgende drie jaren (2016-2018). Daarna is nog besloten om aan de lokale taskforce van Antwerpen aanvullend 30 miljoen € toe te kennen. Daarnaast heeft de VGC beslist om aanvullend 70 miljoen € te investeren in schoolinfrastructuur in het Nederlandstalig onderwijs in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

56

Sterkte

Het is voor het eerst dat er zo'n gedetailleerd wetenschappelijk onderzoek werd gevoerd naar de capaciteitsbehoeften tot in 2030 en dat er zo'n verfijnde vraagprognoses voorhanden zijn. De capaciteitsmonitor geeft een beter inzicht in de omvang en de duur van mogelijke capaciteitsdruk (tekort of overschot) in specifieke gebieden. Met die informatie kunnen gerichte oplossingen op lokaal niveau worden uitgewerkt.

De verdeling van de bijkomende capaciteitsmiddelen over de geselecteerde capaciteitsgemeenten wordt krachtens de goedgekeurde meerjarenraming vastgelegd voor een periode van drie jaar (2016-2017-2018) i.p.v. jaarlijks zoals tot op heden het geval was. Binnen drie jaar (in 2018) wordt een update van de capaciteitsmonitor gepland.

Zwakte

Ondanks de ingezette middelen blijft er een capaciteitstekort bestaan.

4.1.5. Fedasil

Fedasil is verantwoordelijk voor kleuters wiens ouders een asielaanvraag indienen.

In afwachting van een beslissing over hun asielaanvraag verblijven asielzoekers hetzij in asielcentra hetzij in lokale opvanginitiatieven.

Het is de bedoeling dat de kleuter-asielzoeker naar één van de plaatselijke kleuterscholen gaat. Zowel de centra als de lokale ondersteuningsinitiatieven helpen ouders de weg naar het kleuteronderwijs vinden. Het LOP maakt afspraken over het toeleiden van kleuters naar de plaatselijke scholen waarbij men ernaar streeft zoveel mogelijk broers en zussen samen naar dezelfde school te laten gaan.

Sterkte

De kleuters-asielzoekers vinden de weg naar de kleuterschool.

Zwakte

De kinderen wiens ouders in een asielprocedure zitten veranderen vaak van verblijfplaats ten gevolge van de verschillende fases van de asielprocedure die ze doorlopen (collectieve opvang, spreidingsplan, individuele opvang). Dat betekent voor de kleuters en hun ouders vaak telkens een nieuwe school, een nieuwe transitie.

4.1.6. Het Agentschap Integratie en Inburgering

Het Agentschap Integratie en Inburgering helpt sinds 29 februari 2016 ouders van anderstalige kleuters, die het **statuut van erkende vluchteling** kregen, de weg naar het onderwijs te vinden. Zij werken daarvoor samen met gemeenten en LOP. In de toekomst zal het agentschap de kleuters die niet worden ingeschreven in het onderwijs na een toeleidingstraject registreren.

Sterkte

Dit instrument wordt nog maar recent ingezet. Verwacht wordt dat een belangrijke doelgroep n.l. anderstalige kleuters die veelal niet vertrouwd zijn met het concept kleuteronderwijs via de informatie die ze van het agentschap krijgen sneller hun weg naar

de kleuterklas zullen vinden. Via de registratie van niet-ingeschreven kleuters door het agentschap zullen we een zicht krijgen op de resultaten.

4.1.7. Beleidsverschrijdende samenwerking rond transitie

In 2013 werd in het kader van het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding, actieprogramma kinderarmoede, door de Vlaamse Regering de nota warme overgang opvang–kleuterschool goedgekeurd. De nota was het resultaat van een beleidsverschrijdende samenwerking tussen Onderwijs en Welzijn. De nota heeft ook geleid tot een structurele ambtelijke samenwerking tussen Onderwijs en K&G. Onder de huidige legislatuur werd deze samenwerking heropgestart en uitgebreid met vertegenwoordigers van AgODi, LOP's , het departement bestuurszaken, het departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, VBJK en het Agentschap Integratie en Inburgering om concrete voorstellen over transitie uit te werken.

Sterkte

Via samenwerking leren de administraties elkaars systemen kennen en komen opportuniteiten aan het licht. Er is een grote betrokkenheid en gedeelde verantwoordelijkheid om in te zetten op transitie.

Zwakte

Kinderopvang en kleuteronderwijs vallen onder de verantwoordelijkheid van een andere minister, een zogenaamd 'gesplit systeem'. Dit vraagt overleg en voldoende afstemming tussen de verschillende betrokken bevoegdheden om concrete acties te realiseren.

4.2 Bestaande instrumenten en acties omtrent aanwezigheden

4.2.1. AgODi

Sinds het schooljaar 2008-2009 verzamelt AgODi cijfers m.b.t. aanwezigheden van kleuters. Sinds 2013-2014 zijn de scholen verplicht de aanwezigheden aan AgODi door te geven via een registratie in DISCIMUS. De aan- en afwezigheidsregistratie gebeurt zo snel mogelijk na aanvang van het eerste lesuur.

Door de komst van Discimus is de registratie verbeterd:

-Er kwam een meer uniforme invoering van gegevens omdat scholen bij voorkeur dagelijks en uiterlijk binnen de week de aanwezigheidsgegevens ingeven

-Door een betere integratie van de registratie van de aanwezigheden in de softwarepakketten, werd de gebruiksvriendelijkheid verbeterd.

Ook de **verificatie** werkt mee aan de kwaliteit van de leerlingendatabanken

Sterkte

-AgODi beschikt over actuele aanwezigheidscijfers.

- AgODi weet niet enkel hoeveel dagen een kleuter gedurende het schooljaar aanwezig is, maar weet nu ook wanneer (welke voor- en namiddag) elke kleuter aanwezig is.

Zwakte

Voor de kwaliteit van gegevens blijft men afhankelijk van de schoolsecretariaten en/of leerkrachten; (menselijke) fouten blijven mogelijk.

4.2.2. Ondersteuning van de kleuterschool via omkadering

Scholen krijgen heel wat rechtstreekse ondersteuning om kleuterparticipatie te stimuleren via **bijkomende lestijden voor instappers** en **extra GOK-lestijden**, sinds 2012 geïntegreerd in het nieuw omkaderingssysteem.

59

Gemeenten met **capaciteitsdruk** krijgen sinds 2012-2013 **extra lestijden** vanaf een stijging met 12 kleuters.

Sterkte en zwakte

Scholen hebben de autonomie om de lestijden die zij via kleuters genereren, in het lager onderwijs in te zetten. Omgekeerd kunnen zij ook lestijden gegenereerd via leerlingen lager onderwijs in het kleuteronderwijs inzetten. Deze autonomie kan voor de kleuteraanwezigheid zowel een sterkte als een zwakte zijn en hangt samen met het beleidsvoerend vermogen van een school in functie van kleuteraanwezigheid.

4.2.3. Zorg voor kleuterparticipatie op het niveau van de scholengemeenschap

Op niveau van de **scholengemeenschappen** moet er één aanspreekpunt kleuterparticipatie zijn.

Sterkte

Eén aanspreekpunt/coördinator kleuterparticipatie op een hoger niveau dan een individuele school is voor de scholen een waardevolle ondersteuning. Zo kan deze coördinator afwezigheden binnen één scholengemeenschap opvolgen, acties en campagnes over scholen heen organiseren, sensibiliserend materiaal verspreiden en processen in scholen ondersteunen.

Zwakte

Volgens de onderwijsinspectie wordt de verplichting op het niveau van de scholengemeenschap vaak enkel op papier waargemaakt en worden de punten doorgeschoven naar de scholen zelf. Omdat de onderwijsinspectie op het niveau van de scholengemeenschap geen controle kan doen, creëert dat een grote vrijblijvendheid.

4.2.4. Een actief en geïntegreerd beleid op niveau van de school

Elke school moet een actief en geïntegreerd beleid rond kleuterparticipatie uitwerken.

Sterkte

Deze verplichting stimuleert de scholen om na te denken over een beleid rond kleuterparticipatie.

Zwakte

Het thema kleuterparticipatie staat niet systematisch in de scope bij een doorlichting. Daardoor heeft het beleid geen volledig zicht op het beleid dat de scholen voeren rond kleuterparticipatie.

4.2.5. Schooltoelage gekoppeld aan aanwezigheid

Sinds 1 september 2008 is er een schooltoelage voor kleuters van minderbegoede ouders ten bedrage van 93,21 euro (bedrag 2015-2016). Deze schooltoelage wordt gekoppeld aan een engagement dat de kleuters voldoende aanwezig zijn in de kleuterschool.

Kleuters moeten een minimumaantal dagen op school aanwezig zijn. Het aantal dagen verplichte aanwezigheid stijgt met de leeftijd:

nog geen 3 jaar op 31/12: minstens 100 halve dagen op school;

3 jaar op 31/12: minstens 150 halve dagen op school;

4 jaar op 31/12: minstens 185 halve dagen op school;

5 jaar op 31/12 minstens 220 halve dagen op school;

6 jaar of ouder op 31/12: maximaal 29 halve dagen ongewettigd afwezig.

Het aantal halve dagen op school is fysieke aanwezigheid: ziektedagen en dergelijke tellen niet mee als 'aanwezig op school'.

Wanneer een kleuter te weinig aanwezig was tijdens het schooljaar, kan de schooltoelage na twee jaar teruggevorderd worden.

Aanvankelijk stuurde AgODi waarschuwingsbrieven naar ouders van veelvuldig afwezige kleuters die dreigden hun schooltoelage te verliezen. Omdat de ouders vaak een goede reden opgaven voor de afwezigheid van hun kleuter (vb. ziekte), worden die brieven sinds het schooljaar 2014-2015 niet meer verstuurd.

Sterkte

Uit een vergelijking van de aanwezigheidscijfers van kleuters die een schooltoelage ontvangen en zij die geen schooltoelage ontvangen, blijkt dat er weinig verschil is. Kleuters die een schooltoelage ontvangen blijken iets betere aanwezigheidscijfers te hebben.

Zwakte

Zowel de VLOR⁴⁸ als de Vlaamse ombudsman⁴⁹ hebben vragen bij het effect van het terugvorderen van de schooltoelage als sanctie bij onvoldoende aanwezigheid, als die pas twee jaar later wordt uitgevoerd. Sommige ouders percipiëren de schooltoelage daardoor meer sanctionerend, dan belonend. De raad wil deze maatregel hanteren als incentive en niet als sanctie. De VLOR pleit voor een automatische toekenning van de schooltoelagen zodat iedereen die recht heeft op een schooltoelage die ook ontvangt.

Uit de kwantitatieve analyse (3.8 multivariaat) blijkt dat in elke leeftijdsgroep leerlingen die minder dan 75% aanwezig zijn, significant meer kans hebben op schoolse vertraging.

⁴⁸ VLOR, Beleidsinitiatieven kleuterparticipatie een balans, (2012, 7 november, p.11. Geraadpleegd op 8 juli 2015 via http://www.vlor.be/sites/www.vlor.be/files/rapport_kleuterparticipatie.pdf

⁴⁹ Weekers, B., (11 juni 2015), De Standaard. Geraadpleegd op 8 juli 2015 via <http://www.gopress.be/Public/index.php?page=archive-article&issueDate=2015-06-11&articleOriginalId=destandaardvumb6344476-0f91-11e5-b1a0-5ec5e27c8d3711062015-00000&q=opiniestuk%20ombudsman%20bart%20weekers>

De huidige aanwezigheidsdrempels, gekoppeld aan schooltoelage, liggen nog lager dan 75%.

4.2.6. CLB

Het bieden van **schoolondersteuning** in het kader van kleuterparticipatie is één van de opdrachten⁵⁰ van het CLB.

De CLB moeten meewerken aan:

- het sensibiliseren van ouders;
- het opvolgen en begeleiden van kleuters die onregelmatig naar school komen.

Het CLB heeft algemeen een opdracht naar het kleuteronderwijs toe zoals **werken aan leeren ontwikkelingsmoeilijkheden, organiseren van preventieve medische consulten, ...**

Bovendien hebben de CLB, als één van de partners in de Integrale Jeugdhulp, een belangrijke **draaischijffunctie** tussen onderwijs en het bredere welzijns- en gezondheidsveld. Deze opdracht gaat verder dan het gericht doorverwijzen in individuele dossiers, maar houdt ook een belangrijke taak in naar netwerkvorming en het opzetten van structurele vormen van samenwerking.

62

Sterkte

De onderwijsinspectie⁵¹ stelt vast “dat centra blijven investeren in het sensibiliseren, informeren en vormen van de medewerkers om een goede basishouding ten aanzien van kansarmen en anderstaligen te creëren. De individuele hulp scoort daardoor goed.”

Zwakte

De onderwijsinspectie stelt vast dat “de stap naar schoolondersteuning nog te vaak uit blijft.

Binnen de centra stelt de onderwijsinspectie verschillen vast tussen de teams. De mate waarin ze initiatief nemen om schoolondersteunende acties te starten en betrokken worden bij acties in het kader van [art. 22 van het CLB-decreet](#), zijn erg wisselend.

⁵⁰ <http://www.ond.vlaanderen.be/brussel/wg1/achtergrondinfo/Kleuterparticipatie/Impulsplan.doc>

⁵¹ Onderwijsspiegel (2015), p. 28. Geraadpleegd op 8 juli 2015 via http://www.ond.vlaanderen.be/inspectie/Organisatie/Documenten/spiegel/Onderwijsspiegel_2015.pdf

Hoewel het GOK-beleid de samenwerking tussen school en CLB stimuleert, zien we in de praktijk dat hierdoor de betrokkenheid van CLB-teams bij schoolondersteunende initiatieven niet meteen toenam. Meestal zijn de thema's waaraan de school werkt, het CLB-team bekend en beperkt het zich daartoe.

De schoolondersteuning kan nog veel verbeteren door bij te dragen aan de analyse van behoeften en beginsituatie en door een gemotiveerde keuze en uitwerking van de thema's vanuit de CLB-ervaring en expertise te versterken.”

De onderwijsinspectie geeft vanuit haar controles van de CLB's aan **dat kleuterparticipatie niet prioritair** is in hun werking.. Door de belasting van andere activiteiten worden hier minder taken actief rond opgenomen. De CLB worden wel vaak betrokken op initiatief van de scholen.

4.2.7. Starterspakket van het departement onderwijs

Klasse maakte in 2011-2012 n.a.v. de grootschalige campagne over het belang van de kleuterklas 'kijk wat ik al kan' een [starterspakket](#) voor de eerste kleuterklas, dat verdeeld wordt door scholen en door K&G. De bedoeling van dit pakket was en is de drempel tot het kleuteronderwijs te verlagen en de band school-ouder sterk en positief te maken van bij de start. [10 vragen en antwoorden](#) uit het starterspakket worden in 9 verschillende talen aangeboden.

Sterkte

Van het starterspakket wordt veel gebruik gemaakt door scholen en andere partners (Kind en Gezin, inburgeringsprojecten, kinderopvang,...) die het aanbod in verschillende talen erg waarderen.

Er wordt onderzocht of het starterspakketten digitaal kan worden verdergezet.

Zwakte

Het aanbod in andere talen is beperkt tot 10 vragen en antwoorden. De volledige gids in het Nederlands biedt meer informatie.

De volledige gids zelf is aan een update toe (vb linken naar Huizen van het Kind, informatie over Klasse).

4.3. Good practices vanuit de focusgroepen

Wanneer in de focusgroepen (zie hoofdstuk 5) gepolst werd naar gekende en succesvolle acties, werden vooral acties vanuit de eigen of één specifieke school naar voren gebracht. Het organiseren van feesten, uitstappen, participatieklassen en contactmomenten zoals knutsel- en spelletjesdagen met ouders van kleuters binnen en buiten de schooluren werd meermaals vermeld. Door de gesprekspartners werd aangehaald dat het belangrijk is aandacht te hebben voor de specifieke ouderdoelgroepen wat vorm van contact en tijdstip van contact betreft. Vaak werd er opvang voor de kleuters voorzien bij oudercontacten. Op die manier wordt het contact tussen ouders en de school bevorderd. De gesprekspartners geven aan dat ook ludieke acties een positief effect kunnen hebben op participatie. In sommige scholen kregen kleuters die op tijd aanwezig zijn een sticker. Eén school werkte met een bord met excuses van laatkomers op de speelplaats.

Niet alleen acties georganiseerd door de school zelf maar ook acties georganiseerd door of met intermediairen worden tijdens de gesprekken met focusgroepen aangehaald. Daarbij valt op dat steeds dezelfde partners terugkomen. Volgens de gesprekspartners kunnen brede schoolinitiatieven in de toekomst een verschil maken. Door ouders en kinderen via het kleuteronderwijs in contact te brengen met andere initiatieven, wordt de kloof tussen de thuissituatie en de 'vreemde school' terug kleiner. Een greep uit enkele acties die aan bod kwamen:

Inschrijvingen en aanwezigheid

o Supersim: ouders krijgen bij de tweede verjaardag van hun kind een verjaardagskaartje met de uitnodiging om hun kind naar het kleuteronderwijs te sturen. Bij de verjaardagskaart zit een uitnodiging om een gratis "Ik mag naar school-doo" op te halen. Wanneer het kindje ingeschreven is in de kleuterschool, krijgt het een Super Sim-rugzakje om mee naar school te nemen. Op die manier krijgen de ouders op een aantrekkelijke manier informatie over het kleuteronderwijs. Kleuters die vaak afwezig zijn, krijgen een 'we-missen-je'-kaartje. Indien nodig, komt er een medewerker van K&G of een brugfiguur op huisbezoek. De focusgroep geeft aan dat de informatie verkregen via Supersim de drempel voor ouders verlaagt.

<http://www.vlaandereninactie.be/projecten/super-sim>

o Samenwerking met Huizen van het Nederlands: het is voor scholen niet altijd evident om anderstalige ouders bij hun werking en dagelijkse activiteiten te betrekken. Huizen van het Nederlands, gericht op taalbevordering bij onder meer anderstalige ouders, slaan regelmatig de handen in elkaar met onderwijspartners om de ouderbetrokkenheid te verhogen. Voorbeelden zijn oudercafés, conversatietafels, kookavonden alsook een brochure en inspiratieboek voor scholen en leerkrachten.

o Brede schoolinitiatieven: een Brede School is een samenwerkingsverband tussen verschillende sectoren. Hierbij werken één of meerdere scholen met andere partners samen aan een brede leer- en leefomgeving in de vrije tijd en op school. Dit met als doel het creëren van maximale ontwikkelingskansen voor alle kinderen en jongeren. Ook voor kleuters worden Brede school initiatieven ontwikkeld. Dergelijke acties zijn een belangrijke kennismaking met mogelijkheden van onderwijs en vorming voor kleuters en hun ouders. Zo worden voor kleuters sport-, dans- en muziekactiviteiten ingericht terwijl de ouders kunnen gebruik maken van oudercafés, Nederlandse les en conversatietafels.

Een voorbeeld: <http://www.bredeschoolbrussel.be/debredestroom/#>

o Projecten schoolopbouwwerk: projecten die gericht zijn op het bevorderen van het contact tussen school, ouders en buurt hebben een positieve impact op kansarme ouders. Zij nemen verschillende initiatieven zoals het samenbrengen van ouders en leerkrachten, begeleiden van ouders naar de plaatselijke kruidenier, het organiseren van spelotheken, het introduceren van ouders in plaatselijke verenigingen.

o Project 'Een goede schoolstart voor iedereen' in Mechelen: met dit kleuterparticipatieproject biedt Samenlevingsopbouw ondersteuning aan jonge, kwetsbare gezinnen en werkt ze aan betere onderwijskansen van kwetsbare kleuters. Ze kiezen in eerste instantie voor kinderen tussen één en drie jaar en concentreren zich op de instap in de kleuterschool.

Ze werken daarvoor samen met vrijwilligers en lokale actoren, zoals Kind & Gezin, de Opvoedingswinkel, De Nieuwe Weg, scholen, ...

http://www.samenlevingsopbouw-antwerpenprovincie.be/nl/programmas-en-projecten/recht-op-onderwijs_96.aspx

Aanwezigheid

o VGC – Vroege vogels en Uiltjes: via affiches, stickers, posters, tattoos,... worden ouders gestimuleerd om hun kinderen (vanaf 2,5 jaar) elke dag op tijd naar school te brengen. Deze ‘Vroege vogels’ strijken neer in alle Brusselse Nederlandstalige kleuter- en lagere scholen, consultatiebureaus, kinderdagverblijven én bij de kinderen thuis. In sommige scholen worden de boekjes en affiches enkel meegegeven aan ouders die hun kinderen niet of te laat naar school brengen.

<http://www.onderwijsinbrussel.be/node/10631>

o LOP (o.m. LOP Tienen) - Verteltassen in het kleuteronderwijs: een verteltas is een tas waarin voor ouders en kinderen interactief materiaal verzameld wordt (een informatief boek, een educatief spelletje, een cd, attributen, een feedbackschriftje,...) met de bedoeling de ouders te betrekken bij het onderwijs en bij de ontwikkeling van hun kind. Daarnaast is het de bedoeling dat de verteltassen bijdragen aan integratie en maatschappelijke participatie.

5. KWALITATIEF ONDERZOEK: RAADPLEGING VAN VELD EN EXPERTEN

5.1. Aanpak

In het najaar van 2015 werden **focusgroepen** georganiseerd met de bedoeling de kwantitatieve analyses aan te vullen en te verfijnen met ervaringen, inzichten en kennis van professionals en experts.

In totaal werden vier focusgroepen georganiseerd met een verschillende samenstelling die telkens kleuterinschrijvingen én kleuteraanwezigheden behandelden.

Een **eerste focusgroep** bestond uit **academici en experts** die vanuit wetenschappelijk of vanuit beleidsondersteunend oogpunt (bijvoorbeeld LOP deskundigen, Kind en Gezin, vertegenwoordigers van steden, belangenverenigingen) reeds verscheidene jaren ervaring hebben met kleuterparticipatie en / of met onderzoek omtrent de inschrijving en/of aanwezigheid van kleuters.

De **andere drie focusgroepen** waren samengesteld met **mensen uit het werkveld** die ofwel in het kleuteronderwijs waren tewerk gesteld (kleuteronderwijzer, zorgleerkracht, directeur) of regelmatig met deze personeelsleden in contact kwamen (lokale medewerker van een CLB, een plaatselijke Kind en Gezin consulent). Hierbij lag er een grote klemtoon op contacten met kleuters en hun ouders.

Van deze drie focusgroepen waren er twee samengesteld uit een aantal **Vlaamse** scholen, Voor de vierde focusgroep werden Nederlandstalige scholen uit **Brussel** gecontacteerd. Er werd rekening gehouden met een evenwichtige verdeling van onderwijsnet, schoolgrootte en regio en het aantikken op de verscheidene GOK-indicatoren.

Naast de focusgroepen werden **aanvullende gesprekken** georganiseerd met de Vlaamse Onderwijsinspectie (waartoe ook de CLB-inspectie behoort), vertegenwoordigers van de steden Gent en Antwerpen, en enkele wetenschappelijke experts.

Uit de focusgroepen en individuele gesprekken werd heel veel informatie gedestilleerd:

- nuances betreffende de kwantitatieve analyse, die verwerkt werden in het hoofdstuk over de kwantitatieve analyse.
- acties die partners kennen en/of ondernemen om kleuterparticipatie te verhogen en verwerkt werden in het hoofdstuk over de inventaris van de bestaande instrumenten ter bevordering van kleuterparticipatie.

- drempels en hefbomen betreffende kleuterparticipatie, opgenomen in dit hoofdstuk.

5.2. Bevindingen omtrent drempels en hefbomen van kleuterparticipatie

In dit hoofdstuk zijn de drempels en hefbomen opgenomen die door de verschillende gesprekspartners geformuleerd werden. Veel inzichten lopen samen met conclusies uit (inter)nationaal onderzoek en geven als dusdanig aan wat belangrijk is en onze aandacht verdient.

5.2.1. Drempels

Bezorgdheid en onvoldoende informatie over schoolgebeuren

De instap in het kleuteronderwijs wordt door veel ouders gezien als een **zeer grote breuk met de veilige thuis en opvangmogelijkheden**.

Kleinschalig Vlaams onderzoek⁵² heeft uitgewezen dat ouders van instappers het belang van kleuteronderwijs vaak wel inzien, maar met heel wat **zorgvragen** zitten: zal mijn kind kunnen slapen, zal hij/zij op tijd naar toilet kunnen gaan, wat als hij/zij toch een ongelukje heeft, zal het 's middags voldoende eten, en zal hij/zij daarbij hulp krijgen, zal het op de speelplaats niet onder de voet worden gelopen door grotere kinderen, wie zal het troosten bij verdriet of pijn, zal de leerkracht zijn/haar noden opmerken, wat gebeurt er met mijn kind tijdens de voor- en naschoolse opvang, zal ik over dat alles informatie krijgen.

Alle ouders hebben zorgvragen maar bij ouders die ons kleuteronderwijs niet kennen, een andere taal spreken of er slechte ervaringen mee hebben, kunnen dit echte drempels vormen.

(Extra) transitie tussen opvang en kleuteronderwijs

In Vlaanderen vormen kinderopvang en kleuteronderwijs de OOK⁵³-voorzieningen. Zij zijn georganiseerd in een zogenaamd 'split system'. Dit betekent dat elk onder een eigen administratie valt, elk met een eigen beleid. Deze opdeling leidt tot een **accentbreuk** tussen zorg (kinderopvang) en leren (kleuterschool). Deze accentbreuk houdt extra risico's in voor

⁵² Vandenbroeck, M., De Stercke, N., & Gobeyn, H. (2013). What if the Rich Child has Poor Parents? The relationship from a Flemish perspective. In P. Moss (Ed.), *Early Childhood and Compulsory Education. Conceptualising the relationship*. (pp. 174-192). London: Routledge.

⁵³ Voorzieningen voor de Opvang en Opvoeding van het Jonge Kind

kwetsbare kinderen onder meer omdat er binnen dit split system een extra transitie op vroege leeftijd bijkomt (30-36 maanden).

Lage SES

Veel moeders met een lage SES en/of werkloze moeders zorgen thuis voor de kinderen en zijn niet geneigd hun kinderen vroeg in het kleuteronderwijs te laten instromen vanuit **bezorgdheid, wantrouwen, eigen slechte ervaringen of financiële zorgen**.

Armoede kan ervoor zorgen dat ouders onvoldoende middelen hebben om hun kleuters een boekentas te kopen, kledij of een lunchpakket mee te geven.

Hoge SES

Ouders met een hoge SES vinden **een voltijdse aanwezigheid in het kleuteronderwijs niet altijd essentieel**. Een mooi voorbeeld hiervan zijn de beduidend hogere afwezigheidscijfers in 'bakfietswijken' in Antwerpen⁵⁴.

Taalbarrières

Taalbarrières kunnen de ouderbetrokkenheid fel verzwakken onder meer omdat de nodige informatie hen niet vlot bereikt en omdat zij hun vragen en zorgen niet of moeilijk kunnen delen met de school. Ook leerkrachten ervaren drempels om anderstalige ouders aan te spreken, uitleg te geven, te betrekken,...

Cultuurverschillen

Andere culturen hebben een **andere visie op levensstijl en tijdsbeleving** wat soms botst met de structuur en de organisatie van het Vlaamse kleuteronderwijs (bv. Nederlanders sturen kinderen pas op vijfjarige leeftijd naar school, Turkse ouders nemen een deel van september/juni om naar familie te gaan). Ook dit zorgt voor een verminderde inschrijving en een hogere afwezigheid.

Cultuurverschillen zorgen ook voor moeilijkheden bij het bereiken van ROM.

Nationaliteit

Deelnemers bevestigen de invloed van **nationaliteit** op participatie in de kwantitatieve analyse. Zo is het niet verwonderlijk dat doordat kleuteronderwijs in een groot deel van de wereld niet bestaat, de mogelijkheden van het Vlaamse kleuteronderwijs niet alom

⁵⁴ Uit een intern rapport van de stad Antwerpen. Voor meer info contacteer Filip Janssens, projectmedewerker Kleuterparticipatie, tel + 32 3 338 36 94, filip.janssens@stad.antwerpen.be

gekend zijn. Toch vinden gezinnen met een andere nationaliteit het zeer belangrijk dat hun kinderen een betere scholing en bijgevolg betere toekomstperspectieven krijgen dan zichzelf.

Welzijnsproblematieken

De respondenten geven aan dat er ook een restgroep van niet-ingeschreven of frequent afwezige kleuters bestaat omwille van **specifieke problematieken in de gezinssituatie** zoals alcohol- of drugsmisbruik, geweld en verwaarlozing.

Startende leerkrachten zijn onvoldoende voorbereid op de kleuterklas

In verschillende focusgroepen wordt gesteld dat de leerkrachten in de geïntegreerde lerarenopleiding onvoldoende voorbereid worden op hun taak, zeker wat het omgaan met diverse groepen betreft. Het ontbreekt hen zowel aan kennis, inzichten als praktijkervaring.

Minder ervaren leerkrachten in de instapklas

Talrijke respondenten geven aan dat beginnende kleuteronderwijzers vaak bij de jongste leeftijdsgroepen terecht komen terwijl meer ervaren kleuteronderwijzers vaker omwille van hun ervaringen weten hoe ze ouders nauwer kunnen betrekken bij het onderwijsgebeuren. Door hun ervaring hebben ze een beter inzicht in de verschillende problematieken om te kunnen beter inspelen op de specifieke noden van instappers en hun ouders.

Beperkte samenwerking met derden

Opvallend bij de gesprekpartners is het beperkt aantal partners waarmee wordt samengewerkt. K&G en CLB zijn gekend, alsook de lokale overlegplatformen.

Er wordt aangegeven dat er binnen deze organisaties **een groot verloop is van deskundig personeel**, wat nefast is voor de continuering van projecten op langere termijn.

Ook wordt vermeld dat **meer samenwerking gewenst is** (met bijvoorbeeld **schoolopbouwwerk**) en deze makkelijker geïnitieerd wordt als **deze organisaties naar de scholen zelf** komen.

Door de CLB-Inspectie wordt aangegeven dat **kleuterparticipatie niet prioritair** is in de werking van CLB en dat door de belasting van andere activiteiten, hier minder taken actief rond opgenomen worden. De CLB worden wel vaak betrokken op initiatief van de scholen.

Capaciteitsdruk

Er blijft een grote discrepantie bestaan tussen het aantal geboortes en het aantal vrije plaatsen in het kleuteronderwijs. Er is **nood aan extra schoolgebouwen**. Er is ook heel wat

onduidelijkheid bij de deelnemers aan de focusgroepen over de grootte van die discrepanties in de verschillende Vlaamse regio's.

Een mogelijke hindernis voor participatie van kleuters is het gegeven dat kleuters niet steeds naar de keuzeschool van de ouders kunnen. Dit kan hun betrokkenheid fnuiken en tot shopgedrag leiden. Dit fenomeen wordt vooral gesignaleerd in Brussel en in gemeenten waar er een capaciteitsdruk is.

Aanmeldings- en inschrijvingsmodaliteiten

Dat het **inschrijvingsbeleid** streeft naar een sociale mix wordt vanuit de focusgroepen niet in vraag gesteld, een volledige vrije keuze zou de segregatie doen toenemen, denkt men. De eigenlijke **aanmelding- en inschrijfmodaliteiten** kunnen volgens de aanwezige gesprekspartners een drempel vormen: vooral in grootsteden moet er **zeer vroeg** (soms voor de eerste verjaardag van de kleuter) en **online** ingeschreven worden, wat niet evident is. Ook is het voor ouders **onduidelijk** wanneer men effectief ingeschreven is of nog op een wachtlijst staat.

Verouderde en onaangepaste infrastructuur

Er is nood aan het verbeteren van de huidige schoolinfrastructuur. De gesprekspartners geven aan dat kleuters **onvoldoende fysieke ruimte** hebben, een nood die ook door de onderwijsinspectie wordt genoemd. De schoolinfrastructuur is ook **niet altijd aangepast aan de noden van kleuters** (gebrek aan slaapplekken, rustruimten,...).

Verskillende registratie van aanwezigheidscijfers

De deelnemers aan de focusgroepen geven aan dat de aanwezigheidscijfers niet altijd even correct worden ingegeven. Ook de verschillende softwaresystemen die scholen gebruiken om hun aanwezigheidscijfers te registreren zorgen voor andere cijfers: zo worden aan- of afwezigheden vaak automatisch gegenereerd wat tot over- of onderschattingen kan leiden.

Specifieke drempels in Brussel

In Brussel is de **capaciteitsdruk** erg voelbaar. Scholen en LOP wijzen in de focusgroep over Brussel herhaaldelijk en met klem op de gevolgen daarvan op de inschrijvingen van de instappers en de druk op scholen.

Door de gesprekspartners wordt aangehaald dat het onderwijs in Brussel vaak een **zeer negatieve beeldvorming** kent bij ouders. Er wordt wel genuanceerd dat het Nederlandstalig onderwijs een betere reputatie geniet dan het Franstalig onderwijs en dat ouders in het Nederlandstalig onderwijs een grotere ouderbetrokkenheid (te zien in de aanwezigheidscijfers van kleuters in Nederlandstalig onderwijs

in Brussel) laten optekenen. Niettegenstaande dit positieve signaal is er een vlucht van inschrijvingen van kinderen naar de randgemeenten en buiten Brussel.

Kleuteronderwijzers in Brussel blijken **opvallend jonger** dan in de rest van Vlaanderen en **veranderen, in verhouding tot Vlaamse leerkrachten, vlugger van school**. Deze vaststelling vanuit de focusgroepen wordt gestaafd in het Brussel Rapport 2012⁵⁵ dat een hogere uitstroom van leerkrachten vaststelt dan in de rest van Vlaanderen en stelt dat jonge leerkrachten aan het begin van hun carrière in Brussel aan de slag gaan maar op termijn toch liever kiezen voor een betrekking buiten Brussel.

Kleuteronderwijzers zijn **onvoldoende voorbereid op de superdiverse Brusselse schoolpopulatie** en de uitdagingen die dat met zich meebrengt.

5.2.2. Hefbomen

Ouderbetrokkenheid door tijdige informatie over en kennismaking met de kleuterschool

Volgens de respondenten van dit onderzoek is het essentieel dat ouders **vóór de eigenlijke instapmogelijkheid** van hun kind **geïnformeerd worden** over (het belang van) kleuteronderwijs op vroege leeftijd. Een ongekende wereld blijft een ongeliefde wereld, zo melden verschillende gesprekspartners. Voorafgaand aan kleuteronderwijs is het belangrijk dat ouders weten wat kleuteronderwijs inhoudt, dit door **persoonlijke contacten** met bijvoorbeeld K&G, gemeenten, scholen, maar ook door middel van brieven en een goed uitgebouwde website.

Ouderbetrokkenheid door voortdurende communicatie vooral door de leerkracht

Communicatie met de ouders begint bij voorkeur voor de instap in de kleuterklas (in functie van inschrijving) en blijft het gehele kleuteronderwijs belangrijk (in functie van aanwezigheid). **Frequente contacten, bij voorkeur face-to-face aan de schoolpoort door de leerkracht** zijn volgens onze gesprekspartners het effectiefst om ouderbetrokkenheid kleuteronderwijs te verzekeren. De kleuteronderwijzer is en blijft de spilfiguur in dit verhaal.

Daarnaast hebben ook de directie en zorgverantwoordelijken een rol te vervullen, net als een ouderraad, CLB-medewerkers en consultants van K&G.

Ouderbetrokkenheid door de communicatie aan te passen aan de doelgroep

⁵⁵ http://www.ond.vlaanderen.be/beleid/personeel/files/Brussel_Rapport_2012.pdf

De gesprekpartners in het kwalitatief onderzoek geven aan dat om **diverse doelgroepen te sensibiliseren** er een diverse aanpak nodig is.

De gesprekpartners geven aan dat **frequent, tijdig en op een gelijkwaardige manier met de verschillende doelgroep-ouders communiceren**, zijn vruchten afwerpt.

Om dit te realiseren, moet de kleuteronderwijzer zich **kunnen inleven in de leefwereld** van verschillende doelgroepen. Zo kan de school rekening houden met taalbarrières door bijvoorbeeld op bepaalde tijdstippen een **tolk** te voorzien of **thuis taalprojecten** te voorzien. Door de **ouderraad uit te breiden** zodat die niet meer zoals vandaag voornamelijk bestaat uit blanke middenklasse-ouders worden cultuurverschillen makkelijker bespreekbaar. Maar ook **verteltassen, brugfiguren, de ouders toelaten in de klas en betrekken bij het klasgebeuren** verkleinen de kloof tussen het thuismilieu en de school.

Aandacht voor fysiek en emotioneel welbevinden van de kleuter

De respondenten geven aan dat als er aandacht is voor het fysieke welbevinden van kleuters (zindelijkheidstraining, middagdutjes, aparte speelplaats voor de allerkleinsten ...) en als hun nieuwsgierigheid op diverse manieren geprikkeld wordt (uitstappen, didactisch materiaal, ...), dit bij ouders de brug naar kleuteronderwijs verkleint.

In Antwerpen zien we dat scholen die veel aandacht hebben voor het zorgaspect, het hoogst scoren op aanwezigheid⁵⁶.

Aandacht voor professionalisering van de kleuteronderwijzer

De **kleuteronderwijzer** is een spilfiguur in het verhogen van de aanwezigheid. Een **verbetering van de geïntegreerde lerarenopleiding en aandacht voor het profiel van instromende kleuteronderwijzers** is van belang volgens de gesprekpartners.

Aandacht voor ondersteuning van de kleuteronderwijzer

Een betere ondersteuning van de kleuteronderwijzer bijvoorbeeld door het voorzien van **mentoren voor beginnend kleuterpersoneel, gerichte nascholingen, een duo-job met de zorgleerkracht**, ... draagt bij tot hun professionalisering. Binnen de school dient volgens de gesprekpartners een **leergemeenschap** gecreëerd te worden waar op geregelde tijdstippen teamoverleg georganiseerd wordt en informatie en nascholingen gedeeld worden.

Een ander vooropgesteld aandachtspunt is dat leerkrachten voor specifieke kleuterexpertise een beroep moeten kunnen doen op de **PBD's**. De onderwijsinspectie

⁵⁶ Voor meer info contacteer Filip Janssens, projectmedewerker Kleuterparticipatie, tel + 32 3 338 36 94 | filip.janssens@stad.antwerpen.be

bevestigt de nood van scholen aan bijkomende inzichten en ondersteuning rond het werken met specifieke problematieken.

In de focusgroepen werd de tweedelijnssteuning die via het project 2KP⁵⁷ werd geboden op de klasvloer uitdrukkelijk genoemd als een voorbeeld van een zinvol project. Met 2KP werd geïnvesteerd in de begeleiding van kleuterleidsters, directeurs en kleuterteams die geconfronteerd worden met niet-Nederlandstalige en(taal)kansarme kleuters. Zij krijgen in grote mate te maken met problemen, eigen aan anderstaligheid en taalvaardigheid, kansarmoede en diversiteit.

Ondersteuning tot op de klasvloer wordt zowel door de scholen als de onderwijsinspectie als zeer nuttig ervaren.

Schoolorganisatie afstemmen op noden kleuters

Werken met kleinere klassen, andere vormen van klassamenstelling hanteren (bv. gemengde leeftijdsgroepen), **of het inzetten van meer ervaren leerkrachten in het instapjaar** kan de kleuterparticipatie bevorderen.

Samenwerking tussen scholen

Het is volgens de gesprekspartners wenselijk dat **scholen** onderling meer **samenwerken**. Dit kan tussen scholen in eenzelfde buurt/gemeente of tussen scholen in een scholengemeenschap. Er bestaan enkele goede praktijkvoorbeelden waarbij **informatie over nascholingen wordt uitgewisseld en gezamenlijke acties uitgewerkt worden en brugfiguren worden ingezet**. Een **coördinator kleuterparticipatie op niveau van een scholengemeenschap**, zoals binnen een focusgroep als voorbeeld werd aangehaald, kan hierbij ondersteuning bieden. De coördinator kleuterparticipatie is verantwoordelijk voor de opvolging van afwezigheden binnen één scholengemeenschap, organiseert mee acties en campagnes over scholen heen en verspreidt sensibiliserend materiaal⁵⁸.

⁵⁷ Het Samenwerkingsverband Netgebonden **PBD** (SNPB) ontving gedurende een aantal jaren een subsidie voor het project 2KP, om een structuur voor tweedelijnssteuning kleuterparticipatie uit te bouwen ter ondersteuning van de kleuterscholen die in LOP gebieden gelegen zijn en minstens 25 % GOK- leerlingen hebben. Er werd een ploeg pedagogisch begeleiders (2KP'ers) ingezet om in de kleuterscholen van het VSKO, het GO!, OKO en het OVSG gerichte ondersteuning te geven.

⁵⁸ Deze coördinator was tewerkgesteld in een zeer grote scholengemeenschap. De draagkracht van de meer voorkomende kleinere scholengemeenschappen is wellicht onvoldoende om een coördinator kleuterparticipatie aan te stellen. Het idee van een coördinator kleuterparticipatie op een hoger niveau dan de school, vb LOP, CLB, PBD blijft wel interessant.

De onderwijsinspectie bevestigt dat samenwerking tussen scholen met eenzelfde instroom van leerlingen vruchten afwerpt.

Betere en snellere ontsluiting van data

De gesprekpartners zijn vragende partij voor een **betere en snellere ontsluiting van data over afwezigheden, leerlingenkenmerken, etc.** , onder meer via schoolfeedback, zodat het intern beleid erop afgestemd kan worden.

Specifieke Brusselse hefboomen

In Brussel verloopt de **samenwerking met K&G optimaal**, aldus de respondenten. K&G gaat er bijvoorbeeld systematisch na of ouders al dan niet zonder hulp de aanmelding van de kleuters kunnen doen.

De specificiteit van de Brusselse context kan, volgens de gesprekpartners, binnen de **initiële lerarenopleiding en de nascholingen** meer en beter aan bod komen.

6. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

6.1 Inleiding

Het belang van kleuterparticipatie is zeer groot, zo blijkt telkens weer uit onderzoek. De participatiegraad in Vlaanderen en Brussel is, zeker in vergelijking met andere landen, erg hoog.

Dit onderzoek leert ons meer over het profiel van de groep kleuters die niet of onvoldoende participeren. Het is duidelijk dat deze kleuters niet onder één noemer te vatten zijn en er verschillende groepen kunnen onderscheiden worden, afhankelijk van de nationaliteit, thuistaal, SES ouders, woonplaats, enz.

Wat de niet-inschrijvingen betreft blijkt het probleem in omvang zeer beperkt te zijn: een relatief kleine groep is niet ingeschreven. Voor die kleine groep kan dat echter een groot probleem vormen, het niet participeren kan immers effecten hebben op de rest van hun leven. De niet-ingeschreven kleuters bevinden zich vooral in de grootstad Antwerpen, waar ook de meeste kleuters wonen.

Wat de onvoldoende aanwezigheid betreft is het probleem groter, ongeveer 10% van alle kleuters is onvoldoende aanwezig. Het probleem is, in vergelijking met de niet-inschrijvingen, minder geconcentreerd in de steden.

In dit hoofdstuk zijn de belangrijkste conclusies van het onderzoek gekoppeld aan aanbevelingen op korte en lange termijn zowel aan de overheid als aan de scholen.

Elke conclusie en aanbeveling is genummerd en er wordt telkens aangeduid welke aanbeveling met welke conclusie correspondeert.

6.2 Conclusies met betrekking tot inschrijvingen van kleuters

6.2.1 Verband tussen inschrijving en schoolloopbaan

De kans op achterstand in de verdere schoolloopbaan bij het niet-ingeschreven zijn, neemt met stijging van de leeftijd sterk toe; dit geldt zowel voor de Belgische kleuters, maar zeker ook voor de kleuters met een andere nationaliteit.

Voor de schoolloopbaan van kinderen heeft niet ingeschreven zijn op instapleeftijd een grotere negatieve impact dan onvoldoende aanwezig zijn, en dit ongeacht de nationaliteitsgroep (zie 3.7)

6.2.2 Analyses tonen aan dat het aantal niet-ingeschreven kleuters zowel absoluut als relatief zeer beperkt is in het Vlaamse Gewest.

De kwantitatieve analyse, op basis van de geboortecohorte 2006, toont aan dat er in het **Vlaams Gewest** een beperkt aantal kleuters niet inschrijven.

AgODi deed andere analyses naar de reden van niet-inschrijving (zie punt 3.2.) waaruit blijkt dat de groep nog beperkter is. AgODi veronderstelt dat in 2011-2012 1/3 (of 353) van de niet-ingeschreven driejarigen, 1/4 (of 203) van de niet-ingeschreven vierjarigen en 1/6 (of 110) van de niet-ingeschreven vijfjarigen wel kon ingeschreven worden als kleuter. De resterende 2/3 niet-ingeschreven driejarigen, 3/4 niet-ingeschreven vierjarigen en 5/6 niet-ingeschreven vijfjarigen konden volgens de analyse niet ingeschreven worden omdat ze op het moment dat ze leerplichtig werden verhuisd waren en niet meer in het Vlaams Gewest woonden of omdat ze huisonderwijs volgen of vrijstelling van leerplicht kregen. Zij bevonden zich als kleuter wellicht in dezelfde toestand.

De niet-ingeschreven vier- en vijfjarigen bevinden zich voornamelijk in Antwerpen (112 van de 313 4 en 5 jarigen) en in mindere mate in Gent. In Antwerpen behoort 1/4 van die kleuters wellicht tot de trekkende bevolking (op basis van adres).

Deze analyse verfijnt de vaststellingen uit de kwantitatieve analyse en toont aan dat het probleem van niet- inschrijvingen beperkter is dan uit de kwantitatieve analyse blijkt. Voor die beperkte groep is de niet-inschrijving echter zorgwekkend.

77

6.2.3. Over sommige kleuters hebben we geen informatie.

Omdat ze niet traceerbaar zijn

Kleuters die niet zijn ingeschreven worden snel opgevolgd door AgODi. Het agentschap maakt, na vergelijking van het rijksregister met de inschrijvingen (zie 4.1.1.), lijsten op van de driejarige kleuters die wonen in het Vlaams Gewest maar nergens zijn ingeschreven en geeft die door aan K&G. Op basis van deze lijsten tracht K&G de ouders te bereiken (zie 4.1.2.). Het LOP onderneemt actie naar de vier- en vijfjarige niet-ingeschreven kleuters. Zowel K&G als de LOP's stellen vast dat ze ongeveer 1/3 van die groep niet bereiken (of m.a.w. het contact vruchteloos bleef omwille van 'niet thuis', omdat ze verhuisd zijn, omdat het verblijfsadres onbekend is.) met hun acties en dat ze over 1/3 van de niet-ingeschreven kleuters dus ook geen informatie verkrijgen over de reden van niet-inschrijving.

Omdat ze geen rijksregisternummer hebben

Kinderen zonder wettig verblijfstatuut in ons land hebben geen rijksregisternummer⁵⁹.

Zij kunnen wel ingeschreven worden in scholen maar komen niet voor in het rijksregister, waardoor niet gecontroleerd kan worden of zij zijn ingeschreven. Men gaat ervan uit dat de meeste kinderen zonder wettig verblijf in de grootsteden Brussel, Gent en Antwerpen verblijven (zie 4.1.1).

Omdat we te weinig weten over de niet-ingeschreven kleuters in het BHG

Er gebeurt geen vergelijking tussen het rijksregisternummer van kleuters die in het BHG wonen en de inschrijvingen in scholen (op basis waarvan AgODi nominatieve lijsten van niet-ingeschreven kleuters maakt in het Vlaams Gewest). We hebben m.a.w. geen zicht op het aantal niet-ingeschreven kleuters dat in het BHG woont.

Het protocol maakt deze vergelijking mogelijk maar AgODi maakt die vergelijking niet omdat het ervan uitgaat dat deze oefening een zodanige foutenmarge zou opleveren waardoor de gegevens niet bruikbaar zouden zijn (zie 4.1.1).

6.2.4. Kinderen van ouders met bepaalde socio-economische kenmerken zijn minder vaak ingeschreven

Het probleem van niet-ingeschreven zijn, hangt samen met **specifieke kenmerken** van de ouders. Binnen de groep van kleuters die aantikken op drie van de vier leerlingenkenmerken n.l. **buurt, thuistaal niet Nederlands en opleiding moeder** is het % niet-ingeschreven kleuters beduidend hoger dan binnen de andere groepen.

Deze groep zorgt dikwijls thuis voor de kinderen en zijn niet geneigd hun kinderen vroeg in het kleuteronderwijs te laten instromen.

De kwantitatieve analyse toont aan dat **hoe meer** leerlingenkenmerken⁶⁰ een leerling heeft, **hoe later** deze wordt ingeschreven. Op deze manier worden achterstandskenmerken die zich al geaccumuleerd hebben, wellicht nog verder versterkt (zie 3.2.).

⁵⁹ Kinderen die in het Vreemdelingen- of Wachtregister zijn ingeschreven, krijgen een rijksregisternummer

⁶⁰ Hoogst behaalde opleidingsniveau van de moeder, het ontvangen van een schooltoelage, thuistaal niet Nederlands, buurt waar men woont

6.2.5. Het moment van inschrijven verschilt ook naargelang de nationaliteit van de leerling.

Op vijfjarige leeftijd is dat verschil in **nationaliteit** nagenoeg weggewerkt maar bij de leeftijdsgroepen ervoor zien we aanzienlijke verschillen voor de leerlingen met een andere nationaliteit.

Voornameijk het aantal niet-ingeschreven kleuters vanuit de MOE-landen (zowel Bulgarije en Roemenië als andere MOE-landen) blijkt te stijgen (zie 3.2.).

6.2.6. De Rom

Uit de kwantitatieve analyse konden we geen informatie halen over de inschrijvingen van deze groep. Uit de startnota onderwijs aan ROM van het Kruispunt Migratie-Integratie en een HIVA rapport (zie 3.8.) weten we dat deze kleuters amper deel nemen aan het kleuteronderwijs en als ze deel nemen is de instapleeftijd hoog.

6.2.7. Sommige ouders zijn niet vertrouwd met het concept kleuteronderwijs

Uit gesprekken met experts en deelnemers aan de focusgroepen blijkt dat niet inschrijven bij een aantal eerstgeborene anderstaligen en nieuwkomers te maken heeft met het feit dat ze **niet vertrouwd zijn met het concept kleuterschool**. Kleuteronderwijs vanaf zeer jonge leeftijd komt immers maar op een beperkt aantal plaatsen voor in de wereld (zie 5.2.1.).

6.2.8. Ouders van instappers zitten met heel wat zorgvragen

Uit de focusgroepen blijkt dat ouders van instappers vaak een aantal bekommernissen en behoefte aan informatie hebben over zorg en omkadering (vb. zal mijn kind op tijd naar toilet kunnen gaan, zal het 's middags voldoende eten, zal het kunnen slapen over de middag, ...).

Deze zorgvragen hebben alle ouders maar bij ouders die ons kleuteronderwijs niet kennen, een andere taal spreken of er slechte ervaringen mee hebben, kunnen dit echte drempels vormen. Voor kinderen die nooit in de kinderopvang hebben gezeten zijn de uitdagingen het grootst, de overgang van thuis naar de kleuterklas is enorm. Maar ook voor kinderen die wel gebruik maakten van de kinderopvang blijft het een grote stap (zie 5.2.1.).

6.2.9. De inschrijfmodaliteiten vormen voor bepaalde ouders een drempel

Uit de focusgroepen blijkt dat zowel het **online inschrijven** als **het moment van inschrijven** moeilijk te begrijpen zijn voor sommige ouders. Zo missen sommige ouders de communicatie over het inschrijven omdat hun kind nog erg jong is (kinderen die op het einde van het jaar geboren worden moeten soms al voor ze 1 jaar zijn ingeschreven worden) en zij nog niet met school bezig zijn.

Niet alle ouders slagen erin aan te melden tijdens de korte afgebakende periodes waarin dat kan. Zij begrijpen niet altijd dat een vroege aanmelding noodzakelijk is om later een plaats te bemachtigen in een school in de buurt (zie 5.2.1.).

6.2.10. Het capaciteitsgebrek zorgt er voor dat sommige kleuters in hun buurt geen school vinden

In combinatie met de vaststelling dat het aanmeldingssysteem voor een aantal ouders een drempel vormt, riskeert het capaciteitstekort de allermindersten het eerst te treffen (zie 5.2.1.). Het capaciteitstekort is het grootst in Brussel (zie 3.7).

6.2.11. Het gebrek aan een op de kleuter afgestemde schoolinfrastructuur op sommige plaatsen

Schoolinfrastructuur die op sommige plaatsen te weinig afgestemd is om kleuters, heeft een negatief effect op de beslissing van sommige ouders om hun kind aan kleuteronderwijs te laten deelnemen. Ouders willen dat hun kleuter in een gezellige, uitdagende, veilige omgeving naar school gaat. Ouders van instappers hebben vaak extra bezorgdheden, zo willen zij bijvoorbeeld dat er op school een plek is waar hun instapper kan slapen als die daar nog nood aan heeft of een plek waar hun kleuter veilig kan spelen tijdens de speeltijd (zie 5.2.1.).

6.3 Conclusies met betrekking tot aanwezigheden van kleuters

6.3.1. Verband tussen aanwezigheid en schoolloopbaan

Het kwantitatief onderzoek toont aan dat aanwezigheid belangrijk is.

De kans op achterstand in de verdere schoolloopbaan, neemt met stijging van de leeftijd sterk toe als de kleuter onvoldoende aanwezig is. Dit geldt voor de Belgische kleuters,

maar zeker ook voor de kleuters met een andere nationaliteit. Voor de oudere leeftijdsgroepen wordt afwezigheid een steeds sterkere voorspeller van achterstand.

Leerlingenkenmerken blijken een veel betere voorspeller van schoolse vertraging dan nationaliteit, zoals het literatuuronderzoek ook al aantoonde. Het effect van de kenmerken die een leerling bezit blijft immers bestaan. Het nationaliteitseffect verdwijnt voor de groep van EU en niet-EU kleuters na controle voor het kleutertraject. Vooral **kleuters van een moeder met een laag opleidingsniveau wiens thuistaal niet het Nederlands is**, blijken van aanwezigheid minder effect te ondervinden dan kleuters die deze kenmerken niet bezitten. Verder blijken de leerlingenkenmerken een iets krachtiger voorspeller voor schoolse vertraging dan het afgelegde kleutertraject. Maar beiden zijn ze veruit de beste voorspellers voor schoolse vertraging dan het kleutertraject (zie 3.7.).

6.3.2. Ruim 1/5 van de onvoldoende aanwezige kleuters heeft een vreemde nationaliteit

Voornameijk de onvoldoende aanwezige kleuters vanuit de MOE-landen stijgen in absolute termen. In relatieve termen scoren kleuters met Indische nationaliteit, de ex- Joegoslaven en de MOE-onderdanen slecht.

De kleuters met vreemde nationaliteit zijn in alle leeftijdsgroepen minder aanwezig dan de Belgische kleuters. Zo is 2% van de Belgen onvoldoende aanwezig op vijf jaar t.o.v. 8.4% van de niet Belgen-EU en 10% van de niet Belgen-niet EU. Op twee-, drie- en vierjarige leeftijd zijn de verschillen nog groter (zie 3.3.).

81

6.3.3. Lage SES

Kleuters met kenmerken **thuistaal niet Nederlands en laag opleidingsniveau van de moeder zijn meer afwezig**. Bij ouders met lage SES hebben andere problemen en zorgen vaak invloed op de aanwezigheid van hun kinderen (zie 3.3.).

6.3.4. Grootstad

Het aandeel onvoldoende aanwezige kleuters blijkt voornamelijk in de **grootstad te stijgen**. **De onvoldoende aanwezige kleuters zijn meer gespreid over het Vlaams en BHG** dan de niet-ingeschreven kleuters (zie 3.3.).

6.3.5. Scholen in het BHG met een hoge OKI-index

Deze scholen doen het opvallend goed qua aanwezigheid. Uit de focusgroep Brussel blijkt dat de keuze voor het Nederlandstalig onderwijs in Brussel veelal een bewuste keuze is die verband houdt met haar goede reputatie en het feit dat

kennis van het Nederlands een beter perspectief biedt op de arbeidsmarkt. Ook het feit dat het onderwijs in Brussel al langer en meer ervaring heeft met leerlingen met een laag SES-profiel kan hun hogere aanwezigheidscijfers verklaren (zie 3.6. en 5.2.1.).

6.3.6. Anderstalige niet-Belgen

Anderstalige Belgen zijn vaak niet vertrouwd met het concept kleuteronderwijs en schatten het belang van aanwezigheid verkeerd in, zo blijkt uit de focusgroepen (zie 5.2.1.).

6.3.7. Belgen met een migratieachtergrond en niet-Belgen

Belgen met een migratieachtergrond en niet-Belgen zijn volgens de focusgroepen ook vaker afwezig in het kader van bezoeken aan hun thuisland (zie 5.2.1.).

6.3.8. Hoogopgeleide ouders

Een aantal hoogopgeleide ouders houden hun kinderen bewust thuis op bepaalde dagen, (vb. woensdag, vrijdag) om zelf met hun kinderen tijd te kunnen doorbrengen (zie 5.2.1.).

6.3.9. ROM

De ROM verblijven al dan niet tijdelijk op woonwagenterreinen en trekken rond. Als de kleuters al ingeschreven zijn, is hun aanwezigheid zeer laag (zie 3.8.).

6.3.10. De overgang van opvang of thuis naar de kleuterschool

De overgang van opvang of thuis naar de kleuterschool is vaak abrupt voor ouders en kinderen en betekent een **accentbreuk** tussen de nadruk op het zorgaspect in de opvang of thuis en de nadruk op het pedagogisch aspect (leren) in de kleuterschool. Tussen de kleuterschool en opvanginstantie gebeurt er zelden een kwaliteitsvolle overdracht van informatie over het kind, noch samenwerking of kennisuitwisseling (zie 4.1.7. en 5.2.1.).

6.3.11 Het capaciteitsgebrek

Door de capaciteitsdruk geraken kleuters vaak niet ingeschreven in de school die bij de ouders de voorkeur geniet. Dit heeft als gevolg dat ouders hun kinderen niet altijd aanwezig laten zijn omdat ze een school kregen toegewezen die niet hun eerste keuze was of omdat de school ver van hun woonplaats ligt.

Sommige schooldirecties besteden niet altijd voldoende aandacht aan onvoldoende aanwezigheid omwille van (de combinatie van) een aantal redenen zoals andere capaciteitsgebrek, grootstedelijke problemen en overbevraagd zijn (zie 4.1.4. en 5.2.1.).

6.3.12. (Startende) kleuteronderwijzer

Beginnende leerkrachten zijn vaak onvoldoende vertrouwd met de leefwereld van kansarme kleuters en hebben vaak onvoldoende tools om met anderstalige ouders te communiceren. Het profiel van de kleuteronderwijzer is nog overwegend dat van een blanke, vrouwelijke middenklasser (zie 5.2.1.).

6.3.13. De opdracht van het CLB om de aanwezigheid van kinderen uit kwetsbare gezinnen te verhogen

Het CLB kan vandaag niet altijd en overal haar opdracht waarmaken (zie 4.2.6). De invulling van de opdracht verschilt van school tot school of gebeurt niet.

6.3.14. De Vlaamse overheid heeft onvoldoende zicht op de zorgmiddelen die scholen en scholengemeenschappen inzetten voor kleuterparticipatie

De scholengemeenschappen moeten niet doorgeven of zij een aanspreekpunt kleuterparticipatie hebben. Het beleid van de scholengemeenschappen wordt niet doorgelicht. De onderwijsinspectie heeft een instrument om het zorg- en GOK-beleid van een school in zijn geheel te beoordelen (waarvan kleuterparticipatie een onderdeel is) maar dat is slechts een aspect van de doorlichting en krijgt niet altijd en overal de nodige aandacht (zie 4.2.3 en 4.2.4.).

6.4. Aanbevelingen m.b.t. inschrijvingen

6.4.1 Aanbevelingen aan de Vlaamse overheid

1. Blijven inzetten op gericht informeren, sensibiliseren, toeleiden en ondersteunen van ouders uit kwetsbare groepen.

-Om de inschrijvingen te verhogen door ouders toe te leiden naar en te informeren over kleuteronderwijs, blijkt samenwerking met lokale partners, zeer effectief. K&G en de LOP's spelen een belangrijke rol bij het toeleiden van kleuters. Via hun acties slagen zij er in een groot deel van de kleuters toe te leiden. AgODi en K&G werken voortdurend aan een verfijning van de procedures en acties en spelen zo in op nieuwe noden. (zie 4.1.1 en 4.1.2)

Aanbeveling (6.2.4., 6.2.5., 6.2.7., 6.2.8., 6.2.9.): Het lopende verbetertraject, het structureel overleg en de acties behouden. Binnen het geheel zoeken naar voldoende afstemming tussen de preventieve/proactieve acties en het opvolgen van de niet ingeschreven kinderen.

Onderzoeken of de bestanden die met elkaar worden gekruist (rijksregister en inschrijvingen) op het meest optimale moment gebeuren en nagaan of er nog fouten (ruis) kunnen worden uitgehaald

-Sinds begin 2016 worden anderstalige kleuters met het statuut van erkende vluchteling, door het Agentschap voor Integratie en Inburgering toegeleid naar het onderwijs. In de toekomst zal het agentschap de kleuters die niet worden ingeschreven in het onderwijs na een toeleidingstraject registreren.

(zie 4.1.6.).

Aanbeveling (6.2.5., 6.2.7., 6.2.9.): Bij de huidige implementering van deze maatregel erop toezien dat het agentschap en de LOP's duidelijke samenwerkingsafspraken maken zodat er geen kleuters tussen de mazen van het net kunnen vallen. De resultaten van deze actie verder opvolgen en de uitwisseling van gegevens tussen het Agentschap voor Integratie en Inburgering en Onderwijs realiseren in functie van opvolging, evaluatie en monitoring.

-De overheid beschikt over weinig gegevens m.b.t. de groep kleuters zonder wettig verblijf, ze zijn immers niet geregistreerd. We weten wel dat deze kleuters voornamelijk in de grootsteden verblijven.

Aanbeveling (6.2.3.): laagdrempelige samenlevingsopbouwprojecten (zie voor een aantal voorbeelden 4.3) trachten ook die groep toe te leiden naar onderwijs. We willen onderzoeken in hoeverre deze projecten deze doelgroep vandaag bereiken, of zij extra acties kunnen opzetten en of we andere partners moeten betrekken.

2. Volledige data rond inschrijvingen in BHG

-Vandaag gebeurt er in het BHG geen vergelijking tussen het rijksregisternummer en inschrijvingen in scholen (op basis waarvan AgODi nominatieve lijsten van niet-ingeschreven kleuters maakt in het Vlaams Gewest). Het samenwerkingsprotocol betreffende de gegevensuitwisseling tussen de Vlaamse en Franse gemeenschap maakt dit nochtans mogelijk.

Aanbeveling (6.2.3.) : de vergelijking tussen rijksregisternummer en ingeschreven kleuters in het BHG minstens één keer uitvoeren zodat kan worden nagegaan of deze gegevens bruikbaar zijn en of ze een beter zicht verschaffen op het aantal niet-ingeschreven kleuters in het BHG.

-Tijdens het schooljaar 2015-2016 kreeg het LOP de toelating om eenmalig mee te werken aan de uitwisseling (op 1 oktober) tussen de Franse en Vlaamse Gemeenschap van de niet-leerplichtige leerlingen in het BHG die zijn ingeschreven. De bedoeling van die actie was om zo zicht te krijgen op aangemelde leerlingen die nergens een plaats vonden (zie 3.6).

Aanbeveling: AGODi gaat na in hoeverre de gegevensuitwisseling ook in de toekomst de goedkeuring van de Vlaamse Toezicht Commissie kan wegdragen.

Zoals het LOP Basisonderwijs Brussel voorstelt de gegevensuitwisseling niet alleen in oktober, maar ook eind juni laten plaatsvinden om ook een zicht te krijgen op de groep waar het capaciteitstekort het grootst is, nl. de instappers. Op het moment van de gegevensuitwisseling (oktober) moet de grootste groep leerlingen immers nog instappen.

3. De capaciteit in de grootsteden uitbreiden en monitor ruim bekend maken

Ondanks de geïnvesteerde middelen (zie 4.1.4.) blijft er een capaciteitstekort bestaan.

Aanbeveling (6.2.10. en 6.3.11.): Budgettaire middelen voorzien om het capaciteitstekort verder aan te pakken.

Scholen geven aan geïnteresseerd te zijn in cijfers over de capaciteitsprognose voor hun regio (zie 5.2.1.). Met die gegevens willen zij kunnen inspelen op verwachte tekorten, bijvoorbeeld door extra ruimtes in te richten als klassen, extra ruimtes in te richten als slaappleaats voor de instappertjes, uit te kijken naar extra personeel etc.

Aanbeveling: de capaciteitsmonitor ruimer bekendmaken bij basisscholen waar er capaciteitsdruk wordt voorspeld.

4. Crèches integreren in scholenbouw zodat een geleidelijke instap tussen 2,5 en 3 jaar praktisch haalbaar is

Op sommige plaatsen waar de crèches en de kleuterschool dicht bij elkaar liggen, stappen kleuters vandaag al geleidelijk in de kleuterschool. Een geleidelijke instap kan gerealiseerd worden door bijvoorbeeld de voor- en naschoolse opvang en het middagmaal in de crèche te laten doorgaan, door de kleuters nog te laten slapen in de crèche, door de kleuters halve dagen naar school en halve dagen naar de crèche te laten gaan.

Het masterplan scholenbouw zet in op de realisatie van multifunctionele bouwprojecten. Ook multifunctionele bouw waarin crèche en school samen in één accommodatie zijn ondergebracht behoort hiertoe. We zorgen ervoor dat scholen een gedeeld bouwheerschap kunnen aangaan met de inrichters van crèches en dat het gezamenlijk bouwproces vlot kan verlopen.

Aanbeveling (6.2.8. en 6.3.10.): in multifunctionele scholen met crèches een vlotte en warme overgang van opvang naar onderwijs realiseren door een geleidelijke instap tussen 2,5 en 3 jaar.

5. Specifieke actie naar ROM

De problematische onderwijsdeelname van ROM-kinderen vormde de voorbije twee jaar het uitgangspunt voor denkoefeningen binnen het departement Onderwijs en binnen de werkgroep ROM & Onderwijs van het Agentschap Inburgering en Integratie.

Deze oefeningen vragen nog zeer fundamentele toetsingen aan het regelgevende en budgettaire kader.

Kleuteronderwijs op woonwagenterreinen

De werkgroep ROM & Onderwijs van het Agentschap Inburgering en Integratie lanceerde het idee om op de residentiële woonwagenterreinen een aanbod kleuteronderwijs te organiseren. Uitgangspunt is dat de achterstand die leerlingen hebben opgebouwd op het moment van instap in het lager onderwijs, zodanig groot is, dat de eerste onderwijservaring zelden een succeservaring is. Dit leidt tot verhoogde afwezigheid en wantrouwen, en dus weer tot meer achterstand. Bij een aanbod kleuteronderwijs op het terrein worden volgende doelstellingen vooropgesteld:

- ouders ervaren van zeer dichtbij, in een niet bedreigende omgeving, wat onderwijs kan betekenen voor de ontwikkeling van hun kinderen;
- kinderen ontwikkelen doorheen een stimulerende dagbesteding interesse in onderwijs, en worden zelf vragende partij om naar school te gaan;

- kinderen starten beter voorbereid in het lager onderwijs, met minder afwezigheden en doorverwijzingen naar het buitengewoon onderwijs tot gevolg.

Na overleg met de drie woonwagenterreinen (Mortsel, Wilrijk, Leuven) is Leuven het meest geschikt voor een proefproject.

Aanbeveling (6.2.6 en 6.3.9.) deze piste verder uitwerken in samenwerking met de werkgroep ROM & Onderwijs en de stad Leuven.

Een (kleuter)onderwijsaanbod op doortrekkersterreinen

In tegenstelling tot leerlingen op woonwagenterreinen is het voor leerlingen die zeer korte periodes op doortrekkersterreinen verblijven nauwelijks realiseerbaar om les te volgen in bestaande scholen. Dit zou telkens opnieuw een inschrijving en uitschrijving vragen, en is in regio's met capaciteitsdruk (bv Gent) niet haalbaar. Daarom is een onderwijsaanbod (ook voor leerplichtigen) hier mogelijk wenselijker dan op de woonwagenterreinen, waar het permanent verblijf inschrijving in omliggende scholen wel mogelijk maakt.

Met een structureel onderwijsaanbod op de doortrekkersterreinen zou tegemoet gekomen worden aan de kritiek dat na de erkenning van woonwagenbewoning als woonvorm onvoldoende initiatieven werden genomen om via flankerende maatregelen ook echt te komen tot een evenwaardige en volwaardige woonvorm.

Het aantal erkende doortrekkersterreinen is beperkt (5 in Vlaanderen).

Indien op deze vijf terreinen (en op eventuele toekomstige terreinen) een onderwijsaanbod gegarandeerd zou worden, zou het recht op onderwijs voor deze leerlingen alvast veel toegankelijker zijn. Bovendien laten de huidige digitale mogelijkheden toe het leerproces van de leerlingen op doortrekkersterreinen op te volgen.

De realisatie van een onderwijsaanbod op doortrekkersterreinen stuit echter nog op zeer fundamentele vragen rond het regelgevend en budgettair kader. Daarom is het alleszins noodzakelijk om eerst een goed zicht te krijgen op het aantal rondtrekkende kleuters en waar zij verblijven.

Aanbeveling (6.2.6. en 6.3.9.): in samenwerking met het agentschap Integratie en Inburgering en Samenlevingsopbouw een permanent monitoringsysteem uitwerken zodat een eventueel aanbod daarop kan worden afgestemd. De vorm van het aanbod (rijdende kleuterschool, vervoer naar scholen in de omgeving...) kan op basis van deze gegevens verder worden uitgewerkt

6. Samenwerking met de Huizen van het Kind

Sinds de start van het decreet houdende de organisatie van preventieve gezinsondersteuning (1 april 2014) zit de opstart van de Huizen van het Kind in Vlaanderen en Brussel in een stroomversnelling. Een Huis van het Kind is een lokaal samenwerkingsverband dat als doel heeft om aanbod en maatregelen ter ondersteuning van gezinnen meer coherent en beter te ontsluiten, opdat meer gezinnen beter ondersteund worden. Dit biedt de kans om de samenwerking tussen Onderwijs en Welzijn te versterken. Sinds de start van het decreet zijn er 126 samenwerkingsverbanden erkend als Huis van het Kind. Hierdoor is er in 180 van de 308 gemeenten in Vlaanderen en Brussel een initiatief tot Huis van het Kind. Het is de ambitie van minister Vandeurzen om tegen het einde van de legislatuur in iedere gemeente een initiatief te hebben, zodat er een gebiedsdekkend aanbod is voor gezinnen in Vlaanderen en Brussel.

Aanbeveling (6.2.4., 6.2.5., 6.2.7. en 6.2.9.): de Huizen van het Kind stimuleren om het thema 'toe leiden van kleuters naar het onderwijs' en het thema 'transitie, overgang van thuis, kinderopvang naar kleuterschool' op te nemen, zodat deze problematiek bekend wordt bij alle betrokken partners en zij kunnen meehelpen toe te leiden.. Door het verspreiden van goede praktijkvoorbeelden kan K&G dit proces ondersteunen.

AgODi stimuleert de LOP's informatie over kleuterparticipatie uit te wisselen met de Huizen van het Kind en samen te werken

7. Informatie in verschillende talen ter beschikking stellen aan verschillende partners die kleuters toeleiden naar onderwijs

Scholen en partners die meehelpen bij het toeleiden van kleuters naar onderwijs (K&G, samenlevingsopbouw, agentschap voor integratie en inburgering,..) maken veelvuldig gebruik van het Starterspakket Kleuteronderwijs, dat via onderwijs.vlaanderen.be wordt aangeboden en dat ouders wil voorbereiden op de instap in het kleuteronderwijs. 10 vragen en antwoorden uit dat pakket worden in 9 verschillende talen ter beschikking gesteld (zie 4.2.7.).

Aanbeveling (6.2.4., 6.2.7. en 6.2.9): het pakket updaten en blijvend aanbieden. Niet enkel 10 vragen en antwoorden in verschillende talen aanbieden maar het volledige starterspakket. Daarnaast bekijken of het aanbod in verschillende talen nog voldoet aan de talen die de ouders van anderstalig kleuters die vandaag instromen, spreken. Het pakket onder de aandacht brengen van de Huizen van het Kind.

6.4.2. Aanbevelingen aan lokale partners

1. Extra acties in Antwerpen (zijn reeds gepland)

In Antwerpen, waar de grootste groep niet ingeschreven kleuters woont, heeft het LOP de toeleiding van niet ingeschreven vier en vijfjarigen opnieuw (sinds het schooljaar 15-16) op de agenda gezet. Voor het eerst sinds lang wil een ruim netwerk (LOP, Atlas I&I, CLB, K&G en het netwerk Kinderarmoede) zich hiervoor engageren. De bedoeling is om enerzijds structurele acties te ondernemen naar de niet-ingeschreven kinderen, maar anderzijds ook preventief werken. Volgens cijfers van LOP Antwerpen BaO zijn er immers jaarlijks ongeveer 1400 kinderen van het jongste geboortjaar die géén aanmelding doen voor het komende schooljaar.

De **stad**, meer bepaald de cel inburgering en de dienst samenlevingsopbouw leiden hun respectievelijke doelgroepen toe naar het kleuteronderwijs in nauwe samenwerking met de Huizen van het Kind.

Ook het **OCMW** heeft een aantal projecten waarin het toeleiden van kleuters een plaats krijgt en stuurt voortaan een vertegenwoordiger met een duidelijk mandaat (een afdelingshoofd) naar de vergaderingen van het LOP.

Ook **K&G** ziet meer mogelijkheden in een samenwerking en gedeelde aanpak voor de 3, 4 en 5-jarigen. Gezien ook heel wat broers/zussen is het zinvol te werken op gezinsniveau, en te bekijken hoe elk vanuit zijn opdracht kan bijdragen. K&G blijft zich engageren voor de 3-jarigen.

Een specifieke groep niet ingeschreven kleuters in Antwerpen zijn de ROM. Het verdient aanbeveling te onderzoeken of deze kleuters gevat kunnen worden door de aanbevolen acties voor de ROM. Het feit dat zij gedomicilieerd zijn in Antwerpen betekent immers niet dat zij daar ook effectief verblijven (zie 3.2.).

Aanbeveling: (6.2.2. en 6.2.6.): vanuit AgODi de evolutie van de niet ingeschreven kleuters in Antwerpen van nabij opvolgen en evalueren of de geplande nieuwe acties vruchten afwerpen.

2. De Huizen van het Kind en LOP deskundigen

Aanbeveling (6.2.4., 6.2.5., 6.2.7., 6.2.8. en 6.2.9.) :

Binnen de lokale netwerken van de Huizen van het Kind wordt het thema toeleiden van kleuters naar het onderwijs en transitie opgenomen.

De LOP-deskundigen en Kind en Gezin (als partner binnen het huis) wisselen ervaringen en informatie uit. Wij bevelen hen aan die informatie over kleuterparticipatie te delen en uit te wisselen binnen het netwerk van de Huizen van het Kind.

6.4.3. Aanbevelingen aan scholen

De schoolinfrastructuur en inrichting aanpassen aan de noden van kleuters

In toekomstige schoolbouwprojecten en renovatieprojecten moet er aandacht zijn voor de noden van de kleuters aan een uitdagende, stimulerende en veilige schoolomgeving.

Aanbeveling (6.2.11.): scholen denken na en onderzoeken de mogelijkheden voor het inrichten van slaapklasjes , het voorzien van aparte speelplaatsen of het organiseren van aparte speeltijden voor kleuters en lagere schoolkinderen.

6.5. Aanbevelingen m.b.t. aanwezigheden

6.5.1. Aanbevelingen aan de Vlaamse overheid

1. Leerkrachten beter leren omgaan met een divers publiek dat te weinig aanwezig is via volgende maatregelen:

Meer aandacht in de lerarenopleiding voor kansarmoede

Het project 'Kleine kinderen, Grote kansen' komt tegemoet aan de in dit onderzoek vastgestelde nood om in de lerarenopleiding meer aandacht te hebben voor kansarmoede. Het project, dat ondersteund, opgevolgd en begeleid wordt door de Vlaamse overheid, wil in het kleuteronderwijs de professionaliteit in het omgaan met kinder- en kansarmoede versterken. Het kadert in het gelijknamig actieprogramma van de Koning Boudewijnstichting. Via een samenwerking tussen alle lerarenopleidingen kleuteronderwijs, de PBD, het Steunpunt Diversiteit en Leren van de UGent, de Koning Boudewijnstichting, de minister en het departement Onderwijs en Vorming wil het project komen tot een lerend netwerk rond kinderarmoede, kansarmoede en diversiteit in het kleuteronderwijs in Vlaanderen. Daarnaast wil het project curriculumwijzigingen teweeg brengen en concreet tastbare materialen en methodes voor het vormgeven van krachtige leeromgevingen in de betrokken lerarenopleidingen ontwerpen en uitwerken. Deze materialen en methodes zullen ook ingezet worden ten behoeve van startende leraren.

Aanbeveling (6.3.1, 6.3.2., 6.3.3., 6.3.6. en 6.3.12.): Voorliggend rapport bezorgen aan de lerende netwerken.

De geplande evaluatie (2018) om na te gaan of dit project bijdraagt aan de verbetering van de lerarenopleiding met een focus op de competenties rond kinderarmoede, uitvoeren.

Professionaliseringsbeleid op school

Het professionaliseringsbeleid is een item dat uitdrukkelijk aan bod komt in het loopbaandebat dat momenteel met de sociale partners wordt gevoerd.

Aanbeveling (6.3.12.en 5.2.2.): in het lopende loopbaandebat aandacht hebben voor het belang van professionalisering van teams en samenwerking tussen kleuteronderwijzers, zodat ze zowel samen taken kunnen opnemen (twee paar ogen), maar ook samen kunnen leren, uitwisselen en kritisch nadenken. Ook het ondersteunend personeel in de kleuterschool, zoals zorgcoördinatoren, ambulante leerkrachten en kinderverzorgsters dienen hierbij betrokken te worden.

Aanbeveling: scholen en leerkrachten professionaliseren voor het werken aan een geïntegreerde aanpak in de meertalige klaspraktijk. Dat kan door alternatieve onderwijsaanpakken te stimuleren door nascholingen aan te bieden rond het thema

meertaligheid aan leerkrachten en lerarenopleiders enerzijds, en leerkrachten de ruimte te geven en te ondersteunen in het experimenteren met dit meertalig leren anderzijds.

De ondersteuning van de startende leerkracht

Er is momenteel geen regelgeving rond de ondersteuning van de startende leerkracht. Het behoort tot de bevoegdheid van de school om hier al dan niet initiatieven rond te ontwikkelen.

De ondersteuning van de startende leerkracht is een item dat uitdrukkelijk aan bod komt in het loopbaandebat dat momenteel met de sociale partners wordt gevoerd.

Aanbeveling (conclusie 6.3.12 en 5.2.2.): in het lopend loopbaandebat rekening houden met de behoefte bij scholen aan ondersteuning van de startende leerkracht.

De instroom van de lerarenopleiding

Via een oriënteringsinstrument op het einde van het secundair onderwijs en een niet-bindende instaptoets voor de geïntegreerde lerarenopleidingen (zowel kleuter, lager als secundair onderwijs) bij het begin van het hoger onderwijs, zouden instromers een beter zicht moeten krijgen op een aantal verwachte competenties.

De minister heeft aan de VLUHR⁶¹ de opdracht gegeven een oriënteringsinstrument te ontwikkelen op basis van bestaande instrumenten die door verschillende universiteiten en hogescholen werden gemaakt. In mei 2016 werd de testversie gelanceerd als Columbus, het nieuwe exploratie-instrument dat leerlingen van de 3de graad secundair onderwijs inzicht zal geven in hun eigen studiekeuzeproces door het in kaart brengen van hun interesses, vaardigheden, capaciteiten. Het instrument zal de komende jaren verder worden uitgetest en verfijnd. Binnen de VLOR waakt het overlegplatform 'Studiekeuze SOHO' over het inbedden van het instrument binnen het SO.

Daarnaast heeft de minister aan de VLHORA⁶² gevraagd om een niet-bindende verplichte instaptoets te ontwikkelen, voor de geïntegreerde lerarenopleidingen, zowel voor kleuter, lager als secundair onderwijs. Deze proef zal voor het kleuteronderwijs bestaan uit een onderdeel Nederlands en de LEMO-test die staat voor leercompetenties en motivatiekenmerken.

Aanbeveling (6.3.12.) evalueren of deze instrumenten bijdragen aan een betere instroom. In het regeerakkoord wordt een evaluatie van de niet-bindende instaptoets drie jaar na de start van de proef in het vooruitzicht gesteld.

⁶¹ Vlaamse Universiteiten en Hogescholenraad

⁶² Vlaamse Hogescholen Raad

Aanbeveling (6.3.2., 6.3.3., 6.3.6., 6.3.7., 6.3.12.): meer diverse instroom in de kleuteropleiding stimuleren zodat de populatie van de leerkrachten kleuteronderwijs beter correspondeert met de superdiverse kleuterpopulatie.

2. Maatregelen om een warmere overgang van opvang naar onderwijs te bewerkstelligen.

Aanbeveling (6.3.10.): streven naar een meer geïntegreerde benadering van opvang en kleuteronderwijs en professionele continuïteit door een betere professionele samenwerking tussen kleuteronderwijs en kinderopvang mogelijk te maken en te stimuleren inzake

- omgaan met ouders en tegemoet komen aan hun zorgnoden;
- het delen van infrastructuur;
- overdracht van informatie over de kinderen;
- uitwisselen van kennis.

Aanbeveling (6.3.10.): een geleidelijke instap in de kleuterschool tussen 2,5 en 3 jaar promoten voor alle kinderen, rekening houdend met de verschillende startsituaties van de kinderen (zie ook aanbeveling 4 onder 6.4.1.)

Aanbeveling (6.3.10.): de beleidsaanbevelingen die nog in 2016 door de ambtelijke werkgroep transitie (zie 4.1.7.) zullen worden geformuleerd, uitvoeren.

93

Aanbeveling (6.3.10.): De praktijk- en beleidsaanbevelingen die onderzoekers over transitie (zie 2.2) in 2017 zullen formuleren, meenemen om bestaande acties te verfijnen en/of nieuwe acties te initiëren

3. Duidelijke omschrijving van taak CLB in functie van kleuteraanwezigheid.

Met de hervorming 'leerlingenbegeleiding' willen we de rollen en taken van de verschillende actoren (leerlingen en ouders, school, CLB en PBD) binnen het begeleidingslandschap verduidelijken. Elke school werkt een beleid op leerlingenbegeleiding uit en de school is de eindverantwoordelijke voor de kwaliteit van leerlingenbegeleiding op school. Zij wordt hierin ondersteund door het CLB (via consultatieve LLB) en de PBD (voor systeemondersteuning). De taken van het CLB in functie van kleuterparticipatie (aanwezigheid) worden momenteel als volgt herzien in het kader van de dossiers 'hervorming leerlingenbegeleiding' en 'integrale jeugdhulpverlening 2.0':

- beschikbare gegevens van Kind en Gezin worden overgedragen aan CLB in functie van continuïteit van de zorg met aandacht voor zowel de gezins- als schoolcontext en een holistische benadering van het kind;
- betrekken van ouders tijdens medische consulten bij jonge kinderen.

Daarnaast behouden CLB hun taak in de opvolging van individuele problematische afwezigheden en dienen ze in samenwerking met de school bij de opmaak van een omgevingsanalyse aandacht te hebben voor de voldoende aanwezigheid van kleuters.

De inwerkingtreding is momenteel voorzien voor het schooljaar 2018. (zie ook 4.2.6.)

Aanbeveling (6.3.13.) deze nieuwe en duidelijkere taakomschrijving van de CLB in functie van het verhogen van de aanwezigheid van kleuters evalueren.

4. Betere dataontsluiting

Aanbeveling (5.2.2.): gegevens over afwezigheden ter beschikking stellen aan scholen via de in opmaak zijnde datawarehouse afwezigheden.

5. Beter zicht krijgen op inzet zorgmiddelen van scholen voor kleuterparticipatie

Aanbeveling (6.3.14.): de onderwijsinspectie zet gedurende 1 jaar het thema kleuterparticipatie systematisch in de scope bij de individuele doorlichtingen en neemt het thema op in de onderwijsspiegel.

6.5.2. Aanbevelingen aan scholen en leerkrachten

1. Aandacht voor taal

Onder het Luxemburgse voorzitterschap van de Raad van de EU vond er in september 2015 een conferentie plaats over diversiteit en meertaligheid in ECEC (early childhood education and care) met als opzet verschillende manieren te bekijken om de taalontwikkeling van jonge kinderen te ondersteunen in een meertalige context op school en daarbuiten. De conferentie formuleerde een aantal aanbevelingen:

-het is van belang dat er al vroeg wordt ingezet op de taalvaardigheid in de instructietaal, in Vlaanderen het Nederlands. Daarbij dient de aanpak te worden afgestemd op de verschillende (talige) achtergronden van de leerlingen;

-het uitsluitend inzetten op taalontwikkeling Nederlands bij jonge kinderen met een anderstalige achtergrond is onvoldoende. Dat zegt ook het MARS-onderzoek (Meertaligheid Als Realiteit op School⁶³). Het erkennen van de meertaligheid van de kleuters door ze expliciet ruimte te geven en zichtbaar te maken op school, zorgt ervoor dat een veilige leeromgeving wordt gecreëerd en het welbevinden van de leerling wordt gestimuleerd. Dat komt uiteraard het leerproces ten goede;

-het inzetten van personeel dat zelf een meertalige achtergrond heeft, kan een meerwaarde hebben;

⁶³ <http://www.steunpuntdiversiteitleren.be/nl/onderzoek/meertaligheid-als-realiteit-op-school-mars>

-de betrokkenheid van ouders is essentieel voor een effectief talenbeleid in het kleuteronderwijs. De school kan een rol spelen in het sensibiliseren en ondersteunen van alle ouders in het creëren van een taalrijke thuisomgeving. Zo kunnen trajecten worden opgezet rond voorleescultuur, zowel in het Nederlands als in de thuistalen, waarbij ouders een actieve rol opnemen;

-moderne vreemde talen kunnen via taalinitiatie al een plaats krijgen in het kleuteronderwijs.

Aanbeveling (6.3.2., 6.3.6. en 6.3.12.): deze conclusies meenemen bij het uitwerken van een talenbeleid, de taalontwikkeling van jonge kinderen opvolgen en met de resultaten van die monitoring en evaluatie het talenbeleid aanpassen.

2. Aandacht voor ouderbetrokkenheid (conclusie 6.3.6, en 12)

Aanbeveling: (6.3.6., 6.3.12 en 5.2.2.) scholen en kleuterleerkrachten leren alle ouders kennen en ondernemen acties om hen te betrekken en te informeren over het school- en klasgebeuren. Dit is zeker geen evidentie, omdat er omgegaan moet worden met verschillen in nationaliteit, taal, socio-economische status en zorgnoden. Acties om ouders te leren kennen en te betrekken bij het schoolgebeuren kunnen dan ook een verschillend karakter krijgen naargelang de achtergrond van de ouders bv. de keuze tussen voor- en naschoolse activiteiten, activiteiten tijdens de schooluren, speltheek, kringgesprek met ouders, oudercafés, één-op-één-gesprekken, schoolraad... .

95

3. Een gedragen visie en schoolbeleid rond kleuterparticipatie

Aanbeveling (6.3.6. en 6.3.12.) : scholen werken een gedragen visie rond kleuterparticipatie uit en nemen daarbij verschillende elementen in aanmerking. Er dient aandacht te zijn voor de rol van de kleuterleerkracht door bijvoorbeeld in ondersteuning te voorzien bij de start van hun schoolloopbaan, door de mogelijkheid te bieden tot continue bijscholing en professionalisering. Er is aandacht voor uitwisseling en teamoverleg over kleuteraanwezigheid, Een lerend netwerk binnen en buiten de school over kleuteraanwezigheid kan het thema blijvend voeden.

Daaruit voortvloeiend kan de school initiatieven met ouders op poten zetten om de ouderbetrokkenheid te verhogen.

Naast de rol van de leerkracht dient er aandacht te zijn voor klasorganisatie (bijvoorbeeld klasvrije momenten, co-teaching) en aangepast didactisch materiaal.

In functie hiervan is het nuttig ook na te denken over andere vormen van klas/schoolorganisatie om zo de kinderen beter te begeleiden vanuit de samenwerking tussen leerkrachten.

4. Meer samenwerking

Aanbeveling (6.3.3., 6.3.5. en 5.2.2.): scholen werken meer samen met het CLB, PBD, LOP schoolopbouwwerk, K&G en andere welzijnsinstanties om de kleuteraanwezigheid zowel kwantitatief als kwalitatief te verbeteren. Ook brede schoolinitiatieven kunnen zorgen voor een meerwaarde op vlak van kleuterparticipatie en ouderbetrokkenheid.

BIJLAGEN

- Bijlage 1: Literatuurstudie
- Bijlage 2: Kwantitatieve analyse
- Bijlage 3: Inventaris van acties omtrent kleuterparticipatie
- Bijlage 4: Kwalitatieve analyse
- Bijlage 5: Afkortingen

Bijlage 1: Literatuurstudie

Bijlage 2: Kwantitatieve analyse

<http://www.onderwijs.vlaanderen.be/hoge-kleuterparticipatie-maar-extra-maatregelen-nodig>

Bijlage 3: Inventaris acties omtrent kleuterparticipatie

Bijlage 4: Kwalitatieve analyse

Bijlage 5: Afkortingen

CLB	Centrum voor leerlingenbegeleiding
EPPSE	Effective Pre-School, Primary & Secondary Education
GOK	Gelijke onderwijskansen
GON	Geïntegreerd onderwijs
LOP	Lokaal Overlegplatform
MOE	Migratie uit de Midden- en Oost-Europese landen
OCB	Ondersteuningscentrum Brussel
OKI	Onderwijskansarmoede-index
PBD	Pedagogische begeleidingsdienst
PIRLS	Progress in International Reading Literacy Study
PISA	Programme for International Student Assessment
TALIS	Teaching and learning international survey

Departement Onderwijs en Vorming
Koning Albert II laan 15
1210 Brussel
<http://www.ond.vlaanderen.be/>